

KERESZTÉNY MAGVETŐ

81. ÉVFOLYAM 4. SZÁM – ALAPÍTÁSI ÉVE 1861
KIADJA AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ

1975

KERESZTÉNY MAGVETŐ

4. szám

1975

81. évfolyam

KOLOZSVÁR-NAPOCA

TARTALOM

Köztársaságunk napja	203
--------------------------------	-----

TANULMÁNYOK

Dr. Kovács Lajos: Isten és ember szolgálatában	205
Dr. Erdő János: Egységünk a különbözőségben	214
Török Áron: Hogyan készülök az úrvacsorára?	226
Mikó Imre: Jókai Torockón	231
Sebesi Pál: János Zsigmond és Dávid Ferenc látogatása Brassóban 1568-ban	235

SZÓSZÉK—ÚRASZTALA

Lőrinczi László: Erőforrásaink	238
Gellérd Imre: Ti vagytok a földnek sója	241
Májay Endre: Tiszteld az életet	243
Dr. Fazakas Miklós: Berde Mózsá hagyatéka	245
EGYHÁZI ÉLET	248
HÍREK	253
KÖNYVSZEMLE	256

KERESZTÉNY MAGVETŐ

Alapítási éve 1861

Megjelenik negyedévenként

Kiadja az Unitárius Egyház

Postacím: 3400 Cluj-Napoca, Bulevardul Lenin nr. 9.

Szerkesztőség: Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9. Telefon: 146-09. Szerkesztő bizottság:
dr. Kovács Lajos püspök (elnök és felelős szerkesztő), dr. Erdő János (felelős szerkesztőhelyettes), dr. Szabó Árpád, Szabó Dezső (szerkesztők) és Sebe Ferenc

KÖZTÁRSASÁGUNK NAPJA

1947. december 30-a mérföldkő népünk történelmében, mert évszázadok igáját rázta le akkor, hogy felszabadultan, mint sorsának ura induljon el az igazságos társadalmi rendszer kialakítása felé. Köztársaságunk születésnapja a forradalmi átalakulások egész sorát nyitotta meg. Hazánk népe rövid időn belül helyreállította a háború alatt tönkrement nemzetgazdaságot; munkát, kenyeret és könyvet adott az emberek kezébe. Olyan társadalmat hívott életre, amelyben a legfőbb értéknek a közösség javára végzett munkát tekintik.

Nem egészen három évtized telt el azóta, hogy a Köztársaság megvalósult, s hazánk népe számára új élet kezdődött. Országunk népe évről évre újabb és újabb eredményekkel járult hozzá a civilizáció és kultúra építéséhez. Az eszmény, melyről költők és világos látású hazafiak századokon át álmodtak, a Köztársaság valóság lett, s új, magasabbrendű korszakot nyitott meg előttünk. Valóra váltotta a dolgozó nép forró vágyát, hogy megmutathassa alkotóképességét a világ szabad népei között.

Köztársaságunk Napja nemcsak évforduló, hanem számbavétel, az elért eredmények és új vállalások ünnepe. Túl vagyunk az első évek kezdeti nehézségein, óriás léptekkel haladunk a legfontosabb célkitűzés, a virágzó szocialista társadalom megvalósítása felé. Az ötéves terv célkitűzéseit határidő előtt hajtottuk végre, az élétszínvonal a tervezettnél nagyobb mértékben emelkedett. De már újabb ötéves és tizenöt éves terv célkitűzései lelkesítenek és biztatnak, hogy az út, amelyen járunk, helyes.

A technikai és tudományos síkon elért hatalmas eredmények napjaink hőseivé alakítják Köztársaságunk egyszerű fiait, és az eljövendő nemzedékek számára teremtenek erős gazdasági alapot. Hazánk minden állampolgára — románok, magyarok, németek és más nemzetiségűek — meg van győződve, hogy a köztársasági államforma nemcsak hazánkban vált be, hanem követendő példa és indíték mindazon népek számára, amelyek levetik magukról a kizsákmányolás igáját.

Románia Szocialista Köztársaság nevét ma világszerte ismerik. Ez a név barátságot, emberséget jelent: együttműködést, kölcsönös megértést és tartós békét. Beszédes bizonyítékát adják ennek köztársasági elnökünknek, Nicolae Ceaușescunak külföldi látogatásai, az a meleg fogadtatás, melyben mindenfelé részesül, az a különleges megtiszteltetés, mellyel hazánk békejavaslatait fogadják az Egyesült Nemzetek Szervezetében. Külföldi vendégeink pedig minden alkalommal csodálattal adóz-

nak hazánk szépségeinek, munkás népének, mely erős karokkal építi a sokoldalúan fejlett szocialista társadalmat.

Románia Szocialista Köztársaság mindig időszerű javaslatai és előterjesztései a nemzetközi kérdésekben azt az építő szellemet tükrözik, mely hazánk nemzetközi politikáját jellemzi. Az a megbecsülés, melyben hazánk a világ népei részéről részesül, hozzásegít, hogy itthon békésen munkálkodva egyre közelebb kerüljünk fő célunk, a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom megvalósításához, a nép jólétének, életszínvonalának szüntelen emelése útján. Hatalmas ütemben építünk új gyárakat iskolákat, otthont a tudománynak, a művészetnek; munkálkodunk a korhoz illő emberi tudat kialakításán. Év végi nagy ünnepünkön pedig minden esztendőben számba vesszük, amit jól és amit kevésbé jól végeztünk.

Unitárius egyházunk szolgálni kívánja mindazt, ami építő szellemű s teljes odaadással csatlakozik az új rend építéséhez; meggyőződéssel vesz részt a köz javára végzett helyi kezdeményezésekben és a béke szolgálatában. Az evangélium szellemében ugyanaz a feladatuk: a közjóért való munkálkodás, az emberek közötti testvériség, a békés együttélés megvalósítása hazánkban, Románia Szocialista Köztársaságban. Köztársaságunk születésnapja ezért mindannyiunk nagy ünnepe.

TANULMÁNYOK

ISTEN ÉS EMBER SZOLGÁLATÁBAN

Püspöki jelentés az 1974. december 5. és 1975. december 5. közti időszakról

1. Most, amikor egy újabb esztendő elteltével főtanácsi gyűlésünk előtt állok, püspöki jelentésemben rövid tájékoztatást óhajtok adni egyházunk legfőbb testülete előtt azokról a jelentősebb eseményekről, amelyek egyházunk mindennapi életéből kiemelkedve, annak működését színessé, változatossá tették vagy bizonyos mértékben befolyásolták.

Egyházunk Románia Szocialista Köztársaság alkotmányának keretei között, teljes lelkiismereti és vallásszabadságot élvezve, éli a maga életét és igyekszik a jézusi evangélium szellemében, a több mint 400 éves múlt nemes hagyományainak sziklaszilárd pilléreire állva, hivatását úgy teljesíteni, hogy az ne csupán híveinknek javát szolgálja, hanem ugyanakkor hazánk szüntelen lelki, szellemi gyarapodásához, ha csupán párányi mértékben is, de hozzájáruljon.

Országos viszonylatban két jelentős, egy örvendetes és egy fájdalmas esemény befolyásolta egyházi életünk megszokott menetét. Március 9-én nemes öntudattal teljesítettük állampolgári kötelességünket abban a biztos tudatban, hogy az országos szinten, megyei, városi vagy községi viszonylatban megválasztott képviselők felelős munkájukat szocialista társadalmunk további fejlődésére, anyagi és szellemi gazdagodására fogják végezni. Meg vagyunk győződve, hogy az élvonalba valóban az arra leginkább hivatottak kerültek, akiknek irányítása biztosíték a boldog közösségi élet felé való fokozatos közelebbjutásunkra. A választás alkalmával leadott szavazatainkkal hitet tettünk amellest, hogy minden nemes törekvésünkkel, példaadásunkkal és evangéliumi alapon álló cselekedeteinkkel részt óhajtunk venni a hazánk szebb, igazságosabb, emberibb életének megteremtéséért folytatott öntudatos küzdelemben.

A másik esemény, amely hazánkat az elmúlt nyár folyamán keményen megpróbálta, a pusztító, romboló árvíz volt. Egyházközségeink és híveink egy részét is jelentős anyagi kár érte. Jólcső érzéssel jegyezhetjük fel, hogy országunk népe a veszély idején hivatása magaslatán állott, a közösségi és személyi értékek megmentésére irányuló nagy erőfeszítésben igazi hősiességről, hazaszeretetről, öntudatos felelősségvállalásról és tiszteletreméltó, önzetlen segítőkészségről tett tanúbizonyságot. Ebben a hősi munkában híveink is vezetőik irányításával maradéktalanul, teljes odaadásukkal kivették részüket.

2. Az 1974. dec. 5-től 1975. dec. 5-ig terjedő időszakban az alábbi kinevezéseket eszközöltem:

a) Rendes lelkészeknek kineveztem *Vass Mózes*t Homoródújfalura, *Fazakas Dénest* Firtosmartonosra és *Dancs Lajost* Énlakára, mindhármat január 1-i hatállyal. Február 1-től *Lukácsi Mózes*t áthelyeztem Csekefalváról Torockóra, aki kinevezését utólag nem fogadta el. *Ferencz Gábor* csegezi segédlelkészt rendes lelkésznek május 1-től kineveztem Torockóra. *Benedek Sándort* június 1-től Bágyonból áthelyeztem kolozsvárnapocai irisztelepi egyházközségünkbe. *Száva Péter* segédlelkészt Brassóból augusztus 1-től áthelyeztem Csíkszeredába. *Fodor Györgyöt* aug. 1-től rendes lelkésznek kineveztem Petrozsényba. Ugyancsak aug. 1-től *Forró Tamást* Iszlóból áthelyeztem Csegezbe, és kineveztem *Szabó Zoltánt* gyak. segédlelkésznek Bágyonba és *Szombatfalvi Józsefet* gyak. segédlelkésznek Csehétfalvára. Október 1-i hatállyal kineveztem rendes lelkészeknek *Kiss Mihályt* Nyárádszentlászlóra és *Fekete Attilát* Firtosvára. November 1-től *Farkas László* sinfalvi segédlelkészt kineveztem rendes lelkésznek Homoródvárosfalvára és *Kovács Sándor* marosvásárhelyi segédlelkészt Magyarzsákodra. November 1-től kineveztem gyakorló segédlelkésznek *Bartha Sándort* Marosvásárhelyre, és *Kotecz Józsefet* Székelykálba. Bartha Sándor állásának elfoglalása előtt bejelentette lelkészi állásáról való lemondását. November 15-től *Szabó Zoltán* gyak. segédlelkészt áthelyeztem Sinfalvára és *Nagy Endrét* gyak. segédlelkésznek kineveztem Bágyonba. *Veszolovszky Iván* székelykáli segédlelkész 1975. április 1-től állásáról lemondott.

b) Énekeszereknek 1/4 munkanormával kineveztem *Fülöp Józsefet* Énlakára, *Keresztes Rozáliát* Homoródszentpálra és *Fodor Máriát* Petrozsényba, mindhármat január 1-i hatállyal. És végül *Andrási Dénest* június 1-től 1/2 normával Ravába.

c) Egyházi központunkban az alábbi változások történtek:

Dr. *Ürmösi Károly* gazdasági és jogügyi előadó-tanácsos helyére, aki ez év máj. 1-vel nyugdíjba vonult, nov. 1-től kezdődően ideiglenes jelleggel *Bálint Ferenc*, kolozsi lelkész afia kapott megbízást. *Ürmösy Gyula*, a nyugdíjpénztár főkönyvelője nov. 1-től nyugdíjba vonult, de további intézkedésig félnormával tovább működik.

3. Az év folyamán egyházunk alkalmazottai közül az alábbiak kerültek, illetve az év végéig kerülnek nyugdíjállományba:

a) *Dr. Ürmösi Károly*, aki 1949. május 1-től lépett egyházi szolgálatba mint az Egységes Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának könyvelője. 1959. okt. 1-től kezdve az újonnan létesült Egyházi Nyugdíjpénztár vezetője lett. E rendkívül fontos intézményünk megszervezésében és megfelelő irányításában elismerésre méltó, lelkiismeretes munkásságot fejtett ki. 1972. szept. 1-től mint az egyházi központ gazdasági és jogi előadótanácsosa és jogtanácsosa működött ez év április 30-ig.

b) *Ürmösy Gyula* 1930. szept. 1-től 1934. április 30-ig a volt székelykeresztúri unitárius főgimnáziumunknál működött internátusi felügyelői, majd óraadó tanári, valamint az ottani egyházközségünkben segédlelkészi minőségben. 1934. máj. 1-től 1943. júl. 31-ig fiátfalvi lelkész volt. 1943. aug. 1-től 1972 végéig, huszonkilenc és fél évig sepsiszentgyörgyi lelkészként működött. Majdnem egy negyedszázadon át megszakítás nélkül a háromszéki egyházkör esperese volt. Ebben a tisztségében kimagasló egyházépítő tevékenységet fejtett ki. 1943 és 1948 között a sepsiszentgyörgyi volt Székely-Mikó Kollégium helyettes tanáraként is működött. Széles körű társadalmi tevékenységéért magas állami kitün-

etésben és emlékéremben részesült. 1973. jan. 1-től Nyugdíj- és Segélypénztárunk főkönyvelői állását töltötte be ez év nov. 1-ig bekövetkezett nyugdíjazásáig.

c) *id. Báró József* lelkész 1914-től 1919-ig a muzsnai egyházközségünkben, majd attól kezdve, megszakítás nélkül ez év okt. 1-ig, végleges nyugdíjbavonulásáig Városfalván szolgált.

d) *Végh Mihály* lelkész szolgálatát 1931-ben mint nagyenyedi, később olthévízi segédlelkész kezdte, majd 1933-tól egy negyedévszázadon át Homoródújfaluban, 5 évig Kobátfalván s végül 6 évig recsenyédi egyházközségünkben szolgált rendes lelkészi minőségben önzetlen hivatástudattal, elismerésre méltó eredménnyel. Súlyos szembetegségére való tekintettel a püspöki hivatal ez év dec. 31-vel nyugdíjbameneteléhez hozzájárult.

Nyugdíjba vonult vagy vonuló kedves afiainak köszönetet mondunk egyházunk érdekében végzett öntudatos, lélek szerinti példaadó munkásságukért, lángoló egyházszeretetükért, kérve a jó Istent, hogy áldását terjessze ki rájuk a nyugalom jól megérdemelt éveiben is.

4. Legutóbbi főtanácsi gyűlésünk óta egyházi központunkban és vidéki egyházközségeinkben az alábbi szolgálatokat, ill. látogatásokat vagy egyházon kívüli tevékenységet végeztem:

Múlt év december 18-án részt vettem a Szocialista Egységfront Országos Tanácsának Bukarestben tartott gyűlésén.

Február 2-án részt vettem Ürmösön Fazakas Károly volt zsákodi lelkész beiktató ünnepélyén. Ez az egyházközségünk hitbuzgóság és rendszeres templomlátogatás tekintetében a legelső gyülekezeteink közé tartozik. Az ünnepi istentiszteleten a helybeli ortodox és a beszolgáló katolikus lelkészek is részt vettek, és az új lelkészt, üdvözölték. Az ünnepély színvonalát emelte mindkét főgondnokunk jelenléte. A Maros-Küküllői egyházkör üdvözlétét Kolcsár Sándor esperes tolmácsolta, a legközelebbi egyházközség, Nagyajta nevében Gál Jenő lelkész beszélt. A dalárda énekszámait Lőrinczi László volt helybeli lelkész vezényelte. A mindvégig magas színvonalú és lelkes ünnepély Kökösi Kálmán esperes zárószavaival és az ünnepélyt követő szeretetvendégséggel zárult.

Április 7—8 napjain Marosvásárhelyen részt vettem a Maros-Küküllői egyházkör első negyedévi lelkészi tájékoztató és teológiai értekezletén.

Ápr. 27-én a marosvásárhelyi egyházközség Kriza János emlékünnepélyén előadást tartottam.

Május 18-án, pünkösd első napján a budapesti Nagy Ignác utcai templomban az ünnepi szolgálatot végeztem.

Máj. 25-én Benedek Sándor esperessel együtt meglátogattam kidei egyházközségünket. Ez a kis létszámú gyülekezet nagy buzgósággal megjavította templomát. Annak újraszentelési istentiszteletén részt vett a beszolgáló ortodox lelkész és a helybeli református gyülekezet sok tagja. Fülöp Elemér lelkész ebben a gyülekezetben szolgált 43 éve.

Június 1-én a kolozsvár-napocai egyházközség Kriza János emlékünnepélyén tartottam előadást.

Jún. 5—6 napjain részt vettem a Kolozs-Tordai egyházkör II. negyedévi lelkészi értekezletén.

Jún. 8-án részt vettem Benedek Sándor bágyoni lelkész ünnepélyes kibúcsúzóján, aki a kolozsvári Irisz-telepi körzetben folytatja tevékeny-

ségét. A gyülekezet elismeréssel emlékezett meg lelkésze 17 éves eredményes működéséről. A lelkész kör nevében Kiss Zoltán kövendi lelkész mondott búcsúszavakat.

Jún. 22-én a teológiai évváró istentiszteleten végeztem a szolgálatot, majd jún. 29-én két új lelkészjelölt, Szabó Zoltán és Szombathalvi József kibocsátási ünnepélyén tartottam útnak indító beszédet.

Július 6-án kolozsvár-napocai templomunkban köszöntöttem a konfirmált ifjakat.

Szeptember 7-én részt vettem Kolozsvár-Napocán Szedressy Pál magyar evangélikus püspök beiktatójában, akit egyházunk nevében köszöntöttem.

Szept. 8—9 napjain részt vettem a Kolozs-Tordai egyházkör III. évnegyedi lelkészi értekezletén.

Október 1-én a Teológiai Intézet évnitó istentiszteletén szolgálatot végeztem.

Okt. 12-én feleségemmel és egyik lányommal együtt homoródvárosfalvi gyülekezetünkben tettem látogatást, és id. Báró József lelkész búcsúzó ünnepélyén méltattam nyugalomba vonuló afia eredményes tevékenységét, aki szinte egyedülálló módon 62 évig, és abból 56 esztendőn át megszakítás nélkül ebben az egyházközségünkben működött. Áldásos tevékenységének koronájaként a közelmúltban felépült az új, szép lelkészi lakás. A megható ünnepélyen dr. Barabássy László főgondnok, ifj. Báró József esperes, az ünnepelt fia, Kolcsár Sándor közügyigazgató, Lőrinczi Lajos és Eöyed Albert felügyelőgondnokok, dr. Szabó Árpád teológiai tanár, dr. Cseke Péter főtanácsi tag, a község szülötte, a családtagok népes csoportja, valamint 23 lelkész vett részt. A búcsúztatók hosszú sora méltatta id. Báró József lelkész sokoldalú, buzgó, eredményes munkásságát.

Okt. 26-án újszékelyi gyülekezetünk meghívására részt vettem e lelkes és életképes egyházközségünk templom- és toronyjavítási ünnepélyén. A gyülekezet prófétai lelkületű lelkésze, Székely László, buzgó gondnoka és lelkes keblitanácsa támogatásával és a hívek nagy áldozatkészségével az utóbbi négy év alatt az egyházközségben eleven egyházi életet teremtett. Ezt az örvendetes ténnyt a gyülekezet előtt Báró József esperes és Lőrinczi Lajos körüli felügyelőgondnok afiai méltatták.

Okt. 27-én kolozsvári templomunkban egyházi megáldásban részesítettem ifj. Balogh Lászlónak, Balogh László tordai egyházközségi gondnok és volt felügyelő gondnok fiának és Lukács Juditnak házasságkötését.

November 12-én temetési szertartást végeztem özv. dr. Hintz Györgyné, Boros Ella felett, aki dr. Boros György püspökünk leányaként a kolozsvári egyházközség életében annak idején jelentős szerepet játszott, és aki 91. életévében hunyt el.

Nov. 16-án szép ünnepség színhelye volt székelyudvarhelyi egyházközségünk. Ezen a napon avattam újra a példaadó áldozatkészséggel megjavított templomot és idéztem egyházalapítónk, Dávid Ferenc emlékét, halálának 396. évfordulóján. A templomjavítás történetét dr. Szász Dénes lelkész ismertette. Az aznap délutáni Kriza János emlékünnepélyen előadást tartottam. Végh Mihály lelkész lelkes és tartalmas egyházi beszédben emlékezett meg nagy püspökünkről; Végh Mihályné Kriza-

dalokat énekelt. A nagyszabású javítás megszervezésében s a szükséges összeg összegyűjtésében lelkész és Nagy Lajos gondnok elismerésre méltó buzgóságról tettek tanúbizonyságot.

Nov. 23-án nagy ünnepség keretében iktattam be zsákodi lelkészi állásába Kovács Sándor marosvásárhelyi segédlelkészt. A lelkes ünnepségen részt vett az egész püspöki család, dr. Barabássy László főgondnok és több lelkész. A kinevezést Kecskés Lajos olvasta fel. Kolcsár Sándor esperes méltatta az ifjú lelkész marosvásárhelyi eredményes működését és őt a gyülekezet jóindulatú szeretetébe ajánlotta. A gyülekezet tagjain kívül a katolikus lelkész, Fóris Géza beszolgáló lelkész, Fazakas Károly, a gyülekezet volt lelkésze és Nyitrai Csongor csokfalvi gyakorló segédlelkész részéről üdvözlő beszédek hangzottak el.

Nov. 29-én nagy részvét mellett temettem el Kolozsvár-Napocán a 87. évében elhunyt Kiss Károly afiát, aki hosszú időn át vargyasi egyházközségünk énekvezér-tanítója, az egyházközségi dalárda lelkes karmestere és egyházunk hűséges tagja volt.

Nov. 30-án kolozsvár-napocai egyházközségünk szeretetvendégségén előadást tartottam.

December 4—5 napjain részt vettem a Kolozs-Tordai egyházkör utolsó negyedévi lelkészi értekezletén.

5. Teológiai Intézetünk az elmúlt tanulmányi évben is jó eredményeket mutatott fel. A legjobb tanulmányi eredményt Szabó Zoltán IV. éves és Rezi Elek I. éves hallgatóink érték el. A bennlakás vezetője évek óta dr. Erdő János teol. professzor, akinek lelkiismeretes irányítása, valamint dr. Szabó Árpád és dr. Izsák Vilmos professzorok lelkes közreműködése biztosíték arra, hogy lelkésznevelésünk ennek a tanulmányi évnek a folyamán is megnyugtató módon történik. A következő tanulmányi évre a teológiai intézet Szén Sándor és Varga Sándor fiait vette fel.

Hallgatóink, az első évfolyamon levőkön kívül, mindhárom sátoros ünnepen egyházközségeinkben légatusi szolgálatot végeztek. Elismerés illeti azokat a gyülekezeteinket, amelyek hallgatóink szószéki szolgálatban való gyakorlatszerzését lehetővé teszik és őket anyagi támogatásban is részesítik. Hálával gondolunk azokra a lelkészekre, akik hallgatóinkat az ünnepeken meleg vendégszeretettel fogadják.

A különböző egyházakhoz tartozó egyetemi fokú teológiai főiskolák tanárai részvételével évek óta évenként három alkalommal ún. interkonfesszionális gyűlésekre kerül sor, a bukaresti és nagyszebeni ortodox, valamint a kolozsvár-napocai protestáns teol. intézetek rendezésében. Jún. 4-én a kolozsvári Protestáns Teol. Intézet dísztermében egy ilyen magas színvonalú találkozóra került sor, amelyen több egyház püspöke is részt vett. Ez alkalommal én is felszólaltam, és egyházunk álláspontját teológiai vonatkozásban ismertettem.

6. Negyedévi közérdekű tájékoztató és teológiai továbbképző két napos lelkészi értekezleteinket ebben az esztendőben is jó eredménnyel megtartottuk. Továbbképző értekezleteinken az egész év folyamán szer-tartásaink reformjának kérdéseit vitattuk meg. Reméljük, hogy a javasolt módosítások a köri közgyűléseken való megtárgyalás és elfogadás után jövő évi főtanácsi ülésünk tárgysorozatára kerülhetnek. Ezeknek az értekezleteknek mindegyikén részt vett egyházi központunk egy-egy tagja. Püspök a Marosvásárhelyen tartott I. negyedévi és a négy Kolozs-

Tordaköri gyűlésen volt jelen. Dr. Erdő János főjegyző 6, dr. Szabó Árpád teol. tanár 3, Ürmösy Gyula 2 és Sebe Ferenc előadótanácsos 1 alkalommal képviselte egyházi központunkat.

7. Negyedévenként jelenik meg folyóiratunk, a Keresztény Magvető. A 2. és 3. összevont számot, halála 100. éves évfordulóján, Kriza János volt püspökünk emlékének szenteltük.

8. Testvéregyházainkkal mind a legmagasabb szinten, mind egyház-községi viszonylatban bensőséges testvéri kapcsolatot tartottunk fenn.

A püspöki család nagy szeretettel fogadta Nicolae Corneanu temesvári ortodox metropolitát 1975. március 16-án otthonában tett baráti látogatása alkalmával. Április 1-én részt vettem Aimo Nikolainen finn lutheránus püspök és Ilmari Soinien teológiai professzor látogatása alkalmával a Teológiai Intézet által rendezett fogadáson és előadóesten. Július havában meglátogatta országunkat dr. Philip Potter, az Egyházak Világtanácsának főtitkára. Tiszteletére a kolozsvári ortodox érsekségen és egy későbbi napon a bukaresti ortodox patriárkátuson ünnepi ebédre került sor, amely alkalmakkor egyházunkat képviseltem. November 1 és 2 napjain a romániai ortodox egyház nagyszabású ünnepnapokat rendezett Bukarestben. A világ minden ortodox egyházát legmagasabb szinten képviselő pátriárkák, metropoliták és püspökök, Villebrand, a vatikáni pápai állam külügyi előadója, valamint országunk összes felekezeteinek püspökei gyűltek össze, hogy az ortodox egyház szent szinódusa ülésén megünnepeljék a romániai ortodox patriárkátus megalapításának 50. és a konstantinápolyi patriárkátustól való függetlenné válásának ún. autocéfáliájának 90. évfordulóját. Az ünnepség emlékére az ortodox egyház Constanta városban, az egykori Tomisban, érsekségi rangra emelte az Aldunai püspökséget, valamint Gyulafehérváron visszaállította a régi püspökséget. Ezen az ünnepségen egyházunk testvéri köszöntését tolmácsoltam.

9. Külföldi testvéregyházainkkal való kapcsolataink ebben az esztendőben is széles körűek voltak.

Január 16—20 napjain részt vettem Frankfurt am Main városában Világszervezetünk (IARF) Végrehajtó Bizottságának ülésén, amely az augusztusi montreali kongresszust készítette elő.

Május 12 és 15 között a magyarországi Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Társasága *Kriza János és a kortársi eszmeáramlatok* címen 3 napos tudományos előadássorozatot rendezett Budapesten, hogy halálának 100. évfordulóján kegyelettel emlékezzenek meg Kriza János elvéghetetlen érdemeire, aki főképpen a *Vadrózsák* megjelentetése által a néprajzi kutatás egyik legjelentősebb előfutára lett. Az ülészakon a magyarországi tudományos élet számos kiemelkedő egyénisége tartott előadást vagy vet részt az előadásokat követő megbeszéléseken. A programban én is szerepeltem, *Kriza János társadalmi tevékenysége* címen tartottam előadást.

Unitárius és Szabadelvű Világszövetségünk (IARF) 22. kongresszusát *Egység a különbözőségben* témakörrel a kanadai Montrealban augusztus 15—22 napjain tartotta, amelyen egyházunkat egy 5 tagú küldöttség képviselte. A kongresszusról főtanácsi gyűlésünkön részletes ismertetés fog elhangzani, ezért arról nem óhajtok beszámolni, csupán az alábbiakat szeretném megállapítani:

A kongresszuson egyházunkat a küldöttség meggyőződésém szerint méltóképpen képviselte és a résztvevők általános elismerését kiérdemelte. Az a tény, hogy a világszövetség 75 éves történetében először a romániai unitárius egyház egyik képviselőjét választották meg személyemben a következő 3 éves időszakra elnöknek, az évek során kialakult személyes kapcsolatok mellett és azokon túl, egyházunk múltjának és jelenlegi credményes munkájának a legfelsőbb fokon való elismerését jelenti. Ezentúl az eddiginél nagyobb mértékben lehetőség nyílik majd arra, hogy a világszövetség munkájában ténylegesen részt vegyünk, és egyházunk állásfoglalása a lényeges teológiai és etikai vonatkozású kérdésekben mind ismertebbé váljék.

Az is örvendetes, hogy a kongresszus keretében Schweitzer Albert születésének 100. évfordulóján rendezett nagyszabású emlékünnepevény az első ízben kiosztott Schweitzer Albert-díjat a nagy emberbaráttal való személyes ismeretségem és vele kapcsolatos tanulmányaim elismerésképpen én kaptam. Ebben is a mi egyházunk különleges megbecsülését látom és ezt a díjat így értékelem.

Világszövetségünk vezetősége nov. 5—8 napjain Frankfurtban elnökségemmel gyűlést tartott, amelynek fő tárgya a montreali kongresszus kiértékelése és a 3 év múlva az angliai Oxfordban tartandó legközelebbi kongresszus előkészítése volt.

10. Állami hatóságainkkal való kapcsolatunkat mindkét részről az őszinte megbecsülés és nemes szándék, országunk anyagi, lelki és szellemi tekintetben való állandó fejlődésének és gazdagodásának becsületos, lelkes munkálása határozza meg. Nem tudjuk szolgálatukat most elkezdő és több vagy kevesebb idő óta lelkesként működő atyánkfiaiainak elég erőteljesen hangsúlyozni, hogy nekik, egyházunk szellemi, lelki örallóinak újra meg újra kifejezésre kell juttatniok segítőkészségüket minden olyan ügyben, amely hazánk legszentebb érdekeit, a boldogabb, áldottabb közösségi élet fokozatos megvalósítását szolgálja.

E helyen is meg kell emlékeznem arról, hogy Vallásügyi Hivatalunk elnöke, Dumitru Dogaru professzor április 1-től kezdődően nyugalomba vonult. Egyházunk nevében a legteljesebb tisztelettel és őszinte hálával köszönöm meg azt a bölcs magatartást, nemes jóakaratot és segítőkészséget, amelyet csaknem 2 évtizedes működése alatt egyházunk iránt tanúsított. Ugyanakkor őszinte tisztelettel köszöntjük a Vallásügyi Hivatal új vezetőjét, Gheorghe Nenciu urat, akinek irántunk való jóindulatú támogatását eddig is élveztük, és a Vallásügyi Hivatal központi irányítóival és megyei megbízottaival együtt a jövőre is bizalommal kérjük.

11. Jelentésem befejezése előtt két lényeges, egyházunk életét egészen közelről érintő dologra szeretnék egészen röviden kitérni.

Amint az köztudomású, egyházunk az elmúlt év második felében több okból nehéz pénzügyi helyzetbe került. Hálával gondolunk azokra a gyülekezeteinkre, amelyek adományaikkal segítségünkre siettek, valamint azokra az áldozatkész egyházttagokra, akik önkéntos hozzájárulásukkal a pénzügyi év sikeres lezárását lehetővé tették. A pénzügyi egyensúly további fenntartásának a megoldása érdekében az Egyházi Képviselő Tanács esperes és köri felügyelő gondnok afiaian keresztül gyülekezeteinkhez fordult azzal a felhívással, hogy híveink évi 5 lejes egyházfenntartási hozzájárulását minden egyházközségünkben szervezzék meg.

Az ügy fontosságát lelkészeink és gyülekezeteink világi vezetői megértették és a kért hozzájárulást közgyűléseiken egyházunk egész területén megszavazták. Amidőn ezt benső megnyugvással tudomásul vesszük, kérjük Főtanácsunk tagjait, hassanak oda, hogy a megszavazott hozzájárulási összeg minden gyülekezetünkben be is folyjon, hogy egyházunk pénzügyi kötelezettségeinek a jövőben zavartalanul eleget tudjon tenni.

A másik ügy, amellyel egyházunknak komoly felelősségtudattal foglalkoznia kell, a csikszeredai új egyházközségünk megerősítésének kérdése. Ez év július 1-től kezdődően csikszeredai gyülekezetünk önálló egyházközséggé alakult. Ez lehetővé tette, hogy Száva Péter eddigi brassói segédlelkésként ebbe az egyházközségbe áthelyezzem. Az egyházközség legelső teendője egy olyan ingatlan megvásárlása, amely imaház, lelkészi lakás és irodahelyiség céljára alkalmas.

A napokban tartott elnökségi értekezlet arra az álláspontra helyezkedett, miszerint minden lehetőet megtesz, hogy csikszeredai egyházközségünket támogassa.

12. Öszinte részvétellel, de Isten akaratát véges emberi voltunkban alávetve, lelkünkkel elfogadva számolok be egyházunk alábbi vezető tagjainak és hűségesei szolgálóinak elhunytáról:

Veress Béla, kolozsvár-napocai egyházközségünk gazdagondnoka, a Kolozs-Tordai egyházkör felügyelő gondnoka március 9-én, 71 éves korában;

Hadházy Sándor, a volt unitárius főgimnázium tanára május 15-én 81 éves korában;

Dr. Lőrinczy Géza, aki 3 évig a chicagói Meadville Teológiai Intézet hallgatója volt és ott magisteri oklevelet szerzett, majd egy tanulmányi évet a strasbourgi egyetemen töltött; utána lupényi, bukaresti, nagybányai, homoródalmási, kolozsvár-napocai és tordai egyházközségeinkben mint lelkész szolgált és közben három évig teol. doktori képzéssel az unitárius gyakorlati teológiai tanszék tanára volt, Kolozsvár-Napocán, július 27-én 72 éves korában;

Özv. László Balázné, volt küküllővári lelkészünk özvegye szeptember 10-én;

Özv. dr. Hintz Györgyné Boros Ella november 7-én 91 éves korában;

Patakfalvi Béla, a Maros-Küküllői egyházkör volt felügyelő gondnoka, marosvásárhelyi egyházközségünk vezetőségi tagja, november 17-én 73 éves korában;

Kiss Károly ny. énekvezér-tanító november 26-án 87 éves korában.

Áldott emlékeket kegyelettel őrizzük azokkal együtt, akiknek neveit itt nem sorolhatjuk fel, de akik mint egyházközségi vezetők vagy egyszerű egyháztagok egyházszeretettel, istenhitükkel és nemes cselekedeteikkel jézustanítványoknak bizonyultak.

Emlékezzünk rájuk kegyeletos érzésekkel egyperces felállással.

Főtisztelendő Egyházi Főtanács! Az itt felvázolt kép alapján Isten iránti hálaadással állapíthatjuk meg, hogy egyházunk ennek az esztendőnek a folyamán is nemes hivatását megnyugtató módon teljesítette, az egyszerű, tiszta egyistenhitet megtartotta, a jézusi evangélium parancsolatait Dávid Ferenc és hitvalló őseink szellemében hirdette és gyakorolta.

Jóleső érzéssel gondolk esperes atyámiai mélységes felelősségtudattal, fáradhatatlan lendülettel és buzgósággal végzett nehéz munkájára, világi vezetőink és lelkészeink hűséges szolgálatára, nemes egyházszeretetére, valamint egyszerű gyülekezeti tagjaink öntudatos, áldozatkész evangéliumi lelkületére, egyházunkhoz való önzetlen, megingathatatlan ragaszkodására. Ezt az Istennek tetsző, áldott munkát a jövőben az eddiginél még fokozottabb mértékben kívánjuk folytatni. Ehhez az ő gondviselő, szerető, irányító, védő, oltalmazó támogatását és áldását kérjük.

Dr. KOVÁCS LAJOS

EGYSÉGÜNK A KÜLÖNBÖZŐSÉGBEN

Az unitárius egyházak és szabadelvű vallások világszövetsége — IARF — fennállásának 75. évfordulója alkalmából tartotta XXII. kongresszusát Montrealban (Kanada) 1975. augusztus 15—22. között.

Az unitárius világszövetség 1900. május 25-én Bostonban (USA) alakult meg.¹ Elnevezését többször megváltoztatták, a jelenlegit, „Vallás-szabadság Nemzetközi Társulata — International Association for Religious Freedom (IARF)“ 1969-ben a bostoni kongresszuson állapították meg.

Az IARF egyike volt az első nemzetközi ökumenikus keresztény szervezeteknek, mely a bostoni szerény kezdetből számottevő nemzetközi szervczetté fejlődött. Célkitűzése volt kezdetből fogva, hogy a szabadság szellemében és az igazság szeretetében szolgálja a vallásos felvilágosodás ügyét, és harcoljon a lelkiismereti és vallásszabadság biztosításaért. Ennek érdekében a különböző unitárius egyházakat és szabadelvű vallásos szervezeteket igyekezett hatékonyabb egységbe tömöríteni és együttműködésre vezetni. A 75 éves múlt a szervezet létjogosultságáról és maradandó értékű szolgálatáról tanúskodik.

A montreali kongresszus főtémája: „Egységünk a különbözőségben — Our unity in diversity“ az IARF négy tanulmányi bizottságának külön jelentései alapján került tárgyalás alá.²

Az IARF XXII. kongresszusát jellemezte a teológiák pluralizmusa, a mának új szemlélete és a széles körű teológiai orientáció a teizmustól a humanizmusig. A teológiai pluralizmusban a közös ideológiai alapot a vallás immanens tartalma képviselte: Istenben és emberben való hit, az abszolút értékek elismerése, ember- és világszolgálat. A bizottsági jelentéseket, a vitacsoportok megállapításait a világ felé fordulás, a humanum elmélyítése, az etikum kiemelése, a valóság keresése, a vallás igazságainak immanens síkon való állítása jellemezte.

E szellemi sokrétűségben, a hagyományok, vélemények és állásfoglalások különbözőségei ellenére is, mind erőteljesebben nyilatkozott meg az összefogó egység megtalálásának törekvése, mely végigvonult a kongresszus munkálatain.

I. A vallás ereje és gyengesége

Az 1. számú bizottságnak „A vallás ereje és gyengesége” címen előterjesztett jelentése a kongresszusi téma teológiai alapvetését kívánta nyújtani.³

1. Vallás és a szekularizálódó világ

A jelentés megállapítja, hogy a vallás helyzete nem megnyugtató. A szekularizálódó világban az intézményes vallások fokozatosan veszítenek befolyásukból. A vallás-szociológusok a társadalmi átalakulásokkal magyarázzák a vallás életében bekövetkezett változást. A vallás nem maradhat érintetlen a radikális átalakulások közepette, melyek korunkban a társadalmi struktúrákban és viszonyokban mennek végbe. Ezzel párhuzamosan csökken az egyháztagok száma és a vallás közéleti befolyása. Ugyanakkor mind nehezebbé válik a végső értékek tudatosítása az ember életében, és gyengül a vallás tudatformáló hatása. A vallás a társadalom permére szorult, az emberek kevesebbet törődnek a vallással.

A keresztény vallás mai válsága nem új tünet, hanem egy periódikusan visszatérő általános jelenséggel állunk szemben. Jellemző erre, hogy 74 évvel ezelőtt az IARF-nek Londonban tartott első kongresszusán Pfeleiderer Otto berlini tanár éppen „Korunk vallási válságá”-ról tartott előadást.⁴

A világ nagykorúsága és az ember szellemi növekedése meggyőződésünk szerint nincs ellentétben az unitárius keresztény hit tartalmával. Elismerjük azonban, hogy a hit merész vállalkozás lett, és napjainkban az állandó keresés, tapogatózás és kérdés alakjait öltötte fel. Mindez azt mutatja, hogy a vallásos ember újra válaszút elé került: merre haladjon, merre szabad és biztos az út. Ebben a helyzetben számára egzisztenciális feladat a tájékozódás, egy olyan pont keresése, melyen a szekularizációs folyamat közepette szilárdan megállhat. Az unitárius kereszténység számára is szükségessé vált, hogy vizsgálja felül a vallás tartalmát, különböztesse meg benne az örökkévalót a mulandótól, és a keresztény hit igazságait és dinamizmusát korszerű formában fejezze ki.

2. Vallás és tekintély

Az élet, az emberi tevékenység minden megnyilvánulása igényli a hatalom valamilyen formáját. A vallás lényegének megfelelő hatalom a belső tekintély, az értelem és a lelkiismeret, melyet önmagunkban hordozunk (Zsid 4, 12—13, Lk 12, 57, 1 Thessz 5, 21). Ennek ítéletével szembeállni egyenesen árulást jelentene emberségünk ellen.⁵

Felfogásunk szerint a belső tekintély forrása maga Isten, formája a szabadság, motívuma a szeretet és szankciója az elidegenülés önmagunktól, embertárstól és Istentől. Amikor a belső tekintélyt elfogadjuk, tulajdonképpen Isten akaratának engedelmeskedünk.

Az unitárius kereszténység a belső tekintély mellett foglal állást.

3. Isten, akiben élünk és hiszünk

Az unitárius keresztény hit alapja egy mindenható, tökéletes és átfogó erő, melyet Istennek nevezünk. Nagyobb az értelmünkénél és szívünkénél. Létünk értelmét és célját benne találjuk (ApCsel 17, 28). Ő a világegyetem és a történelem titokzatos, felfoghatatlan alapja; minden érték, kötelesség és remény benne gyökerezik. Isten erő, de ezenfelett szellem és a legteljesebb szeretet. Nem csupán a valóság egy része, hanem Végtelen a végesben, Abszolút a relatívban. Ő az igazi valóság. Egyetlen vallás vagy kijelentés sem sajátíthatja ki magának, ő mindezek felett áll, mert Isten. A benne való hit által a vallásos ember igent mond a valóság végső alapjára és értékére. Egy olyan Isten, aki ennél kevesebb, nem lenne Isten.

Isten az életet, örömet, üdvöt, békét, az ember végső boldogságát akarja.

Amikor Isten kegyelmében bízva beismerjük hibáinkat, vétkeinket, bukásainkat, akkor önmagunk, embertársaink és Isten számára felszabadulunk.

A felszabadulásban Isten hatalmának egy része már meg is valósult életünkben (Lk 17, 21). Amikor tudatfunkcióink, az értelem, érzelem és akarat megváltoznak, új módon működnek, akkor Isten uralma már jelenlevő valóság életünkben.

Isten kinyilatkoztatja magát az őt keresőnek; nekünk keresztényeknek Jézusban mutatta meg magát. Benne fogjuk fel, hogy Isten a mi szabadításunk. Isten megmutatta Jézusban, hogy hatalma nem fokoz le minket tehetetlen bábokká, és hogy az nem kényszerítő, hanem szerető hatalom, mely biztosítja számunkra a szabad cselekvés lehetőségét, a vele való közösségben pedig felszabadulásunk boldog tapasztalatát nyújtja.

Vallásos megújulásunk elválaszthatatlan Istentől és az istentudat elmélyítésétől.

4. Jézus követése

Jézus a vallást mint radikális emberséget élte meg korának ellentmondásokkal teljes körülményei között. Az embereket nem a hagyományokhoz, intézményekhez vagy kiváltságos személyekhez kötötte, hanem egyedül az élő Istenhez (Mk 2, 27), aki minden igazság forrása. A hagyományokat és intézményeket nem elvből vetette el, hanem abból a szempontból értékelte, hogy vajon szolgálták-e vagy akadályozták az ember felszabadulását. Mi is akkor vagyunk Jézus igaz követői, ha az ember felszabadulásaért az Istenben való hit által odaadón dolgozunk.

Jézus tanításának hitelességét igazolja az a tény, hogy ő Isten evangéliumát nemcsak hirdette, hanem a keresztrefeszítéséig élte is. Ez volt tanításában az a hatalom és tekintély, ami átütő erőt adott evangéliumának, és ami ugyanakkor kortársai tanításaiból hiányzott (Mt 7, 28—29).

Jézus személyiségében az ember felemelését szolgáló örök cél jelentkezik. Az ember érdekében tanította a régi gondolkozás megváltoztatását, az evangéliumban való hitet, Istenországa közeli eljövetelét és mindezekfelett Isten embert boldogító akaratát. Tanította a testvériség átfogó erejét, melyben minden ember felebarát, testvér. Akkor is az, ha tér-

ség választja el, és akkor is, ha a gondolkodási mód és vallásos meggyőződés húzza meg az elválasztó határvonalat. Tanította, hogy Isten szeretete megszabadít minden emberi félelemtől, hogy Isten nem szűnik meg szeretni minket vétkeink, bukásaink ellenére sem. Ezért nem kell aggódnunk üdvözülésünk felől, mert Isten akarja, hogy minden ember üdvözüljön. Tanította Isten irgalmasságát, megbocsátó szeretetét, de ugyanakkor egész életén át küzdött azért, hogy embertársait felemelje, nagyrahitottságukat és jobbálevésük lehetőségét tudatosítsa bennük. Mindennek pedig előfeltétele az, hogy: „Szükség néktek újonnan születetek“ (Jn 3, 7) a szabadság evangéliuma által, hogy összhang legyen a hit és cselekedet, a vallás és jellem, az elmélet és gyakorlat között.

Vallásos meggyőződésünk hitelessége Jézus követése, evangéliumának megélése által erősödik.

5. Az ember

Az unitárius keresztény hit alapvető igénye és törekvése: tisztelni, értékelni és szeretni az embert. Az emberben való hitünk forrása és értelme Isten.

Az ember, Isten gyermeke több mint a világ, mivel öntudattal és értelemmel rendelkezik; „fejében hordja a nagy világot“ (R. W. Emerson). Nagyobb, mint az idő és a lét, mivel értelmével szemlélője minden időnek és létezésnek. Egyedül az ember képes az értékek meglátására és megvalósítására.

Az élőlények sorában az ember képesített és hivatott arra, hogy létfenntartásán túl keresse és szolgálja az értékek világát, Istenországát. Ehhez az emberhez intézte Jézus felhívását: „Legyetek azért ti tökéletek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes“ (Mt 5,48).

Az emberré levés feltétele a testi-lelki nevelés, főként az ún. funkcionális nevelés, a közönség formáló hatása. Emberré válásunk konkrét credménye a személyiség, hitünk szerint az istenfiúság.

A mai ember tudatát korunk számtalan hatóereje és tényezője formálja. A természettudományos műveltség, a technika és tömegkommunikáció eredményeként kialakuló sokoldalú tájékozottság, az egész világon végbemenő társadalmi átalakulások, az emberi méltóság, jog és szabadságvágy jelentkezése az öntudatra jutó tömegekben: mindezek a valóságok emberévé teszik a ma emberét. Lényge, képének vonásai mindig változnak a történelmi valóság átalakulása nyomán. Ezek közül kiemeljük azt a tudatbeli változást, hogy nem nyugszik bele a meglévő adottságokba, hanem maga kívánja alakítani saját maga és közössége életét. A ma embere sorsának kovácsa, önmagának pedig szobrásza akar lenni. Embertársához való viszonya és magatartása viszont sok kívánnivalót hagy maga után.

A mai ember jellegzetes törekvése, hogy mindenekelőtt ember akar lenni, és messze kiható humanista célkitűzésekre kötelezi el magát.

Az unitárius keresztény hit meglátása szerint az ember úgy van megalkotva, hogy lényét két alapvető kapcsolat határozza meg. Az egyik lényünknek Istenre, a másik az embertársakra való vonatkozása. Az Istenben való hit felszabadít végességünk korlátozása alól, és elkötelez önmagunk és embertársunk iránti új kötelelességekre. Ezeknek lényegét Jézus a felszabadító és szolgáló szeretetben határozta meg (Mk 12, 29—31).

Az istenhit nem szigetel el, hanem kötelező erővel beállít az ember világméretű szolgálatába.

Isten nem az elkülönülést, a megkülönböztetést várja tőlünk, hanem az emberközi viszony tisztaságát és a legmélyebb értelemben vett emberséget. A keresztény ember nem tehet semmiféle alapon különbséget ember és ember között. Ez az új szemlélet kitágul abban az irányban is, hogy az emberiség nagy részében benne van a szenvedő és éhező tömegek nyomorúsága éppen úgy, mint az elnyomás alatt élő népek szabadságvágya és igénye. Ez a teológiai felismerés megkívánja, hogy az ember túllépjen önmagán és Istenben felfedezze az embertestvért. Isten ugyanis az emberben akar velünk találkozni. A hívő ember számára nem lehet kétséges, hogy abban a pillanatban, amidőn rádöbben, hogy társában a testvért lássa, máris a szeretet útjára lép. Amidőn pedig önzése és önelégültsége elé társainak érdekét helyezi, amikor őrizője, felebarátja lesz testvérének, akkor már Isten munkatársa. A velem, mellettem és a távoli világ különböző pontjain élő ember így lesz valóban testvérünk, Isten nagy családjának tagjává.

Isten felelőssé tette az embert önmagáért, embertársaiért és a viláért. Ez más szóval azt jelenti, hogy az embernek küzdenie kell nemcsak a maga egyéni életében a romboló erők ellen, hanem a közösségi életben, emberi sikon is harcolnia kell egy igazabb emberi életért. Ez a mi kibővült és felelős emberszolgálatunk: biztosítani minden ember fejlődését, az emberi jogokat, a társadalmi igazságosságot és a békét.

Mi az ember végső rendeltetése? Mire használja fel a bölcsőtől a korporsóig adatott életét?

Az ember rendeltetése felfogásunk szerint nem lehet más, mint önmagának megvalósítása, Isten és ember szeretete. Megfogalmazhatjuk ckképpen is: emberlétünk kibontakoztatása, hogy emberek legyünk a szó igazi értelmében. Ez pedig azt is jelenti, hogy minden ember mindenkiért és mindenért felelős.

Az Isten szeretetében fogant és belőle táplálkozó humanizmusnak ma jobban, mint valaha átfogó és kitaruló humanizmussá kell alakulnia. Az unitárius keresztény hit követői humanisták tudnak és akarnak lenni, már csak azért is, mert a kereszténység tanítómestere, Jézus is az volt. A kongresszus teljes egészében elfogadta és csatlakozott ehhez az embert megbecsülni és szeretni kívánó antropológiához, humanista szemlélethez.

6. A lélek egyháza

A vallásnak külső szervezeti formára, intézményre van szüksége, ha fenn akar maradni. Amiképpen a léleknek testre, éppen úgy az eszme- nek, a tannak, az evangéliumnak szervezetre van szüksége. A szabad- elvű kereszténység is szükségeli az intézményes formákat, hogy sajátos misszióját betölthesse. A szélsőséges individualizmusból fakadó intéz- ménycellenesség régi liberális tévedés, mely komoly károkat okozott az unitárius kereszténység ügyének.

A szabadelvű kereszténység intézményessé válik szabad egyházak szervezése vagy a meglévő keresztény egyházak keretein belüli csoportosulásokban. Vannak olyan csoportok, melyek bár nem nevezik magu-

kat szabadelvűeknek, de gondolkodásuk, teológiai állásfoglalásuk és munkájuk révén a szabadelvű keresztény irányhoz tartoznak.

Az unitárius keresztény hit követői elkülönítik az egyházat a kizárólagosság, az egyedül üdvözítőség vagy a felekezetieskedés eszméjétől. A mi egyházunk a lélek egyháza, nyitott és inkluzív, a szolgáló ember-szeretet otthona, s mint ilyen a hatalmat csak lelki tekintély formájában gyakorolhatja.

Állandó feladatnak tekintjük az egyház, a vallási szervezetek reformálását, hogy megfeleljenek az evangélium tartalmának, kielégítsék a hit szükségleteit és szolgálják az ember szabadságát. Az intézmény és tagjai kölcsönösen kötelezik magukat egymás szellemi és anyagi támogatására. A vallás megkívánja, hogy az egyházak, vallási szervezetek és kisebb csoportok egymással szorosabb kapcsolatot létesítsenek az ember-szolgálat hatékony végzése érdekében.

Az intézményes vallás nem csupán a szellemi hatalom kérdése, céljai munkálása érdekében igényli a törvény védelmét, az anyagi alapot.

Az egyház nem valami zártkörű vallási csoport, nem önmagáért van, hanem az emberért, a világért, Istenországa hirdetéséért. Ebben a világ és ember felé fordulásban mindenki szolgálatra jogosult és kötelezett, az is, aki szolgál, és az is, akire a szolgálat irányul.

Az egyház nem élhet légüres térben remetekereszténységet, hanem benne kell élnie a társadalomban, a világban. Nem lehet úgy élni, hogy csak saját kérdéseit tartsa szem előtt és figyelmen kívül hagyja az ember és a világ szempontjait. Szolgálatát mindig az ember és a társadalom konkrét helyzetében, annak egzisztenciális kérdései között végzi.

Az egyház lényegéből következők, hogy nyitott kell legyen a nép, a társadalom és az emberiség mai problémáinak megértésére, és részt kell vállalnia azok megoldásában.

Az egyház felelőssége napjainkban a világért és az emberért, függetlenül teológiai alapállásától, mindenütt megnövekedett. Ennek tudatában hangsúlyozza az unitárius kereszténység az egyház odafordulását a világhoz és az emberhez. Megkívánja, hogy egyháza legyen híveinek barátja és segítője legmélyebb vágya: teljes embersége, és célja: Isten felé.

7. Vallásszabadság és bizonyágtétel az evangéliumról

Az IARF állandó feladatának tekinti a lelkiismeret és a vallás szabadságának védelmét.

A kereszténység nagy személyiségei, hitelődeink évszázadokon át küzdöttek és felbecsülhetetlen áldozatot hoztak a gondolat, beszéd és gyakorlat szabadságáért a vallásban. Ez a küzdelem rányomta bélyegét a keresztény szabadelvűség egész történetére.

A vallásszabadság egyéneknek és közösségeknek azt a jogát jelenti, mely által ki-ki saját vallási meggyőződése szerint követheti lelkiismerete szavát. Ez a jog a vallási igazság keresését, a megtalált igazság követését, az Istennel való személyes kapcsolatot, egyszerűen: a vallás szabad gyakorlását biztosítja. Ennek a jognak alapja az ember személyi méltósága. A hit ugyanis nem más, mint Isten ajándéka és az ember szabad válasza erre az isteni ajándékra. Isten azokkal találkozik, akik szabad elhatározásból keresik és bíznak benne; Ő lelki szabadságot ad.

Az unitárius keresztény hit követői küldetésüknek fogják fel a vallásszabadság törvény által biztosított védelmét és gondozását.

A vallásszabadság az embert szolgálja. A szekularizált világban a keresztény együtt él a más hiten levőkkel és az ateistákkal, az élet minden területén találkozik és együtt dolgozik velük. Ennek az egymás mellett és egymásért való élésnek zavartalanságát kívánja biztosítani a vallásszabadság. Természetesen ezt a jogot nem lehet sem a vallási szubjektívizmus, sem a közömbösség javára értelmezni. Bizonyágtételünk akkor válik hitelessé, ha hűségesen tükrözi Isten szeretetének evangéliumát, pozitív formát ölt, a valóság talaján áll, a hitelmény benne letisztult, nyitott a kérdések előtt és dialógusra készen áll.

Bizonyágtételünk a hit tartalmát korszerűen fejezze ki, hogy a szekularizált társadalomban élő vallásos ember megérthesse.

Ez az unitárius keresztény hit; lényege evangélium, formája a szabadság.

II. Szabad vallás és a jövő

A 2. számú bizottság jelentése a szabad vallás és a jövő problémakörét tárgyalta.⁶

1. A szabad vallás formái, egység a különbözőségben

A vallási különbözőség a vallásszabadság és progresszív teológiai állásfoglalás egyenes következménye. Alapállása az a teológiai felismerés, mely szerint a végső igazság kinyilatkoztatása állandó, mindenütt és minden időben, tehát napjainkban is folyamatban van. Éppen ezért mi nem a zárt, hanem a nyitott teológiai rendszerekben hiszünk; ez az állásfoglalás vallásos meggyőződésünk fejlődését segíti elő. Mindezekből önként következik, hogy az IARF-ben a vallási különbözőségeket tiszteletben tartják.

Az emberek lelki szükségletei és a vallásról való felfogásai különbözők, de mind megegyeznek abban, hogy a történeti vallások valamilyen formában összefüggnek. Ez azt jelenti, hogy a történeti vallások mögött volt és létezik egy egyetemes, közös vallás.

2. A szabad vallás funkciói

a) A vallás nemcsak teológia, Istenről való tanítás vagy kultikus tevékenység, hanem érzés, imádkozás, elmélyülés és cselekvés. Ebből kifolyólag a szabad vallásnak ösztönöznie kell híveit, hogy felelősen és bátran éljenek, szálljanak szembe a szenvedéssel, a rosszal, és hogy a jövő előkészítésében tevékenyen vegyenek részt.

b) A szabadelvű vallásos hit feladata az is, hogy az emberi méltóság és érték gyarapodását előmozdítsa: „Vezesd az embereket szolgálatra. Gyűjts bennük látomást; hívd az örömteljes és merész életre.“ (J. Oppenheim).

Az emberi lét legfontosabb méltósága a gondolkodás. Büszkéek vagyunk arra, hogy gondolkodási képességünk a fejlődés hatékony ténye-

zője. Problémáink megoldásában, az élet értelmének kutatásában, a mai idők megismerésében egyedüli megbízható útmutatónk az értelem. Ezzel tehetjük jóvá a múlt hibáit. Értelem és a remény együtt haladnak.

3. A szabad vallás jövője

A mai társadalom jellegzetes vonása a változás gyorsasága és terjedelme. Ezzel magyarázható az is, hogy az emberek sokkal érzékenyebbek a jövő problémái iránt, mint elődeik. Mi reálisan optimisták vagyunk a jövőt illetően, mivel hiszünk az ember teremtő képességében és a jövő iránti felelősség tudatában.

A vallás jövőjével kapcsolatban figyelembe kell vennünk a vallás világában végbemenő változásokat. Napjaink vallásos magatartása mindinkább inkluzív, és mind nagyobb megértéssel fordul más vallások felé. Ez egy igen lényeges, a vallási otthontalanság legyőzését elősegítő lelki fejlődés.

A vallásra kihat a világegyetemről alkotott és állandóan bővülő tudás is. A kozmikus valóságok új érzése segít abban, hogy a hagyományos, különösen a térre és időre vonatkozó, lelki korlátozottságtól megszabaduljunk.

A szabad vallás feladata:

A) Ha a vallás jelen akar lenni a jövő életében, akkor nyitottnak kell lennie a társadalmi valóságok előtt és változtatnia kell formáit és kifejezési módjait.

B) Modern társadalmunk vallásos pluralizmusában nem létezik mintavallás. A vallásos eszmék és szükségletek a hagyományos módoktól különböző, szokatlan új formákban is jelentkezhetnek.

C) A szabad vallás feladata, hogy a szabadság fogalmának új valóságot adjon a vallásban. Ez más szóval azt jelenti, hogy jövőben a vallás etikai oldalára nagyobb hangsúlyt kell helyezni. De ugyanakkor kétszék kell legyünk mi is arra, hogy személyes felelősséggel a társadalom szellemileg gazdagabb formáinak megteremtésében közreműködünk.

III. A világvallások dialógusa

A 3. számú bizottság a világvallások dialógusáról terjesztett jelentést a kongresszus elé.⁷

Az IARF alapításától kezdve minden olyan törekvést támogatott, mely a vallások egymás közötti közeledését és együttműködését kívánta előmozdítani. A heidelbergi kongresszus 1972-ben állást foglalt a világvallások dialógusa mellett, mint amely hatékonyan szolgálhatja az embert. Ugyanakkor a tagscsoportok közötti párbeszéd folytatását is ajánlotta. S mivel az IARF-ben a keresztények mellett hindu, buddhista, moszlim és shintó csoportok is működnek, a széles körű dialógus lehetősége már eleve adva van.

A 3. sz. bizottság, mint az IARF dialógus-szerve, korlátozott lehetőségei ellenére is biztató kezdeményezésről számolt be. Az amerikai unitárius univerzalista egyház 1974-ben a chicagói egyetem és a Meadville unitárius teológiai intézet bevonásával egy dialógus-jellegű konferenciát rendezett a judaizmus, hinduizmus és az új japán vallások kép-

viszlőinek részvételével. A konferencia eredményesnek bizonyult, és a tagsoportok közötti párbeszéd folytatására új lehetőséget tárt fel.

A dialógus mozgó ereje a hit és az emberszeretet. Eszerint a vallás lényegéből következik a párbeszéd szüksége és időszerűsége. A szekularizálódó világban nyitottnak és horizontális szelleműnek kell lennie a szolgálatra törekvő lelkiségnek, mindenki és minden érték felé. Értelhető tehát, hogy a vallások napjainkban kénytelenek egymást észrevenni és az emberszolgálatban egymáshoz közeledni.

A mai vallásos ember megszokta a nagykorúságot, a sokoldalúságot, a vélemények szabad vitáját, a lelkiismeret-szabadságot, a párbeszédet. De ugyanakkor nem szereti és elutasítja a kizárólagosságot, a sektariánus lelkületet és a türelmetlenséget. Napjaink egyetemes törekvése: egymást jobban megismerni, egymás értékeit észrevenni és megbecsülni.

A dialógus egymás vallásának konstruktív tanulmányozását és egy olyan közös nyelv megtalálását kívánja, mely a félreértést, egymás hitelveinek és hagyományainak támadó jellegű szembeállítását kizárja. Ez lehetővé teszi, hogy a párbeszédben résztvevők szabadon, a megértés és szeretet szellemében fejezhetik ki véleményüket, még akkor is, ha azok eltérőek.

A dialógushoz idő, türelem, megértés és mindenekfelett szeretet kell. A párbeszédet azonban minden nehézség ellenére is egyszer valahol el kell kezdenünk. Lehet, hogy kevés lesz az, amiben egyet tudunk érteni, de még azzal is sokat értünk el: közelebb jutunk egymáshoz, egymás emberségéhez. A dogmák, hitvallások és hagyományok elválaszthatnak, de az emberszolgálat egyesít.

IV. Béke, igazságosság és emberi jogok

A 4. számú bizottság a béke, igazságosság és emberi jogok-ról szóló jelentésében létkérdéseinkre kívánt feleletet adni.⁹ Mit jelent számunkra egy szekularizálódó világban élni? Van-e helyünk és feladatunk a mai társadalomban? Van-e hozzá erőnk, hogy e feladatokat híven és korszerűen elvégezzük?

A vallás nem önmagáért van, hanem Istenországáért, közelebből a hívekért, a világért. Az egzisztenciális kérdéseinkkel való foglalkozás hozzátartozik vallási feladatainkhoz. Testvéri együttérzés minden emberrel, közös erőfeszítés életkörülményei, munkája, művelődése és társadalmi jogai biztosítására, a fejlődésben levő népek érdekeinek és a béke ügyének támogatása — mind sürgető vallási feladat is, amit nekünk felelősséggel vállalnunk kell. A feladatok vállalása azonban olyan etikai erőt és áldozatkészséget követel, amelyet csak az isteni szeretet forrásánál meríthetünk. Ez az alapja az unitárius kereszténység világ felé fordulásának és az ember szolgálatára való elkötelezésének.

Az emberiség jövője a ma élő nemzedéket nagy feladatok elé állítja. A nukleáris fegyverrel rendelkező hatalmak száma növekedik. A világ egyes részein szegénység, irástudatlanság, munkanélküliség uralkodik és mérhetetlen szenvedést zúdit százmilliókra. A fejlett és fejlődésben levő országok közötti szakadék állandó veszély forrását jelenti. Az energiaválság a gazdasági életben beláthatatlan következményekkel járó nehéz-

ségeket váltott ki. A környezet — a föld, víz, levegő — szennyeződése ekológiai katasztrófák veszedelmét jelzi. A fegyverkezés és az országok költségvetéseinek hadügyi része eddig nem ismert arányokat öltött.

A jövő, vallásos meggyőződésünk szerint, mégsem reménytelen. A történelemben az emberiség először rendelkezik olyan tudással és technikával, mellyel a világ nagy kérdéseit képes megoldani. Napjainkban mind többen kezdik felismerni az emberiség egységét és a békés, alkotó együttműködés szükségét a szembenállás és összütközés helyett. Számunkra ma csak két út lehetséges: az egyik az alkotó, békés élet, a másik a pusztító háború útja.

Az IARF ember- és világszolgálatát a kongresszus által elfogadott manifesztum körvonalazza, mely szolgálatunk alapelveit a következőkben állapította meg:

a) Hit minden ember belső értékében és méltóságában.

b) A föld minden java és erőforrása az emberiség közös örökségét képezi, melyet mindenki javára kell felhasználni.

c) A szolgálat módszere a szabadság. Célkitűzések és meggyőződések nem lehetnek megmerevedett dogmák, ellenkezőleg nyitottak a változásra, mint ahogy a világ maga is állandóan változik.

A jelen század végéig törekednünk kell a következő célokat megvalósítani, hogy általuk megalapozhassuk az igazabb világközösséget.

a) Béke

A világ mai nagy kérdései között első helyen áll a háború és a béke. Első helyre tette az a felmérhetetlen fejlődés, amely a technikai civilizáció terén egy nemzedék életében végbement. Olyan fegyverek birtokába jutott az ember, melyekkel adott esetben nemcsak az ellenséget, hanem az egész emberiséget, sőt az egész vegetációt képes elpusztítani. A fegyverkezési verseny olyan méreteket öltött, hogy azt veszélyessége és költséges volta miatt nemigen lehet tovább túrni. Békére van szükségünk, és ezt az erők összefogásával meg is tudjuk teremteni. A béke, amelyért imádkozunk és ami után vágyakozik az emberiség, az alkotó, összhangos élet állapota olyan világ, mely mentes a nukleáris háború rémétől, a társadalmi igazságtalanságoktól és az ekológiai katasztrófa veszélyétől. Ugyanakkor szabadságot biztosít az alkotó munkára, a szolgálatra és önmagunk megvalósítására.

b) Gazdasági jólét

Elismert tény, hogy ma százmilliók élnek elképzelhetetlen nyomorúságban, emberi méltóságon aluli színvonalon, a kevesek jólétével szemben. A szegények és gazdagok közötti szakadék mind jobban mélyül. Meggyőződésünk szerint Isten minden gyermekének alapvető joga, hogy kielégíthesse létszükségeit: hogy rendelkezze megfelelő táplálékkal, lakással, egészségvédelemmel, oktatással és gazdasági biztonsággal. Mindent el kell követnünk e jog gyakorlati biztosítása érdekében, hogy ezáltal a fejlett és fejlődésben levő országok közötti szakadék eltüntetését előmozdítsuk.

c) Szabadság

Az emberiség feladata, hogy a 20. század végére felszámolja a gyarmatosításnak még létező formáit és biztosítsa minden nép számára a szabadságot, a gazdasági, politikai és emberi jogokat. Ezzel párhuzamosan arra kell törekednünk, hogy a megkülönböztetés minden formáját, mint pl. a faji, nemi, vallási stb. megszüntessük. Az IARF kötelességszerűen továbbra is feladatának tekinti hozzájárulni a vallásszabadság joga védelmének és továbbfejlesztésének az előmozdításához.

d) Ekológiai integritás

Az ekológiai integritás érdekében küzdenünk kell a föld, víz és levegő további szennyeződése ellen, hogy az ember érdekében a megbomlott egyensúlyt helyreállíthassuk.

e) Az ENSZ támogatása

A világ biztonságának és fejlődésének érdekében kötelességünk az ENSZ támogatása, hogy ez a világszervezet betölthesse hivatását a béke, az igazságosság és az emberi jogok biztosítása terén.

Tudjuk, hogy a világ nagy kérdéseit nem az egyházak és a vallási szervezetek fogják megoldani, de rendezésükhöz tevékenyen hozzájárulhatnak. Az IARF, az unitárius keresztény hit követői azok mellett állnak, akik az életet és az értékeket nem elpusztítani, hanem megtartani és gyarapítani akarják. Küldetésük és felelősségük, hogy hitüket tudatosan megélik és életgyakorlatukban kiabrázolják.

A béke, igazságosság és emberi jogok terén világszerte nagy szolgálati lehetőségek állanak előttünk. Legyünk bátrak erre a szolgálatra úgy, amint azt Isten munkatársaitól elvárja.

Egységünk a különbözőségben

A montreali kongresszuson a vallási különbözőségek — teológia, szemléletmód, kultúra, kultusz, hagyomány, nyelv köréből — erőteljesen tükröződtek. Ezzel szemben egységünk gyengének, kevésbé tapasztalhatónak tűnt fel. Ez azonban csak látszat volt. A kongresszus folyamán bebizonyosodott, hogy több és fontosabb az, ami egyesít, mint ami megkülönböztet. A nyilvánvaló különbözőségeink ellenére tapasztalhatunk, hogy a lényeges dolgokban alapvetően egyek vagyunk. Egységünk nem valami külső kényszeren alapuló egyformaság, ami évszázados értékekről való lemondást követelne, hanem korok, népek, kultúrák vallási értékeit magába foglaló lényegi azonosság.

Az IARF az unitárius egyházakat és szabadelvű vallásos szervezeteket átfogó szellemi egységet jelképezi. Összetartó ereje a szeretetből fakadó hit, alapja az emberség mély egysége közöttünk. Ez az egység, mint alkotó erő, kifejezést nyer az isteni szellem tapasztalásában, az emberszeretben, a vallási igazság kutatásában és a szabadság iránti felhős elkötelezésben. Megnyilvánul ugyanakkor abban a felismerésben is,

hogy a vallás módszere: a szabad vizsgálódás, szelleme: a testvériség, értékmérője: a jellem és célja: a szolgálat.

Az IARF XXII. kongresszusa hitelvi egységünkről tett bizonyosságot minden különbözőségünk ellenére. A nagyszámú résztvevők belső gazdagodást találtak a különbözőségeinkben és megújító erőt szellemi egységünkben. Ennek a nemzetközi és vallásközi találkozóknak szellemi légköre, a lényeges kérdésekben való megegyezés, az eredményes párbeszéd — mind a dinamikus egységnek tudható be. Érthető, hogy az IARF egyik fontos, jövőbeni feladatát az egység további erősítésében állapították meg.

A történetének 76. évébe lépő IARF küldetése és felölőssége változatlanul az ember- és világsgolgalatban áll. Útmutatója: „a szükségésekben *egység*, a kétségekben *szabadság*, mindenkben pedig a *szereket*“. A mi kötelességünk sem lehet más, mint hittel szolgálni embertársainkat, hadd „érezzék, lássák meg, hogy tiszták és jók vagyunk. Hogy jót akarsz és te is tiszta, jó vagy! S egy tekintetük elhitesse veled — szép dologért élsz — és érdemes élned.“

Dr. ERDŐ JÁNOS

JEGYZETEK

¹ Wendte, W. C.: The wider fellowship. I—II. Boston; Szabadelvű vallásos gondolkozás a XX-ik század kezdetén. Kolozsvár, 1902. V.

² IARF XXII. Congress. Montreal, 15—22 August 1975. Our unity in diversity. Frankfurt, 1975.

³ Uo. 6—16.

⁴ Szabadelvű vallásos gondolkozás a XX-ik század kezdetén. Kolozsvár, 1902. 22.

⁵ Martineau, J.: The seat of authority in religion. London. 129.

⁶ IARF XXII. Congress. Montreal, 15—22 August 1975. 17—24.

⁷ Uo. 25—31; KerMagv 78 (1972), 192.

⁸ Uo. 32—39.

HOGYAN KÉSZÜLÖK AZ ÚRVACSORÁRA?

Az úrvacsorára való előkészülés az unitárius embernek egyik legkomolyabb lelki tevékenysége, melyet azzal a tudattal és meggyőződéssel kell elvégeznie, hogy ahová és amire készül, az a hely, alkalom és közösség szent. Megszenteli a teremtő és a gondviselő Isten.

Az unitárius káté 118. kérdése az úrvacsora lényegét így határozza meg: „Az úrvacsora az a vallásos szertartás, mely által Jézus halálára emlékezünk és példája követésére buzdítást nyerünk.“ Ezt — anélkül, hogy a lényegét bántódás érné — úgy is mondhatnók, hogy az úrvacsoravétel alkalmával a vallásos ember Istennel, Jézussal, embertestvéreivel, sírhantok alatt porladó őseivel és nem utolsó sorban önmagával találkozik. Ők a vendéglátók, akik meghívnak és szeretettel várnak, de akiknek meghívását csak akkor fogadhatjuk el nyugodt lelkiismerettel, hogyha szívünkben áldott szeretetet, lelkünkben önzetlen jóságot és hitet, életünk mélyén határtalan tiszteletet, nagyrabecsülést és ragaszkodást éreztünk azok iránt, akik minket hívnak és várnak.

A mindennapi élet küzdelmében, a hétköznapiak rendjén a lelki kincsek megfogyatkoznak bennünk. Apolásukról, védelmükről vagy éppen gyarapításukról könnyen megfeledkezünk. Fáradság, fásultság, közömbösség hajt igájába, s csak akkor eszmélünk rá a találkozás komoly voltára, amikor elhangzik a hívó szó: templomunk — lelkünk harangja megkondul, számadásra, bűnbánásra, ünnepszentelésre, szent találkozásra hív. És éppen ez teszi szükségessé a komoly, önvizsgálattal és önneveléssel teljes készülést. A legtöbben elégségesnek tartják a bűnbánatot. Nem szabad elfelejtenünk azonban, hogy bármennyire szükséges és áldásos dolog a bűnbánat, egymagában még nem elegendő arra, hogy minket az úrasztala vendégségére méltóvá tegyen. Komoly igyekezettel, keresztényi és tanítványi felelősségérzettel kell rákészülnünk a Jézus szerette szertartásra, különben hatástalan, üres ceremóniává válik, mely jön és megy, elmarad és újra visszatér életünkbe, de maradandó nyomokat nem hagy, s így természetesen célját sem éri el.

Amikor egy családi ünnepre: keresztelőre, esküvőre, név-, vagy születésnapra hívnak meg, a rendelkezésünkre álló idő alatt szüntelen azon gondolkozunk, hogy mit vigyünk ajándékba és milyen ruhát öltünk magunkra. S csak nagy ritkán mérlegeljük azt is, ami mindkettőnél fontosabb kellene hogy legyen, ti. hogy életünkkel, magatartásunkkal, lelki kapcsolatunk szüntelen ápolásával és melengetésével érdemeltük-e ki a meghívást, vagy valami más, értéktelenebb ok készítette a családot arra,

hogy ránk is gondoljon? De mindenképpen megyünk, méltó vagy méltatlan módon, érdem szerint, vagy érdemtelenül, s önfeledten vesszük ki részünket az ünnep ajándékaiból.

Az úrvacsoravétel mint szeretetvendégség ennél sokkal többre kötelez minket a készülődés tekintetében. De hogy ezt felfoghassuk, ahhoz feltétlen szükséges tudnunk, hogy sokkal több az úrvacsora jegyeinél az is, amit láthatatlanul kapunk. Ez a láthatatlan többlet ott és akkor mutatkozik meg, ahol és amikor élni kell tovább küzdelmekkel, sokszor próbákkal tele életünket. De ezt a többet csak az kapja, aki nem üres szívvel és üres lélekkel megy oda. Aki tud és akar is adni.

Milyen erkölcsi magatartásra készítet az úrvacsoravétel a készülődés rendjén?

1 Az Istennel való találkozásunk őszinte, igaz hitre és határtalan bizalomra készítet gondviselő Atyánk iránt. Ez a hit és bizalom azonban csak úgy érték, ha nem látszat, de lelkünk meglévő drága kincse; ha életalkotásaink során mozgató rugóvá, ösztönző és megtartó erővé tud lenni; ha nemcsak beszélünk róla, de meg is éljük maradéktalanul; ha egy percre sem formálódik át kételkedéssé a próbák súlya alatt; ha meggyőződéssel valljuk, hogy Isten mindnyájunk szerető Atyja és mi az ő akaratát, parancsait teljesíteni kész gyermekei vagyunk; ha világepítő és világszépítő nagy tervének végrehajtásában önként, boldogan vállaljuk — mint munkatársak — a reánk eső részt; ha imádságos, hálás szívvel csüngünk rajta szüntelen; ha áldássá lesz számunkra az a tudat, hogy „benne élünk, mozgunk és vagyunk“ (ApCsel 17,28); ha a tökéletesedés szent szándékával végezzük napi munkánkat s örömet, boldogságot jelent, ha egy parányit is hasonlítunk Hozzá. Nehéz, de csodálatosan megnyugtató, gyönyörűséges feladat ezzel a gondolattal és elhatározással készülni a nagy találkozásra a teremtő és gondviselő Istennel.

2 Kötelezettségeink vannak Jézussal szemben is, ezeknek betartásáról megfeledeknünk nem szabad. A készülődés napjaiban tudatosítanunk kell önmagunkban, hogy mi az ő tanítványai vagyunk, és az ő meghagyásai nekünk is szólnak, a mi lelkünk bezárt ajtóin is bebocsátást kérnek. Meg kell nyitnunk a lelket; szelídekké, az igazságot éhező és szomjúhozó emberekké, irgalmasokká, tiszta szívűekké, békességre igyekezőkké kell lennünk, hogy az ő hit- és életfelfogása bennünk győzelemre jusson, s hogy öröm legyen számunkra találkozni vele. Milyen más lesz az úrasztala melletti megállása annak, aki így tekint Jézusra. Így nyer buzdítást példája követésére s így akar méltóvá lenni hozzá és ahhoz a szertartáshoz, melyet ő szerzett örök emlékezetül nekünk.

Jézus az út, igazság és élet. Járjuk hát az ő keskeny útját, menjünk be a szoros kapun, mely az életre visz, valljuk az ő igazságát, éljük bizakodással jóságos, szelíd életét, ez legyen lelkünk mindenkori kenyere. Csak így remélhetjük, hogy figyelemre eddig talán nem is méltatott örökös várakozásban élő állapotunkban jóságos hangon egyszer csak megszólít valaki, hogy meggyógyítson és visszaadjon a bizakodó, öröm- és reményteljes, alkotó és diadalmas életnek.

3 Embertársaink iránti magatartásunk tekintetében is sok a tenni-valónk, ha tisztán akarunk az úrasztala mellé kiállani. Lelkünkben szól a jézusi parancsolat: „Szeresd felebarátodat, mint magadat!“ Ez egymagában is eleget mond, de hadd bontsuk fel elemeire ezt a törvényt, s fogalmazzuk át a mi nyelvünkre, hogy jobban megértsük azt, amit mon-

dani akar. Jézus ismerte az embert. Tudta, hogy önmagát senki sem gyűlöli, magával szemben senkinek sincsenek előítéletei. Magához senki sem rossz, saját kárának senki sem örvend. Bosszút önmaga ellen senki sem forral, magára senki sem irigykedik, és le nem nézi magát még nyomorult állapotában sem. De szereti magát minden ember kimondhatatlanul. Így kell szeretni embertársainkat is. Nagy a mi fogyatékoságunk e tekintetben, s azoknak a bajoknak nagy része, melyek valósággal elözönlötték életünket, éppen innen ered. Az úrvacsorára való készülés ideje megfizethetetlen alkalom arra, hogy hibáinkra ráébredve, szívünket a fogyatékoságoktól megtisztítsuk, s helyettük a szeretet, önzetlenség, helyes értékelés, együttérzés, jóindulat, szerénység, béke, megbocsátás nemes emberi értékeit ültessük el, hogy azok irányítsák lépteinket és magatartásunkat a családi otthon életében, a munkamezőn és a templom felé való menetelésünkben egyaránt. Az úrvacsorával való élés csak annak válik életformáló élményévé, aki midőn kiáll és szétnéz a gyülekezetben, nyugodt lelkiismerettel vallhatja be önmagának és Istenének: én senkire se haragszom, senkit nem bántottam, mindenkit szeretek, így hát remélhetem, hogy mások is szeretnek engemet. Az volna igazán jó, ha bocsánatot kérnénk és megbocsátanánk, mielőtt kiállunk az úrasztala mellé. Ha betartanók Jézus figyelmeztetését: „Azért, ha a Te ajándékodat az oltárra viszed és ott megemlékezel arról, hogy a te atyádfiának valami panasza van ellened: hagyd ott az oltár előtt a te ajándékodat és menj el, előbb békélj meg a te atyádfiával és azután eljövén vidd fel a te ajándékodat“ (Mt 5,23—24).

Jézus szigorú mértékkel mér embertársaink iránti magatartásunk tekintetében. Amikor Péter megkérdezi tőle: „Uram, hányszor lehet az én atyámfiaának ellenem vétkezni és néki megbocsátanom? még hétszer is?“ — így felel: „Nem mondom neked, hogy még hétszer is, hanem még hetvenhétszer is“ (Mt 18, 21—22). Nincs abban semmi rendkívüli. azokat szeretni, akik minket is szeretnek. Ezt a vámszedők is megteszik. Az igazi Jézus-tanítványnak még az ellenségét is szeretni kell, és áldani azokat, akik gyűlölik és üldözik őt.

Ez a magas mérték azonban nem szabad hogy visszariasszon minket s kimondassa velünk a döntést: nem érdemes, úgyszólván lehetetlen betartani mindazt. Mi lenne, ha így beszélne a gyermek? Hiszen mi szülők, anyák és apák általában gyermekeink erejét és szellemi képességeit egyaránt meghaladó kívánságokkal, követelésekkel állunk elő. Elfeledjük, hogy mi is voltunk gyermekek, s így a magunk erejéhez és képességéhez mérjük őket. Bármennyire így van ez, végeredményben mégsem tartom nevelési hibának, mert a cél az, hogy mi Isten-fiakká, Jézus-tanítványokká, felebarátokká, hívó emberekké váljunk.

Mi lenne, ha azokat kezdenők követni és példának tekinteni, akik bár édes testvérek, de életre szólóan meg tudnak haragudni egymásra egyetlen sértés következtében, s hiábavaló minden békítési szándék? Vagy azt a gyermeket, akinek meghal az édesapja s a sértett fél konok, makacs lelkületével határozottan megtiltja, hogy nevét a búcsúztatásban emlegessék s még a temetésen se jelenik meg? Bár ezek kirívó esetek és nem az általános helyzet mutatói, mégsem szükségtelen hangoztatnunk, hogy mily sok a tennivalónk a jézusi béke és szeretet, megértés és megbecsülés, tisztelet és méltányosság szellemének érvényesítése terén.

Akit ezek a kérdések nem gondolkoztatnak meg és lelke mélyéig nem ráznak meg, az nyugodt lelkiismerettel semmiképp sem állhat az úrasztala mellé, mert az erkölcsi előkészülés útján az első lépést sem volt hajlandó megtenni. Az egy kenyérből és egy borból való részcsedés tudata késztesen minket nemes embertestvéri magatartásra, önzetlen felebaráti szeretetre, a legteljesebb jóindulatra egymás iránt, tudván, hogy mind egy Atyának vagyunk gyermekei.

4 *Az úrvacsorára hívó és váró vendéglátók* között itt vannak a mi hitelődeink, a mi öcink is. A velük való találkozás is kötelez minket. Mert találkozunk velük kétségtelenül. Egyházalapító nagy püspökünkkel és mindazokkal, akik a négy évszázad alatt jó és balsorsban Istentől kapott elhivatottsággal áldozták oda anyagi, lelki és szellemi tehetségüket, egész életüket egyistenthitünknek védelmére és szolgálatára.

És találkozunk templomépítő őseinkkel, apáinkkal és nagyapáinkkal, akiknek számára Jézus beszéde lélek és élet volt hajdan, akik akkor léptek igazán a megnyugvás ösvényére, mikor konduló harangszóra — lerázva lelkükről és ruhájukról a hétköznapok porát — elindultak Isten háza felé, s felajánlották áldozataikat az anyaszentegyház építésére. Valótták a zsoltáriróval, hogy „jobb egy nap a te tornácaidban, hogysen ezer másutt; inkább akarnék az én Istenem házában küszöbén ülni, hogysen lakni a gonosznak sátorában!” (Zsolt, 84, 11). Létrehozták és egy akarattal gyarapították, de legalábbis megmentették és átadták a következő nemzedéknek az értékeket, s megnyugodva haltak meg abban a tudatban, hogy a jövőben szebb lesz a mi földünk és boldogabb rajta az élet. A múlt irántuk való tiszteletre, emlékük megőrzésére, példájuk követésére, az örökséghez való ragaszkodásra, áldozathozatalra kötelez minket is. Ezt az erkölcsi köteletségérzetet és -tudatot azokban az órákban és napokban kell kialakítanunk, amikor úrvacsoravételre készülünk, tudván, hogy találkozunk velük s megkérdezzük: mi van az örökséggel?

5 *Az úrasztala mellett önmagával is találkozik a hívő ember, s ez a találkozás nem kevésbé kötelező a többinél.* A mindennapi életben bizonyos mértékig mindannyian kivetkőzünk igazi önmagunkból. Az ünnep perceiben így találjuk magunkat szemben igazi énünkkel, önmagunkkal. És könnyebben egybeolvadunk ismét vele. A lélek világában az egylényegűség elve az uralkodó. A hasonulás szabálya érvényesül, mert egybeolvadásról van szó. Minél kisebb a távolság és a különbség annál könnyebb és eredményesebb a találkozás. Összhangot kell hogy teremtsünk értelmünk, lelkünk és érzelmünk világában, hogy rendelkezésünknek megfelelő személyiséget vihessünk a nagy találkozóra...!

Végül is van még egy fontos kérdés, melyre az igazán érdeklődők feleletet várnak. Ez a kérdés a kátéban így hangzik: „A bűnösök élhetnek-e úrvacsorával?” A felelet szerint igen „és nem is kell eltiltani az Úr asztalától, mert a Jézusra való emlékezés megjavulásukat elősegítheti” (126).

Ha ez így van — tehetné fel bárki a kérdést —, szükséges-e az a komoly előkészület, van-e értelme, nem felesleges-e az a lelki, hitbéli és magatartásbéli megjavulás, amely mint kíváncsi és szándék bennünk él az úrasztalához való készülésünkben?

Midőn erre a kérdésre felelni próbálok, hadd idézzem először is Jézus szavait, miket a gazdag ifjúnak mondott: „Senki sem jó, csak egy, az Isten” (Mt 19,17). Valamennyire mindannyian rosszak, gyarlók, töké-

letlenek vagyunk. Jézus célként állította eléink a tökéletességet, s nehéz lenne megmondani, hogy még a legjobbak is vajon elérik-e. Egy azonban kétségtelennek látszik: akiben erős a vágy és tiszta a szándék erre az átminősülésre, az nem halmozza napról napra szóban és cselekedetben megnyilvánuló emberi gyengeségeit, de elhagyni igyekszik, és arra törekszik, hogy az istenfiúságra, a tanítványságra, az ember nevezetre mindinkább méltóvá legyen. A cél nem lehet semmi esetre számunkra a rossz. A cél a jó, annak szolgálata és végleges győzelme kell hogy legyen.

„Ne győzöttessél meg a gonosztól, hanem a gonoszt jóval győzd meg“ — mondja Pál apostol (Róm 12,21). „Akarom, hogy bölcssek legyetek a jóban, ártatlanok pedig a rosszban“ — írja egy másik helyen a római gyülekezetnek (Róm 16,19). „Továbbá, atyámfiai, amik csak igazak, amik csak tisztességesek, amik csak igazságosak, amik csak tiszták, amik csak jóhírűek; ha van valami erény és ha van valami dicséret, ezekről gondolkodjatok“ — hangsúlyozza a filippibelieknek (4,8). Ezeket cselekedjük mi is mindennap, hogy enyhüljön a bánat, könnyüljön a teher, mélyüljön a szeretet kútja, szélesedjék a jóság uralma, s így szépüljön, így épüljön, így béküljön a mi életünk.

A hang keletkezéséhez az szükséges, hogy a hanghullámok az emberi fül dobhártyájába ütközzenek. Ha ez nem történik meg, akkor csak hanghullámok maradnak, de nem jön létre hang.

A szín keletkezéséhez az szükséges, hogy a fényrezgések tükröződjenek az eleven emberi szemben, máskülönben nem jön létre szín, csupán az éter sivár rezgése marad.

Ahhoz, hogy emberek legyünk, kellemes hangot adó és megnyugtató színekkel, teljes életű emberek, az szükséges, hogy a jóság felcsapó hullámai, a szeretet áldott melegségű fényrezgései beleütközzenek a szívünkbe, lelkünkbe, egész életünkbe, és sodró hatású erejüknél fogva átformálják s visszaadják nekünk azt, ami a legnagyobb érték benne.

Aki fülét bedugja, hangot nem hall; aki szemét behunyja, színt nem lát; aki lelkét bezárja, annak életébe az erkölcsi világ fényrezgései nem ütköznek soha!

Nyíljon meg, táruljon ki lelkünk. Épüljünk szeretetben, gazdagodjunk jóságban, erősödjünk a hitben, teljesedjünk istenfiúságban, mert minél több az, amivel az úrasztala mellé állunk, annál több lesz az, amivel onnan ismét hazatérünk. Mert: „Mindenkinek, akinek van, adatik, és megsaporíttatik; akinek pedig nincsen, attól az is elvételik, amije van“ (Mt 25,29).

TÖRÖK ÁRON

JÓKAI TOROCKÓN

— Részlet egy nagyobb tanulmányból —

A százötven évvel ezelőtt született Jókai Mór erdélyi útjainak bő irodalma van. Már mint ismert író jött először 1853 tavaszán Erdélybe — abban az évben jelent meg az *Egy magyar Nábob* —, s a korabeli lapok bőven beszámoltak látogatásairól. Születésének századik évfordulóján jelent meg Kristóf György munkája: *Jókai napjai Erdélyben* (Kolozsvár, 1925), s eszerint az író tíz alkalommal járt nálunk. Utoljára 1902. október 12-én, a kolozsvári Mátyás-szobor leleplezése alkalmával. Ezeket az adatokat Gyalui Farkas és Szentimrei Jenő tanulmánya egészíti ki (*Jókai Erdélyben*. Összeállította Tabéry Géza és Incze Ernő. Nagyvárad, 1925). Gyalui még személyesen ismerte a regényírót, s a kolozsvári látogatásairól számolt be, Szentimrei Jenő pedig Tordán tudakozódott azoknál, akik még tudtak itteni időzéséről. Mind a két dolgozat (*Jókai Kolozsvárt, A vallásszabadság városában*) a torockói látogatásra is utal. Legújabbán Dávid Gyula dolgozta fel az erdélyi utakat — térképekkel illusztrálva — *Jókai* című munkájában (Kolozsvár, 1971), s ott *A holdsziget kis közösségének* külön részt szentelt.

Ami az író torockói útját illeti, valamennyi szerző forrása Váradi Károlynak a kolozsvári Magyar Polgár 1876. évi 182—184. számában megjelent részletes beszámolója *Jókai erdélyi útjáról*, az időrendben negyedik erdélyi látogatásáról. Jókai ugyanis csupán egyszer járt Torockón, 1876. augusztus 6-án és 7-én. Váradi Károly, a kolozsvári polgári iskola igazgatója egyébként annak a Miklós Miklós ótordai református lelkésznek volt a veje, akinél Petőfi Sándor 1849 júliusában hagyta fiát és feleségét.

A torockói látogatásnak hosszú előzményei vannak.

Jókai régóta érlelte magában az *Egy az Isten* gondolatát. Feltételezhető, hogy már első erdélyi útja alkalmával hallott Torockóról, hiszen kísérője Kövári László volt, s útjuk érintette Tordát, Felvincet, Nagyenyedet. Innen inspirálódott, mikor *A nagyenyedi két fűzfát* írta. Második erdélyi útja 1858-ban a Mócvidékre vezetett, ahol a *Szegény gazdagok* megírásához gyűjtött anyagot. Megint Torockó-közelbe jut, amikor Abrudbánya felé veszi útját. A bányavárosok akkor még a forradalom nyomait viselték magukon. S Jókait főként a bányászok élete érdekelte. Harmadik erdélyi útja 1871 tavaszán rövidebb volt. Az író Kolozsvárra jött, hogy részt vegyen a Farkas utcai kőszínház megnyitásának ötvenedik évfordulója alkalmával tartott ünnepélyen. Vele volt

felesége, Laborfalvy Róza. De most is szakított magának időt, hogy legalább Tordára ellátogasson.

1875. november 3-án a lapok arról adnak hírt, hogy „Jókai Mór még be sem fejezte az *Élet komédiásai* című legújabb regényét, s máris újat tervez, melyet a jövő évben fog kiadni. Címe lesz: *Egy az Isten!* Ebben az unitáriusok első vallási küzdelmeit fogja festeni.“

A regény létrejötté szempontjából azonban fontosabb tudni, hogy Jókai 1876 áprilisában több hetes olaszországi útra indult, s feleségével azon az útvonalon haladt, amelyen később Adorján Manassé és Zboróy Blanka a regény első kötetében. Menet közben a regény témája is megváltozott. Az unitáriusok története helyett Torockó 1848-as története került a középpontba. A történelmi kútfők közül az író fő forrása *A Székelyföld leírása* volt Orbán Balázstól, amelyet Jókai öt legbecsesebb könyve közé sorolt. Az Aranyosszékről és Torockóról szóló kötet 1871-ben jelent meg, erre hivatkozik a szerző legtöbbet jegyzeteiben. De közvetve vagy közvetlenül ismerhette ürögdi Nagy Ferencnek, aranyosrákosi Székely Sándornak, Kővári Lászlónak, Maszák Hugónak a sajtóban megjelent közleményeit, s tájékozódhatott a torockói származású Brassai Sámueltől is, akivel baráti vitái voltak abban az időben. Az egyistenhivőkre vonatkozó ismereteit Ferencz József *Unitárius kis tükrök* című munkájából merítette.

Most már csak Torockón kellett látogatást tennie, hogy meginduljon a mesefolyam.

1876. július 26-án írja Jókai Teleki Sándornak Koltóra: „Ha Isten úgy akarja, az idén csakugyan eljutok Hozzád. Ugyanis augusztus 3-íkan este megyek Kolozsvárra, onnan 8-íkan Torockóra. Az unitárius atyafiakról kell mértéket vennem, mert egy regényt akarok rájuk szabni...“ Úgy is történt. 4-én érkezett Kolozsvárra, másnap továbbutazott Tordára Váradi Károly társaságában. Innen a harmadik nap, vasárnap reggel 5-kor indultak Torockóra szekéren, hogy a délelőtti istentiszteleten részt vehessenek. Hozzájuk csatlakozott még Albert János unitárius lelkész, aki mint „faluszája“ menet és jövet folyton anekdotázott. Történetei egy részét Jókai a regényben használta fel, más részét pedig az *Ústökösben Utitaskámból* címen közölte. Velük volt még Weress Dénes iskola-gondnok és Thoroczky Zsigmond a torockószentgyörgyi birtokos családból.

Az Aranyos völgyében haladtak a Leánykakót elhagyva egészen Borévig, ahol az út balra Torockó felé tér el. Itt rövid pihenőt tartottak, s gyalogsétát tettek a Jára patak regényes völgyében. Jókai merengve nézte a tájat, és rajzokat készített — írja Váradi Károly. Csak amikor a borévi hídhöz visszatérve elolvasta a figyelmeztetést: „5 forint büntetést fizet az, aki a hídon 5 mázsánál nagyobb teherrel átmegy“ — akkor kezdett hahotázni. Jó hangulatban folytatták az utat Torockó felé. De már Borév határában — szól a tudósítás — „nehány rókaprémus mentébe öltözött lovas előlovaglása után — egy tisztelgő küldöttség jött két szekéren előnkbe, hogy Torockó bányaváros nevében mondjon Isten hozott-at a férfiúnak, akiért városunk ma ünnepi szint öltött, s akinek neve itt a havasok zárta völgyekben is jól ismert és ünnepelt“. Így fogadták az Olaszországból visszatérő Adorján Manassét is a regényben.

„E küldöttségéből a torockóiak érzelmeit — folytatja a tudósítás — a szintén torockói születésű [ifj.] Zsakó István gyulafejérvári törvényszéki bíró tolmácsolta, kinek harsány éljenzéssel kísért szavaira Jókai előre is szívből üdvözölte azt a népet, amely szorgalmával s iparával jólétet teremtett magának a kopár sziklák közt is, s ősi szokásait... híven megőrizte.“ Ennyi maradt fenn Jókai beszédéből, de ebből is látszik, hogy az író tudta, hova jön, s olvasmányai és mások elbeszélése alapján már ismerte ezt a „holdsziget“-et. Torockói látogatása bizonyára azért is volt olyan rövid, mert nem volt más célja, mint a valósággal egybevetni azt, amit már kigondolt.

Fél kilenckor érkeztek a Torockó végén felállított zöld cserfa gallyakkal díszített kapu elé. Amíg kocsisuk a piactérre hajtott, eldőrdültek — mint később a regényben — a Székelykő szikláiba fűrt mozsárágyuk, s a piacon is ágyúdörgés fogadta a vendégeket. A nép kitódult az utcára, az unitárius egyházközség tisztos öregekből álló presbiteriuma tisztelgett az író előtt — köztük idősebb 'Sakó István is. A piacról a városi előjárósággal a zöld gallyakkal díszített unitárius papi házhoz mentek. Onnan a templomba, amelyet a pompás viseletbe öltözött polgárság zsúfolásig megtöltött. A „magvas beszéd“ után az író a fiú- és a leányiskolát látogatta meg, aztán a fiatalokkal beszélgetett, s örömmel hallotta, hogy a község tizenkét szegény székely fiút, úgynevezett alumnusokat nevel. „Teremtsetek ti is magatoknak s a környéknek — szölt hozzájuk —, melyen munkálkodni fogtok, éppúgy, mint jöltevőitek [a torockóiak] egy-egy kis paradicsomot.“ Tíz vagy tizenöt forintot adott tanítójuknak könyvekre.

Aztán magánházakban tettek látogatást, ott a bútort, a ruházatot, a konyhaedényeket nézte meg az író, s örömét fejezte ki, hogy a lakoságnak saját ipara van, önellátó. Ebédre a Koronka Antal helybeli pap vendégei voltak, s két hosszú asztal mellett foglaltak helyet. Váradí Károlyra az tette a legmélyebb benyomást, hogy — úgymond — „így látom együtt hazám egyik legnagyobb fiát a munkás nép tisztos öregeivel“. Ekkor kerülhetett sor arra a beszélgetésre, amely szájhagyományként Torockón sokáig fennmaradt. Mesélik, hogy Jókai itt kérdezte ki az öregeket 48-ról, bizonyára 'Sakó Istvánt is, aki akkor 67 éves volt, s akit Adorján Manassé néven az *Egy az Istenben* megmintázott. (Lásd Mikó Imre: *Egy Jókai regényhős 1848-ban*; Korunk 1975. 1—2. sz. 49—56.)

Váradí Károly leírását kiegészíti ifj. Zsakó Istvánnak 1906-ban Gyallay Pap Domokoshoz intézett levele. Eszerint Jókai „mindent alaposan megnézett, sőt fénykép felvételeket és torockói öltözetet is vitétt fel magának Budapestre“. „A Székelykőnek csak Torockó felőli részét látta a torockói piacról, s azon fenn nem volt, habár tervbe vétezt, de mikor kérdeztük, hogy akar-e felmenni, tréfásan azt mondta, hogy oda nem megy, mert látott székelyt is, követ is, és ez elég lesz neki, de ha megakad, hát ott van Orbán Balázs, ki útba igazítja.“

Mikor az időközben megeredt eső elállt, a Székelykőre tervezett kirándulás helyett átkocsiztak a mindössze hárcm kilométerre fekvő Torockószentgyörgyre. Itt összetalálkoztak az éppen vadászatra induló Thorockay Sándorral és fiával, aki meghívta őket kastélyába estebédre. Azelőtt azonban még elhajtottak a Kőkőznek nevezett sziklaszorosba, amelyen át az út Nagyenyedre vezet; útközben a szomszédos román község-

ben, Gyertyánoson éppen táncolva találták a fiatalságot. Így aztán párhuzamot vonhattak a román és a magyar tánc között.

Egy alkalmas pontról megnézték még a torockószentgyörgyi várat. s Jókai skiccet készített róla. Aztán bevonultak Thoroczkay báró „úri lakába“, és helyet foglaltak a dúsan terített asztal mellett. Vacsora után Lányi cigány kezdett muzsikálni „sokszorosan összetakolt és sokat hányódott-vetődött hegedűjén, melyen egy gúzzsal erősítettett új szerkezetű nyirettyű táncolt“. De nemcsak húzta, hanem „lábaival kivágta azt a csárdást“. Jókai azt mondta, hogy életében nem látott ilyent, s egy cifra bankót adott Lányinak, amin az mindjárt összeveszett élete párjával. Váradí Károly megjegyzi, hogy a cigány hamarosan meg fog jelenni Jókai valamelyik regényében. Meg is jelent az *Egy az Istenben*. Még a neve is ugyanaz maradt.

Este hiába várták az író és barátait Torockón. Az éjszakát Szentgyörgyön töltötték. Augusztus 7-én reggel hét óra felé indultak vissza Torockóra, s ott csak annyi idejük maradt, hogy a verőket és a kohókat megnézzék. Orbán Balázs öt évvel ezelőtt már csak hét kohót és öt verőt számolt meg. Váradí is azt írja, hogy „ezek berendezése s felszerelése elég primitív állapotú ugyan, de azért nem egy bemutatja a torockói bányász nép találékonyágát és ügyességét“. Ennek példáit s nyomait Jókai hamar felismerte, s később is elismeréssel emlegette. Mivel a verők a Borév felé vezető út mentén vannak, valószínű, hogy a vendégek nem tértek vissza többé Torockóra, hiszen a tudósítás szerint délelőtt tizenegy óraker már Tordán voltak.

Itt Jókai megint az unitárius templomot és az iskolát látogatta meg, de a katolikus templomba is elment, ahol az országgyűlés 1568-ban a vallásszabadság ügyében határozatot hozott. Utána a Korona szállóban hatvan személyes bankett volt, majd a sós fürdőbe mentek, este pedig Miklós Miklósnét látogatták meg. Másnap a Tordai-hasadékba kirándultak, s ennek a napnak az eseményei az *Egy az Isten* lapjain is áttétesen tükröződnek.

Három-négy óras kínos út után értek fel a „monastériá“-hoz, a regényben itt a román főhadiszállás. Zöld sátor alatt étellel és itallal megakott asztal várta őket. Váradí Károly azt írja, hogy itt „majdnem egész az összecsókolódzásig fraternizáltak román testvéreinkkel, akik a mi igen szívesen látó gazdánk — Bors Albert — s egypár derék román körjegyző vezetése alatt egész táborként gyűltek ki a közeli falvakból a Jókai tiszteletére.“ O maga is pohárköszöntőt mondott, sajnálta, hogy nem tud románul, de miként már harmadik erdélyi útja alkalmával szót emelt „a nemzetiségi viták sírjának begyepesedéséért“, úgy most is „a népek testvéries egyetértését éltette“.

Tordáról sietve távoztak, mert 8-án adták elé Kolozsvárt Jókai *Milton* című darabját. 10-én indult Koltóra. Egy év múlva Telcki Sándor Jókai stílusában emlékezik vissza erre a látogatásra:

„A jegenyék árnyékába telepedénk le, körülvettünk téged, tanítványaid; én beszéltem Petőfinek Koltón viselt dolgairól, végre megszólaltál és mondád: *Egy az Isten!* Elmondád vázlatát annak, mi akkor még csak agyadban volt... s mi virágházból szagoltuk fantáziád illatát.“

Telecki Sándor visszaemlékezéséből is az derül ki, hogy torockói látogatásával Jókai nemcsak mértéket vett az unitáriusokról, hanem a már elképzelt regényre, mint i-re, feltette a pontot.

MIKÓ IMRE

JÁNOS ZSIGMOND ÉS DÁVID FERENC LÁTOGATÁSA BRASSÓBAN 1568-BAN

1568 fontos események éve az erdélyi unitárius reformáció történetében. A tordai országgyűlés (január 6—13.) vallásügyi határozata, a fehérvári második hitvita (március 8—18.), alapvető teológiai munkák kiadása mellett — hogy csak a kiemelkedőket említsük — nem kevésbé jelentős volt János Zsigmond és Dávid Ferenc brassói látogatása.

Brassó a 16. században Erdély vezető városának számított mind gazdasági, mind szellemi téren. Hontér János munkássága révén jelentős szerepet játszott a reformáció luther—melanchtoni ágának megerősítésében. Itt történt meg 1563-ban János Zsigmond nyílt állásfoglalása a reformáció mellett, midőn a Fekete-templomban először vett úrvacsorát mint a hitújítás híve.

A fejedelem és udvari papjának brassói látogatásáról Christian Massa¹, barcarozsnyói szász lutheránus pap mint a barcasági esperesség jegyzője számolt be latin nyelvű feljegyzéseiben.² A beszámoló értékes adatokat közöl egyfelől a látogatás lefolyásáról, másfelől az unitárius reformáció alaptételeiről és a fehérvári hitvita előkészületeiről.

II. János Szentséges Királyi Felsége [...] a vízkereszt utáni ötödik vasárnap utáni szerdán, ami február 10-ére esett, bevonult Brassó városába. A káptalan urai és szerzetesei átnyújtottak neki egy serlegszerű aranyozott kelyhet, 14 forint értékben. Az átadásnál szószólónk a szebeni Jacobus Melleberger³ brassói lelkész volt. A Fejedelem elfogadta a szerény ajándékot, és nekünk, akik jelen voltunk, tisztességgel megköszönte. Ezeknek megtörténte után a brassói pap ismét rávette Csáki Mihály kancellár urat, hogy vezetésével és közbenjárásával kapjunk engedélyt, hogy valamilyen csekély ajándék kíséretében üdvözölhessük királyi felségét. A kancellár készségesen segített és később is támogatást tanúsított irányunkban. Február 12-én a brassói kolostorban⁴ lévő magyar templomban Dávid Ferenc szentbeszédet tartott, ahová a Fejedelem a kancellár úrral és előkelő udvari emberekkel lovon vonult fel, és ezen a napon Ofelsége elé járulni nem volt lehetséges. Az ezt követő napon, február 13-án a nemeslelkű kancellár úr által bevezettek minket a Fejedelem udvarába, és miután a kancellár úr jelentette Ofelségének megérkezésünket, a Fejedelem színe elé csak kettőt bocsátottak be, az ajándékokkal, nevezetesen a brassói lelképásztort és a dékán urat, aki Johannes Bognerus⁵ höltövényi pap volt. Az ajándék egy 36 forint értékű aranyozott kehely volt. Ezt az ajándékot [a kancellár] valamennyiünk

nevében adta át a Fejedelemnek, ilyenszerű beszéddel élve: A tisztelendő férfiak, az egyházközségek pásztorai és a brassói káptalan szerzetesei kimondhatatlanul örvendenek Szent Felséged szerencsés megérkezésének és kegyes imáikban kérik Jézus Krisztus által az Istent Királyi Felséged egészségéért, és hűségük, valamint legalázatosabb engedelmességük jeleként felajánlják Szent Királyi Felségednek ezt a csekély adományt és Felséged kegyes védelméért esedeznek. Miután a kancellár úr a Fejedelem színe előtt ilyen igen rövid beszédet tartott, a Fejedelem őt magához hívta, és fülébe súgta azt, amit nekünk mondani akart. Így azután a Fejedelem nevében a kancellár úr válaszolt: Szent Királyi Felsége köszönetét fejezi ki nektek a hozott adományért és kegyesen megígéri védelmezéseteket.

Ezeken kívül ugyanazon az összejövetelen, amelyen a Fejedelem üdvözléséről szólt a tárgyalás, a brassói bíró, Lucas Hirscher⁶ úr felolvasta a szuperintendens úr levelét, amelyet a mi dékánunk terjesztett elő és benne a szuperintendens úr először Székely Támadásról vagy Udvarhelyről ír, hogy mit kell megtárgyalni a Fejedelemnél ti. a baromlakit egyházközség ügyében. [...] Azután ugyanabban a levélben a szuperintendens úr felhívta káptalanunk szerzeteseinek figyelmét Dávid Ferencnek és Blandrata György királyi orvosnak és tudornak a tévelygésére, akik istentelen tézisekkel támadják a Szentháromság tanát, amelyet nem létezőnek hirdetnek. [Azt tanítják], hogy az egyetlen magaságos Istenen kívül, kit Atyának hívnak, nincsen egyetlen Isten sem, és hogy a Fiú nem természetes, az Atyával egyidejű és egylényegű Isten, hanem örökbefogadott és azzá tett, akinek istenségét az Atya az emberi természet felöltése előtt adta meg. Tagadják, hogy Isten Fia láthatatlan és halhatatlan Isten volna, legfennebb olyan mértékben, amilyenben ez benne van az Atya határozatában, szándékában és előreelrendelésében, amint erről a Gyulafehérváron több formában kinyomtatott tézisek tanúskodnak, valamint 1568. március harmadikára összehívott tordai disputáció meghívó levelei. Ugyanúgy [tagadják] a csecsemők megkezesztelését, ami ellen kinyomtatott tézisekben harcolnak, amelyekben nyíltan hozzáteszik a Szentlélek [tagadását] is. Ne merjük a Szentlelket Istennek nevezni, még kevésbé Istenként segítségül hívni, minthogy annak semmilyen bizonyossága vagy példája a Szentírásban nincsen. O, istenkáromló, kegyetlen szavak! félnünk kell tőlük, nehogy kárára legyenek a mi fundamentumunknak és minket (amitől az Isten őrizzen meg) magukkal ragadjanak egészen a török Babilonig.

Következésképpen a szuperintendens úr óvta a dékán urat és káptalanunk valamennyi szerzetesét, hogy egyrészt fegyverezzék fel magukat Isten igéjével, másrészt készítsék fel magukat az Isten Fia csatásorában ezek ellen az ellenségek ellen és a disputációra kijelölt helyre és időben különösen azok gyűljenek össze, akiket a legközelebbi levelében szándékszik megnevezni. Ezt a levelet tehát a disputáció előtti időben várjuk.

Közli:
SEBESI PÁL

Latin eredetiből fordította:
MAJOR SÁNDOR

JEGYZETEK

¹ *Christian Massa* 1556-tól haláláig (1578. febr. 18.) a barcasági Rozsnyó (Rîșnov, Rosenau) lutheránus lelképásztora, az esperesség jegyzője, 1573—74-ben, majd 1578-ban pedig az esperesi tisztséget töltötte be. Vö. *Joseph Trausch, Geschichte des Burzenlander Capituls*. Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens. III. 1852. I. 72, 79.

² *Christian Massa, Acta Capituli Barcensis*. Einladung zur Sitzung am 6 Feb. in Kronstadt zur Beratung des Empfanges das nach Kronstadt kommenden Königs Johannes II. Helthvin 4 Febr. Megjelent: „Quellen zur Geschichte von Brașov — Kronstadt.“ Band VIII. 2 Heft. Brașov—Kronstadt, 1926. 35—36. l. A kötetből csak néhány példányt nyomtattak, könyvtárútitási forgalomba nem került.

³ A szebeni *Jacob Mellebringer* 1561-től 1572. november 13-án bekövetkezett haláláig volt brassói lutheránus vezető lelképásztor.

⁴ A mai Kolostor utcai (Str. 7 Noiembrie) katolikus templom helyén levő Domonkos-kolostrom szentélyét rendezték be a reformáció alatt a brassói magyarok templomának.

⁵ *Johann Bogner* höltővényi pap 1567—68-ban volt barcasági lutheránus esperes.

⁶ *Lucas Hirscher* (1519—1590), a magyar oklevelekben *Hersely Lukács* brassói patrícius az 1561—62, 1564, 1567—68, 1571—76 és 1579—1588 években töltötte be a főbírói tisztséget.

⁷ *Baromlaka* (Valca Viilor — Vorumloc, Wurnloch) Medgyes vidékén található.

ERŐFORRÁSAINK

Mt 11, 30

Vannak különleges életterhek, melyek nem minden embert terhelnek. A vak, a béna, a gyógyíthatatlan beteg, az apa, akinek fia tékozló útra tévedt vagy a társ nélkül maradt özvegy részvétre indít, mert érezzük, hogy olyan különleges terhet viselnek, amitől mi magunk — egyelőre — mentesek vagyunk.

Jézus az ilyen különleges teher-hordozókhöz siet a legmélyebb szánalommal, ezeket keresi a legnagyobb buzgalommal, hiszen azért jött, hogy megtartsan.

Az a rövid, mindössze három versre terjedő felhívás, mellyel Jézus a megfáradottak és megterheltek figyelmét maga felé igyekszik fordítani, melyben felmutatja a maga életének keresztjét, s melyet ezen aláztatos dicsekvéssel zár: „az én terhem könnyű“, elsősorban az ilyen különleges életterhet hordozóknak szól.

De, gondolatom szerint, nemcsak ezeknek, hanem nekünk is szól Jézus felhívása: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan“! A számtalan különleges életteher mellett, mely sok embernek osztályrészül juthat, van életünknek egy minden étellel vele járó terhe is. S ezen egyetemes teher hordozásában is segítőkész szeretettel szól mindnyájunkhoz: „Az én terhem könnyű!“

Mikor Isten teremtő tervében a földi élet fejlődésének rendjén olyan lények kezdtek létezni, akik önmagukról tudtak, akik akarni mertek s akik ha rosszat tettek, lelkiismeret-furdalást kezdtek érezni, ez a közös egyetemes életteher ezekre a lényekre is rászakadt. S azóta ez a teher az emberi élet velejárója. Az embert nem az teszi emberré, hogy függőleges testtartással, két lábon járni képes és kezeivel fogni tud. Emberségünk ott kezdődik, amikor felpislan bennünk az önmagunkról és a világról való tudat fénye, amikor képesek vagyunk arra, hogy a jót a rossztól megkülönböztessük, amikor szabadon el tudjuk határozni magunkat a jónak követésére, amikor szégyellni tudjuk magunkat, ha ezen elhatározásunk meghiúsult, amikor emiatt nyugtalan álmaink lesznek.

Mi emberek akkor kezdtünk konfirmálni, amikor bizonyosságot tudtunk tenni arról, hogy ezek a minket a teremtmények sokadalma fölé emelő lelki tehetségek bennünk élnek.

A konfirmáció számunkra ma is azt jelenti, hogy az öntudatlan, felelőtlen gyermekkorból átléptünk az öntudatos, felelős ifjúkorba. Nagyon egyszerű-szépen fogalmazza meg ezt Pál apostol: „Mikor gyermek valék, úgy szóltam, mint gyermek, úgy gondolkoztam, mint gyermek, úgy ér-

tettem, mint gyermek; minekutána pedig férfiúvá lettem, elhagytam a gyermekhez illő dolgokat“ (1Kor 13, 11). Ez áll az ember történelmi fejlődésére és egyéni növekedésére is.

Öntudattal, szabad akarattal, lelkiismerettel élni nem könnyű élet-cél! E cél felé való törekvés küzdelemmel jár; a küzdelem győzelme és kudarcok sorozata. S a minden ember életküzdelmében előforduló kudarcok avatják ezt a belső harcot teherré, egyetemes emberi életteherré.

Az életre sokszor különleges terhek zuhannak, melyeknek súlya alatt összeroppannak tartó oszlopai. Valaki könnyelmű volt, valaki gyáva volt, valaki kicsinyhitű volt, nem vállalta a belső küzdelmet, amely e teher hordozásával velejár; a züllés lejtőjére csúszott az egyén.

Ahány nagy vallásérkölcsi tanítómester élt a történelem folyamán, mind igyekezett valamilyen megoldást hozni e teher hordozásának könnyítésére. Profétái tanításait a követőikből alakult vallásérkölcsi szervezetek a gyakorlati élet szintjére szállították alá, és megváltás-rendszerekké dolgozták ki. E megváltás-rendszerek elvi alapját képező magyarázat legtöbbször az, hogy ez egyetemes életteher az emberen kívüli forrásból szakadt az emberre; azt megadással — a jövőndő jutalom reményében — vállalni kell.

Ezen elv alapján épült ki a keresztény megváltás-rendszer is. A kiinduló elv Pál apostolnak ez a tanítása: „Egynek bünesete által minden emberre elhatott a kárhozat“ (Róm 5, 18). A keresztény dogmatörténelem rendjén ezen elvből kiindulva kialakult az ember bűnösen születtségének, magatehetetlenségének, csak ingyen kegyelemből — hit által való megválthatóságának dogma- és szertartás-rendszere. A középkori keresztény egyház abban látta a maga küldetését, hogy e megváltás-rendszerben megnyilatkozó hitelv igazságáról meggyőzze az embert s mint egyedül üdvözítő egyház segítségére legyen az embernek megváltásában.

A reformáció sem tudta levenni az emberről a veleszületett bűn terhet, s tovább apolta az emberben elesettségének, magatehetetlenségének a tudatát. Én a bűn kifejezés használatától inkább tartózkodom. Számomra olyan hideg, kemény, riasztó, nyomasztó, sötét tartalma van, ami tökéletesen ellenkezik Jézus tanításának biztató, bátorító szellemével és az elesettek, kizsájtítottak melletti bátor kiállásaival. Evangéliumát az emberben való hit fénye hatja át; nem vet árnyékot a bűnösen-születés, a magatehetetlenség elve. A bűnös asszonyt bizalommal és biztatással bocsátja el; a tékozló fiút a züllés mélyéről atyjához; Zákheus saját erőfeszítése útján tér meg, ami házának is üdvösséget jelent.

Nem úgy ajánlja magát megváltónak, hogy a lankadókról leveszi a keresztet és viszi helyettük. Inkább a saját keresztjét kínálja, ajánlja, mondván: „az én terhem könnyű“. Mintha tudná, hogy az ember ez alatt a teher alatt nőtt és nő emberré, mint a pálma is a saját terhe alatt. Könnyűvé, meg-megújuló kedvvel hordozhatóvá igyekszik tenni rajtunk ezt a közös terhet, tudatosítani a hordozhatóságához szükséges erőpótlás nélkülözhetetlenségét.

Dávid Ferenc tanításában ez a tiszta jézusi keresztény szemlélet jut érvényre. Nemcsak az az érdeme, hogy Isten felé megnyitotta az elkertelenen szabad utat, hanem az is, hogy bizalmat ébresztett az emberben önmaga belső erői iránt. Isten fejlődésben levő gyermekei vagyunk;

Isten-adta erényeink mellett gyarlóságaink is vannak, melyeknek fokozatos legyőzése jelenti bennünk emberségünk növekedését s ezzel terhünk könnyülését.

*

Az unitárius konfirmáció ezt a valláserkölcsei teherhordozást tudatosítja bennünk, s a konfirmációban arról teszünk bizonyosságot, hogy igyekszünk ezt a terhet — mint Jézus — szelíden, alázatos szívvel hordozni s súlya alatt mindinkább tanítványainvá nőni.

S te, unitárius testvérem, aki konfirmációd lépcsőjén valamikor a valláserkölcsei életnek erre az öntudatos, szabad akarat útját megnyitó, lelkiismereti felelősségtől áthatott szintjére felléptél, velem együtt bizonyára megvallod, hogy a közös teherhordozásban néha neked is segítségre van szükséged, néha erőforrás után kell nézned.

Nincsenek büntörölő, üdvszerző szertartásaink; nincsenek közbenjáróink, helyettünk könyörgőink, könnyű, ingyenes megváltást ajánló önfeláldozóink.

De van két olyan erőforrásunk, mely számunkra mindennél többet ér; kiapadhatatlan erők buzognak bennük, s zárjuknak kulcsa a kezünkben van!

Ha Istennel való gyermeki kapcsolatod összekuszálódott, mert túlbecsülted saját magadat, vagy megriadtál, aggodalmaskodtál, kétségbeestél, elvesztetted a fejedet, amikor éppen csak hinned kellett volna; sötétben jártál, tévelyegtél gondtalanul, félig vakon, kétség sem tört, csak önfelédten élted, elélted sok napod... gondolj Jézusra! Mit tett, ha lankadt, ha pillanatra megtorpant keresztje árnyéka alatt? Vagy merre fordította a tékozló fiú szennylepte kezét, könnylepte szemét!? „Amoda megyek, maradjatok itt, amíg imádkozom!“ „Fölkelek és elmegyek az én Atyámhoz, és ezt mondom neki...“

S a Mester, pár percnyi vagy hosszabb távollét után megvidámodva, sugárzó arccal tért vissza övéihez, s a tékozló fiú borostás arcáról lemosta a szennyet és a bánatot az atyai csók.

S a tanítványok refrénként feltörő könyörgése: „Mester, taníts meg minket imádkozni!“

Tanulj meg Jézustól imádkozni. S ha megtaláltad a magad lelkének ösvényét Isten felé, légy boldog. Meg-meglankadó erőid kiapadhatatlan forrását nyitod meg általa magad számára.

Őrizd magadat attól, hogy az ima számodra „merő szokássá“, öntudaton kívül rekedt, gépies mormolássá váljék. Menj be a te belső szobádba, kapcsolj ki lelkedből minden földi gondolatot és gondot, s merülj el abban a boldog tudatban, hogy Isten a mi Atyánk s én most veled társalkodom. Az imádkozás: elmerülés Istenben; megfűrésés abban a gondolatban, hogy Isten gyermeke vagyok s Istennek gondja van rám.

Vagy ha felebarátaiddal, rokonaiddal, szomszédoddal, általában az emberekkel bomlott meg a békességed. Mert igaztalanul bántottak csalódtál bennük, vagy te magad voltál figyelmetlen, önző, irigy, bosszúkereső velük szemben; s szívedben felgyűlt a keserűség.

Ismét figyelj Jézusra!

Emlékezz arra, mit mondott a templom lépcsőjén az áldozati oltárhoz igyekvőnek: eredj el, és rendbe tévén a te dolgodat a te felebaráttoddal, úgy vidd fel a te áldozatodat az oltárra.

És próbáld meg, éld bele magadat Jézus lelki állapotába ott az utolsó vacsorai asztal mellett. Mennyire tele van a szíve nyugtalansággal, keserőséggel! Nem maga miatt; a közös ügyet, az eszményt: Isten országát félti. Mennyit csalódott ebben a 12 emberben; mennyit korholta őket értetleneknek, oktatlanoknak, kicsinyhitűeknek. S most, amikor még pár óra van az elválásig, az ők szűk álmának világából szólanak fel hozzá: „Avagy nem ez időben állítod-e helyre az országot Izraelnek?” (ApCsel 1,6). S vele szemben ott ül Júdás, az áruló, a szerencsétlen. Mit tegyen, hová forduljon, hogy ezt a maréknyi emberszívet magához kösse, Isten országát megmentse? Isten egy darab kenyérre mozdítja kezét, s azután megfogja a közös poharat! Micsoda súlyos jelentőséget kap a minden nap kezünkbe kerülő kenyér azzal, hogy *egy kenyérből* esznek, és a bor, hogy *egy pohárból* isszák, s micsoda megkötő, felbonthatatlanul megkötő erőt kap az egy kenyér és egy pohár felejthetetlen szavaitól: valahányszor így esztek kenyeret, valahányszor így veszitek kezetekbe a pohárt, reám emlékezzetek!

Igy, ilyen lélekkel vedd kezedbe az egy kenyeret és így igyál az egy pohárból. Így nyílik meg számodra az úrvacsora mint vissza-visszatérően megnyíló erőforrás a békesség megtartásában, helyreállításában.

Tudom, hogy sem az imádkozás, sem az úrvacsora nem veszi le rólad a közös emberi terhet, de könnyebbíti annak hordozását. Ezek számodra a hitre épülő belső, lelki nyugalom és szereteten nyugvó külső békesség biztosításának erőforrásai. Ámen.

LÖRINCZI LÁSZLÓ

TI VAGYTOTK A FÖLDNEK SÓJA

Mt 5, 13

Az evangélium bizonyossága szerint Jézus tanítványait a sóhoz hasonlította: „Ti vagytok a földnek sói...” Nem tudom, ti hogy vagytok, de én valahányszor a lelkészi hivatásra gondolok, mindig Jézusnak ez a hasonlata jut eszembe. A só a lelkészi hivatás legkifejezőbb szimbóluma. Eredete, természete, funkciói: minden, mi a só fogalmához tartozik, jellemző a lelkészi hivatásra is. Nem véletlen, hogy Jézus a keresztény világ első lelkészeit, saját tanítványait sóhoz hasonlította.

1. A só mélyről jön: bányák terméke. Megtartó, ízt adó tulajdonsága a mélység műve. Minél mélyebbről jön, annál fehérebb, kristályosabb, tisztább, igazibb. Ha igaz, amit Jézus mond, hogy ti a lelkész az élet sója, akkor a lelkész is csak úgy tudja a megtartás szerepét betölteni, ha mélyről jön. A mélyről fakadt gyökerek köteleznek. A só szereti a földet, s feléje gravitál. A hivatásos lelkész is szereti a híveit, és feléje húz. Nem lehet festő az, aki nem szereti a színeket; nem lehet munkás, aki nem szereti a gépet; nem lehet földműves, aki nem szereti a földet; nem lehet nevelő, aki nem szereti a gyermekeket... és nem lehet lelkész, aki nem szereti a híveit. Csodálatosan idevág az a jelenet, amikor Jézus megkérdezi Pétertől: „Simon Jónának fia, szeretsz-e en-

gem?“ És csak miután Péter háromszor tesz bizonyosságot arról, hogy szeret, bizza meg Jézus azzal, hogy legeltesse az ő nyáját. A lelkésznek is csak akkor van joga legeltetni Isten nyáját, ha előzőleg már bizonyosságát adta annak, hogy szeret.

2. A só szerepe *ízt adni*. Milyen ízetlen az étel, amiből hiányzik a só. Ilyen a mi vallási életünk is, ha nincs benne az evangélium, az erkölcsi érték sója. A lelkész szerepe ezzel a sóval jóságizüvé tenni az életünket. Moody halála után 25 évre egy kutató csoport kereste fel volt gyülekezetét. A világhírű szónok és pásztor lelkének nyomait keresték. Sokan nyilatkoztak érdemeiről, de legmegragadóbb volt az, amit egy öregember mondott: „Amióta Moody közöttünk járt, azóta nálunk jobb ízű az élet.“ Vajon 25 évvel halálunk után gyülekezetünk tagjai el fogják-e mondani rólunk is, hogy amióta ott jártunk, jobb ízű az életük? Hivatástudatunkból, mint fő szaktárgyból halálunk után is vizsgálunk... Bárcsak meg ne bukniánk!

3. A só nemcsak ízt ad, de *óv a romlástól, tisztít, fertőtlenít* is. Só nélkül apró lények, csírák, baktériumok, fermentumok támadnak, szaporodnak ijesztő gyorsasággal. Bennünk, hívő emberekben ez a fermentum, mely hihetetlen gyorsasággal szaporodik és erkölcsi bomlási folyamatokat idéz elő, a gyarlóság, a bűn. A só az élelemben megállítja a bomlási folyamatokat: megtart, konzervál. A lelkész mint Isten sója ugyanezt cselekszi: megállítja a lelki bomlási folyamatokat: megtart, óv. Elizeus prófétáról azt olvassuk, hogy a fertőzött kutakba sót tett, s ezzel vizüket ihatóvá tette... Minden lélek egy-egy kút... a lelkész áll a posztján, s figyel. Ha a gyülekezetben valahol a gyarlóság, a bűn baktériuma megtelepedett s megindult a bomlás, rögtön ott terem, mint Elizeus próféta, s az evangélium sójával megállítja azt.

4. A só *tömény*, kevés kell belőle. Ilyen *tömény* kell legyen a lelkészi egyéniség is. Kevés legyen elég belőle. Egy csipetnyi, egy mustármagnyi legyen elegendő arra, hogy sokak számára megtartás, élet lehessen.

5. Sóra szükségünk van. A cukor édességének bársonyával simogatja az inyünket. A só pedig csíp, rág. A cukor csemege — a só szükséglet. Ember is kétféle van: az egyik természete olyan, mint a cukor: sima, édes, kellemes, szórakoztató. A másik olyan, mint a só: néha csíp, néha rág, de nélkülözhetetlen szükséglet. A lelkésznek nem a cukorhoz, hanem a sóhoz kell hasonlítania, mint ahogy Jézus is ahhoz hasonlította. Ő nem csemege, mely, ha van, jó, ha pedig nincs, akkor sincs baj. Ő számunkra szükséglet, mely nem hiányozhatik a vallásos életből. *Ő nem mindig simogat, mint a cukor, sokszor csíp, rág, mint a só.*

6. A sónak kettős szerepe van: *serkent és fékez*. Ha a lelkész a lelkék sója, ő is ezt kell cselekedje. Mikor vad indulatok tüze éget — olt, fékez. Mikor a tettvágy reakciója nem akar beindulni, akkor meg serkent, pezsdít; mikor a bűn s a romlás lejtőjén rohanunk, a fék szerepét tölti be. Mikor pedig a közöny, a tunyaság, a beteg tehetetlenség zsákutcájában megrekedünk, az ostor szerepét vállalja.

7. Van egy közmondás: olyan *nehéz, mint a só*. S valóban: a sónak nagy fajsúlya van. Lelkészek között is van könnyű és nehéz fajsúlyú. A nehéz fajsúlyú lelkésznek tekintélye van. Tekintélye nem a származás, nem a jómód, nem a rang, nem a máz, nem a patina vagy a divat tekintélye, hanem az erkölcsi érték, az emberség tekintélye. Mindennap mér-

jük le magunkat a lelkiismeretünk mérlegén: megvan-e a normális fajsúlyunk, erkölcsi tekintélyünk?

8. A sóról azt olvastuk, hogy elveszitheti ízét. A lelkéssel is történhetik ilyen. Mikor veszíti el ízét egy lelkész? Amikor elveszíti lelkési jellegét. Amikor ruházatában, viselkedésében, beszédében, modorában, vallási és erkölcsi mivoltában nem lehet felismerni már benne a lelkési pásztort. Amikor érdeklődése központjában hivatásától idegen dolgok állanak. Az ilyen megízeltlenedett sóra Jézus rendkívül súlyos ítéletet mond: nem jó azután semmire.

9. Szándékosan utoljára hagytam a sónak egy igen lényeges tulajdonságát. A só csak akkor tudja szerepét betölteni, ha belcolvad az ételbe, feloldódik, eggyé lesz vele. Más szóval feláldozza önmagát. A lelkész is csak akkor tudja hivatását betölteni, ha feloldódik, eggyé lesz a gyülekezettel. Akármilyen gyönyörű kristály legyen is a só, ha nem érintkezik az étellel, nem olvad bele, nem áldozza fel önmagát: nem tud hatni, tisztítani, gyógyítani, megtartani, éltetőerő lenni. Az ételben az emberért feloldódó só a mindennapos áldozatra kész lelkési hivatás jézusi szimbóluma.

Íme a lelkési hivatás *a só fogalmával szemlélítve*. Akinnek van füle a hallásra, hallja. „Ti vagytok a földnek sói...” Nem azt mondja Jézus, hogy lesztok, hanem: vagytok. Jézus bízott tanítványaiban. Hitte, hogy már azok is. Bennünk is bízik. Rajtunk múlik, hogy csalódik-e, vagy nem.

Legyünk gyülekezetünk sója. Hordozzuk és fejezzük ki a lelki mélységet. Adjunk életünknek jóságát... Ovjuk a romlástól... Ha szenvedni kell, használjuk fel azt hivatásélményünk kikristályosítására... Lelkési egyéniségünk „töménységére“ vigyázzunk... Tegyük nélkülözhetlenné magunkat gyülekezeteinkben... Tekintélyünk legyen a tiszta lelkési hivatás erkölcsi tekintélye... Meg ne ízeltlenedjünk... S ami a legfontosabb: tudjunk beleolvadni a gyülekezetbe, eggyé lenni vele, azonosulni sorsával, és áldozni önmagunkból szüntelen.

A só fogalmával kifejezett lelkési hivatástudat két forrásból táplálkozik: Istenből és önmagunkból. Ő plántál, mi fejlesztünk. Ő adja a talentumot, mi sokasítjuk azt. Ő elindít, mi megérkezünk... S ha egyszer majd végképpen megérkezünk, a számadásnál jó lesz hallani Urunk helybenhagyó, boldogító szavát: „Jól vagyon, jó és hű szolgám, kevesen voltál hű, sokra bízlak azután. Menj be a te Uradnak örömébe!” Ámen.

GELLÉRD IMRE

TISZTELD AZ ÉLETET

Mt 6, 25b

A Hegyi-beszédben olvashatjuk ezt a kérdést. A meggondolkoztatót... Induljunk ki hát Jézustól, aki itt a felettébb aggodalmaskodó, örök emberhez szól: „Ne aggodalmaskodjatok a ti életetek felől, mit egyetek és mit igyatok; sem a ti testetek felől, mibe öltözködjetek. *Avagy*

nem több-e az élet, hogynem az eledel és a test, hogynem az öltözet?“ Igen, az emberhez szól, — hozzánk, akik néha hasonlatosak vagyunk a „Kire marad a kis ködmön“ c. mese balga menyasszonyához. A történetbeli lakodalmon elfogyott a bor; a menyasszony fogta a kancsót, és lement a pincébe borért. Ott meglátta a káposztás kádat, melynek tetején egy nagy nyomtatókő volt. A balga menyasszony így okoskodott magában: nekem most születni fog egy szép kicsi fiam. Varratok neki egy szép kicsi ködmönt, s azt saját kezemmel hímezem ki. Az én szép kicsi fiam egyszer lejön ide a pincébe, s amint itt jön-megy, ráesik ez a nagy nyomtatókő, s ő meghal. S ha az én szép kicsi fiam meghal, akkor kire marad a kis ködmön? Efeletti bánatában elkezd keservesen sírni, s fent a lakodalmask hiába várják a bort. Akkor aztán lemennek mind a pincébe, s ott a menyasszony nagy sírva elmeséli az egészet, s erre a balga lakodalmask is mind sírni kezdenek, s kórusban zengik: kire marad a kis ködmön?

Jézus kérdésében benne van az örök igazságot valló felelet is: *több az élet, mint az eledel! Több az élet, mint bármi más, — az élet minden. — Minden az élet!* Ha az élet odasz: mit ér az eledel, az öltözet, a pénz, a ház, a hír, a gyönyör, a tekintély, a rang, a mindenegeb?

Hitvallásunkban így fogalmazunk: „*Hiszek egy Istenben, az élet teremtőjében...*“ Isten az élet teremtője. Azért, mert Ő maga: *élő Isten*. Valljuk meg — valld meg! —: Az élet a mindened! Ha életed van — mindened lehet! Ha nincs életed, nem lehet semmi. Az élet az első, a többi másodrendű fontosságú. Igen, mert „jól tudja a ti mennyei Atyátok, hogy mindezekre szükségetek van“. E téren, sajnos, hányan tévesztik össze a célt az eszközzel. Az élet megtartása, megbecsülése, tisztelése a cél. Az ezt szolgáló eszközök: eledel, ruházat, otthon, pénz stb. Igen, céllá teszik az eledelt, a ruházatot, az otthont, a pénzt, s közben rámegy az eszközzé lefokozott élet. Nagy, végzetes hiba. Aztán meg hányan tulajdonítanak elsőrendű fontosságú rangot a másod- vagy éppen utolsórendű dolgoknak. Ezek így vallanak: a legfontosabb a tekintély, a vagyon, a rang, a cím, a hírnév, s közben az élet szentségét profanizálják. Mennyi tragédia származik ebből! Mi dugába dőlő élet!

Tisztelni elsősorban és mindenekfelett az életet. Az életet, mely az élő Isten bennem! Testvéreim, száz éve, 1875-ben született Schweitzer Albert. Orvos, lelkész, művész: ember. Az ember, aki az utolsó száz évben egyike volt azoknak, akik legodaadóbban tisztelték az életet. Evangélikus családból született, teológiát végzett, zseniális orgonaművész volt. Láttam a beteg embert. Orvos lett. Gyógyította a beteg embert. Elment Afrikába. A dzsungel közepén egy kis település: Lambarene. Ott látja meg az igazán szenvedőt. A váltólázban fetregő-haló bennszülöttet. Kórházat épít. Vasárnapok: a pálmafák alatt istentisztelet, közérthető evangélium. Jézusról beszél, az emberről. Egész élete ott telt el. Ott halt meg, ott van eltemetve.

Schweitzer erkölcsi felfogásának alapelve „az élet iránti tisztelet“. A köztudatban főként ennek a tételnek a hangoztatójaként szerepel, ez tette ismertté, s általánosnak tekinthető az a vélemény, hogy Schweitzer Albert erkölcstana egyértelműen erre a tételre épül. Dr. Herbert Spiegelberg tanulmánya most arra figyelmeztet, hogy a schweitzeri szociológia szempontjából még egy döntő fontosságú normát kell számi-

tásba venni. Így hangzik: „A boldogság kötelez.“ Schweitzer nem tartott igényt arra, hogy tételét merőben újnak tekintsék. Vannak viszont, akik az etika történetének áttekintése alapján azt kívánják bizonyítani, hogy „a második gondolat“ eredeti felfogást jelent. Szerintük Schweitzert éppen ez az újszerűség készítette arra, hogy felfogásának kidolgozását az alapfogalmak tisztázásával támassza alá. A boldogságon nem csupán a kedvező életfeltételeket érti, hanem idesorolja még az egészséget, a derűs kedélyvilágot, sőt a jó alvást is. Schweitzer önéletrajzi visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy élete során sosem érezte magát különösképpen boldognak, éppen mert tudatában volt környezete, a világ megszámlálhatatlan szenvedésének. Láthatjuk tehát, hogy a schweitzeri boldogság — noha objektív tényezők határozzák meg — erőteljesen szubjektív színezetű. Schweitzer nyilván nem vonja kétségbe az egyén jogát, hogy élvezze a boldogságát biztosító adottságait, csupán arra a kötelezetségre figyelmezteti, hogy az előnyöket élvezve, valamit a hátrányos helyzetűeknek is juttasson. A boldogság kötelez elvét a szerző a következőképpen határozza meg: azok, akiknek megadatott a boldogság, a kevésbé megajándékozottaknak hátrányuk mértékében kiegyenlítéssel tartoznak. Ez a törvény azt igényli a modern embertől, hogy szorítsa háttérbe megszokott magatartásformáit, nézeteit, és engedjen szabad utat „jobbik énjének“. Schweitzer arra buzdít tehát, hogy haladjuk meg rutinná vált erkölcsi tudatunkat, amely törekvés nyilván nem lépi túl a filantrópia határait. Ezek között a keretek között viszont kétségtelenül elősegíti egy olyan erkölcsi érzék kifejlését, amely mint lehetőség megtalálható az emberben és bizonyos serkentő hatások felszínre hozhatják. Ebben az összefüggésben Schweitzer egy új erkölcsi tudat kimunkálását tekintette céljának.

Tiszteld az életet! Tavasz van, az élet évszaka. Nézd, hogy örvend minden, ami él! Ne feledd: szép életedbe kerülő minden boldogságod — kicsiny és nagy egyaránt — kötelez! Kiegyenlítéssel tartozol! Másokkal, a melletted lévő-élő kevésbé boldogokkal szemben. Különben lanyha kis filantrópus vagy, szürke emberbarát. Olyan, mint a veréb a madarak között. Igen, ennek vékony mázát hordod magadon csupán. Tanulj, végy példát Schweitzer Alberttől!

Ha pedig eszedbe jut, hogy az élet nemcsak testhez kötött formában létezik, ha arra gondolsz, hogy szíved utolsó dobbanása után még van élet, akkor éppen meg kell remegnie lelkednek, s a felismerés tudatában ujjongva kell vallanod: „Több az élet, hogynem az eledel.“ Ámen.

MÁJAY ENDRE

BERDE MÓZSA HAGYATÉKA*

Berde Mózsza számunkra történelmi jelentőségű, s életének tanulmányozása lélekemelő. Mint kivételes egyéniség életét öntörvényű elvekre helyezte, s azokat haláláig vaskövetkezetességgel megőrizte. Elért

* Főtanácson a Berde-serleggel elmondott beszéd.

eredményeinek rögzítéséhez elég ifjú, férfi és alkonyuló korának néhány mozzanatát feltárni, melyeken a tudatosság, szándékosság, megfontoltság jelei kétségtelenek. Nevével kapcsolatban a kíváncsiság is felteszi a kérdést: életének milyen tulajdonságai vezethették nagy vagyonának összegyűjtéséhez és erkölcsi magatartásának emberbaráti megnyilatkozásához?

Berde Mózsza nevét 1815. dec. 15-én írták be a kereszteltek anyakönyvébe. Gimnáziumi tanulmányait Székelykeresztúron és Kolozsváron végezte végig kitűnő eredménnyel. A német, latin, angol és francia nyelv elsajátítása önszorgalmára utal. Ifjúkori komolyságának másik bizonyítéka tanári karának egyöntetű ajánlása, melynek alapján Daniel Elek táblai bíró, unitárius egyházi főgondnok egyetlen fiának nevelésével őt bízta meg. Az eredmény kölcsönös volt, mert ily kiemelkedő családnál alkalom nyílt Berdének már ifjúkorában betekinteni fontos társadalmi és egyházi kérdések világába.

Berde Mózsza 1840 decemberében ügyvédi vizsgát tett, és 1841-ben Kolozsváron megkezdte ügyvédi működését. E hivatás feltételei személyében adva voltak: teljes megbízhatóság, élénk észjárás, nagy szobósság, érdekesítő előadás, tárgyhozakötöttség. Ügyvédi ténykedéseinek eredményei gyorsan jelentkeztek: nagykereskedők, magasrangú családok is személyében hűséges jogi tanácsadóra találtak. Tiszteletességének bizonyítékául szolgálnak többek közt dr. Bethlen Kamilló levelének sorai: „Az Úristen áldja meg magát, édes jó Berde, mindazokért, amiket javamra tett, és legyen ezután is oly indulattal, mint ezelőtt.” Még egy adat a sok közül, Bethlen Farkasné leveléből, aki „szíve mélyéből fakadó háláját” fejezi ki s végrendeletileg 20 000 frtot hagyományoz védőjére.

Berde Mózsza 1845-től az unitárius egyház jogtanácsosa, Főtanácsának tagja, az 1848-as szabadságharc egyik erdélyi vezéralakja. Petőfi Bemhez intézett levelének továbbítója, 1865-től 1872-ig az országgyűlésnek tagja, a székelyföldi havasok jogi helyzetének megoldója. A nagy feladatok vállalása nagy felelősséggel és következményekkel jár; a szenvedések is tartozékai az emberi életnek. A világosi fegyverletétel után ő is a bujdosók útjára lépett, majd önként jelentkezett, és 1851. december 23-án negyvenedmagával a hadbírótság halálra ítélte. Utólag kegyelem révén a halálbüntetést 4 évi várfogsággá változtatták, melynek teljes letöltése után visszatért hivatásához, hogy haláláig tovább gyűjtse az anyagiakat azzal az elhatározással, hogy az majd erkölcsi célokat szolgáljon.

Berde Mózsáról alkotott fogalmunk nem lehet teljes vagyoni helyzetének ismerete nélkül. Tulajdonképpen nem vagyoni helyzete érdekel, hanem szellemi és erkölcsi erejének nagyszerű megnyilatkozása.

Szegény székely fiúként indult az életnek, s 78-ik évében mint Erdély egyik leggazdagabb embere hunyta le szemét. Hagyatéki iratai szerint 1329 hold tulajdona volt, melynek szívet buni birtoka képezte. A kételkedők feltették a kérdést: ily nagy vagyon szerzése erkölcsös vagy erkölcstelen eszközökkel történt? Ne hagyjuk a kérdést válaszolatlanul. Ő mint az ország gazdagjainak egyike, teljes ellentétben lehetőségével és a szokással, a takarékoság fogalmát is meghaladó legszerényebb életmódot választotta önmaga számára, egész életének tartamára. Ugyanakkor

közérdekekre, alapítványokra, szegénysorsú tanulókra két kézzel árasz-
totta munkájának gyümölcsét.

Életének alkonyán, 1892. január 8-án összes iratait csoportosította, s
e szavakkal adta át jó barátjának megőrzés végett: „Ezeknek szorítsa-
nak helyet a status levéltárában, és viseljenek rájuk jó gondot s ha szük-
ség lesz, védjék belőlük becsületemet, melyet halálom után is szentül
és sértetlenül kívánok megtartani.”

Végso bizonyíték vagyonszerzésére nézve egész életén át hangozta-
tott nézete, mely szerint ő vagyonának nem tulajdonosa, csak kezelője.
megőrzője, továbbítója. Nyilatkozatát három egymást követő végrende-
letével változtatta át megdönthetetlen tényé. A bizonyítékok ily soro-
zatának credményeként az irigység és rágalom, mely minden emberi
nagyság nyomán ólálkodni szokott, crőtlenül omlott össze Berde Mózsza
személyét illetően.

Berde Mózsza végrendeletét említettem. A végrendelet az élet sum-
mája, annak végso foglalatja, a megtett életpálya utolsó felmérése. Pil-
lantsunk be Berde Mózsza ily értékű végrendeletének szellemi, erkölcsi
nagyságába.

Három végrendeletet hagyott. Az első 1865. augusztus 16-án, a má-
sodik 1881. március 19-én, míg a harmadik 1888. szeptember 10-én kelt.
Mindhárom lényege azonos: egyetemes és általános örököse az Unitárius
Egyház s szük mértékben oldalági rokonai. Más szóval kifejezve, örö-
köse egy társadalmi közösség, maga a közérdek, melynek végsősorban
egész életét szentelte.

Végrendeleti intézkedései közt ott találjuk az unitárius egyházat mint
legelső kedvezményest, alapítványokat tett volt a székelykeresztúri és
kolozsvári unitárius gimnáziumok javára, szegény tanulók kenyerének
biztosítására (Berde-cipó), tanároknak, tanulóknak buzdítására.

Második végrendeletében szavainak ily nyomatékot ad: „Erős meg-
győződés, hogy sok fáradsággal, becsülettel és szívós munkássággal
szerzett hagyatékomat vallásközösségem hagyományos buzgósággal és
szokásos takarékoszággal fogja kezelni . . .”

Végül utolsó végrendeletének befejező szakaszában nagy vagyonából
önmaga javára is fordít, szellemi és erkölcsi fenségének utolsó fellobba-
násaként, következő intézkedésével: „Temetés, mint életem volt, le-
gyen egyszerű, koszorúk és cífraságok nélkül, reggeli órában, egész cse-
nedségben, nem kriptában, hanem hideg földben; siromat fedje egy nagy
kőkoporsó hazai anyagból, lehetőleg a legkeményebből; ha halálom Bunon
lesz, a gyümölcsösömben, egy nagy egyedülálló, szép tölgyfa alá, ha Ko-
lozsvárt, a köztemetőbe.”

Az érvényben maradt végrendeletet ma közel egy évszázad távlatá-
ból vizsgálva, abban Berde Mózsza szellemi-erkölcsi értéke az idők végte-
lenségéhez simul s alaptétele ez: a közösségért élni és dolgozni magasztos
feladat.

Századának nagy halottját, Berde Mózsát Ferencz József püspök éle-
tének egyik legszebb gyászbeszéde mellett 1893. szept. 23-án temették
el Kolozsváron, Bölöni Farkas Sándor sírja mellé.

Legyen áldott egyházunk nagy jótevőjének emléke!

Dr. FAZAKAS MIKLÓS

EGYHÁZI ÉLET

AZ UNITÁRIUS VILÁGSZÖVETSÉG (IARF) XXII. KONGRESSZUSA

A fennállásának 75. évfordulóját ünneplő Unitárius Világszövetség (IARF) 1975. aug. 15—22. között tartotta XXII. kongresszusát Montrealban (Kanada). A kiküldöttek száma négy kontinensről, 17 országból, 350 volt; az érdeklődők száma több százra tehető. Egyházunk küldöttségének tagjai voltak: dr. Kovács Lajos püspök, dr. Kovács Lajosné, dr. Barabássy László főgondnok, dr. Erdő János főjegyző és Kolcsár Sándor esperes.

A kongresszus témája — „Egységünk a különbözőségben: — Our unity in diversity” — az IARF négy tanulmányi bizottságának kidolgozásában került tárgyalás alá. Az angol és német nyelven kinyomtatott bizottsági jelentéseket előzetes tanulmányozás végett a titkárság idejében megküldötte a tag egyházaknak és kongresszusi képviselőknek.

A nyolc napig tartó kongresszus ünnepélyes megnyitása aug. 15-én történt a montreali McGill egyetem dísztermében. Az ünnepély programjából dr. J. Kieltynek, az IARF elnökének megnyitó beszéde emelkedett ki, melyben az Unitárius Világszövetség — a világ első ökumenikus jellegű keresztény szervezete — 75 éves történetét elemezte. Az IARF háromnegyed százados fennállása alatt világszervezetté fejlődött. Jövőjével kapcsolatban dr. J. Kielty hangsúlyozta, hogy az IARF teológiai alapvetéséhez hiven az ember és a világ fejlődését kívánja továbbra is szolgálni.

A tanácskozás aug. 16-án a 2. sz. bizottság „Szabadelvű vallás és a jövő“ c. jelentésének tárgyalásával kezdődött. Ezt követte aug. 18-án a 3. sz. bizottság jelentése „A világvallások dialógusá“-ról. Aug. 19-én került sor az 1. sz. bizottságnak „A vallás ereje és gyengesége“ c. jelentésére. Aug. 20-án a 4. sz. bizottság „Béke, igazságosság és emberi jogok“ címen terjesztette elő jelentését. Az egyes bizottsági jelentéseket plenáris üléseken és tíz vitacsoportban dolgozták fel. A kongresszus határozatainak és manifesztumának elfogadása az aug. 21-i plenáris ülésen történt meg.

Az IARF a kongresszus alkalmával tartotta meg rendes közgyűlését. Tárgysorozatából kiemeljük az új tagcsoportok felvételét az IARF-be. (A Deutsche Unitarian Religions-Gemeinschaft és a Konko-kyo szabadelvű vallásos szervezetet rendes, a nigériai unitárius egyházat, a Misogikio, Meadville Theological School és a Starr King School intézményeket társulati tagoknak.) A Főtitkári és gazdasági jelentések megtárgyalása, valamint a szervezeti szabályzat egyes pontjainak módosítása után a közgyűlés az 1975—78. évi ciklusra megejtette a választást. Elnöknek választotta teljes egyhangúsággal dr. Kovács Lajos püspök afiát; az IARF történetében első alkalommal került egyházunk képviselője az elnöki székbe. Alelnök ismét dr. Heinz Schlötermann, pénztáros W. St. Kroese lett. Főtitkári tisztségében Diether Gehrman lelkész erősítette meg a kongresszus. A tanulmányi bizottságokban egyházunkat továbbra is dr. Erdő János képviseli.

A kongresszus aug. 19-én ünnepi ülés keretében emlékezett meg Albert Schweitzer születésének 100. évfordulójáról. Ez alkalommal dr. Kovács Lajos afiát mint a híres teológus tanítványát és a róla írt számos tanulmány és előadás szerzőjét a Schweitzer Albert Emlékéremmel tüntette ki.

Egyházunk küldöttsége tevékenyen részt vett a kongresszus munkájában. Közreműködését mind az IARF vezetősége, mind a gyűlés tagjai nagyra értékelték. A montreali kongresszus eredményes munkát végzett, és újabb lehetőséget teremtett a tagcsoportok közötti erőteljesebb együttműködésére.

Egyházi Képviselő Tanács okt. 16-án tartotta harmadik évnegyedi rendes ülését. Targysorozatából az elnökség jelentései, az egyes bizottságok jegyzőkönyvei, a lelkészképzés mellett kiemeljük az egyház küldöttségének az IARF montreali kongresszusán kifejtett tevékenységéről előterjesztett jelentést. E. K. Tanács elismeréssel tudomásul vette a jelentést, s örömet és jókívánságait fejezte ki dr. Kovács Lajos püspöknek, akit az IARF elnökének választott az 1975—78. ciklusra és a Schweitzer Albert Emlékéremmel tüntetett ki. Egyben köszönetet mondott a küldöttség tagjainak, hogy méltó módon képviselték egyházunkat a kongresszuson.

E. K. Tanács megvizsgálta az esperesi vizsgálószéki és a köri közgyűlési jegyzőkönyveket, a körí választásokat és a tiszteletbeli címek adományozására tett javaslatokat. Ez utóbbival kapcsolatban E. K. Tanács határozatában felhívta az egyházkörök és egyházközségek figyelmét, hogy a tb. címek értékét nemcsak a szolgálatban eltöltött évek képezik, hanem mindenekelőtt a kitüntetett személy valláserkölcsei élete és kimagasló közösségi szolgálata. Ezért arra kérte az illetékeseket, hogy javaslatuk megtételénél jövőben a legnagyobb megfontoltsággal járjanak el.

Egyházi Képviselő Tanács dec. 2-án tartotta negyedik évnegyedi rendes ülését. Targysorozatán elsősorban a dec. 14-re összehívott Egyházi Főtanács előkészítése szerepelt. Ennek kapcsán meghallgatta a Missziói Bizottság jelentését az egyház 1974. évi szolgálatáról, a Főtanács elé terjesztendő adminisztratív és gazdasági jelentéseket, valamint a Nyugdíj- és Segélypénztár jelentését. Elfogadta a prédikáció és szertartási beszéd pályázat bíráló bizottságának a jelentését, és az eredmény ünnepélyes kihirdetését a főtanácsi ülés elé terjesztette. Végül megállapította az Egyház 1976. évi költségvetését, s azzal kapcsolatban megfelelő intézkedéseket hozott.

Egyházi Főtanács dec. 14-én tartotta rendes ülését, dr. Kovács Lajos püspök és dr. Barabássy László főgondnok elnökletele alatt. Kolcsár Sándor közügyigazgató imájában hálát adott a mennyei Atya megtartó gondviseléséért, és áldását kérte az ülése munkálataira.

Ez után dr. Barabássy László főgondnok megnyitotta az ülést, beszédében többek közt ezeket mondta: „Az 1975-ös esztendő, amint majd targysorozatunk rendjén megállapíthatják, egy alkotásokban gazdag esztendőt zár. Jelentős lépéseket tettünk az egyházi élet minden vonatkozású gazdagodása irányában. Egyházközségeinkben a hívek nagyszerű áldozatvállalásról tettek bizonyosságot. Ennek beszédes igazolói: a templomok és lelkészi lakások karbantartására tett munkálatok, új lelkészi lakások építése, illetve vásárlása, új egyházközségek létesítésére tett lépések, a lelkészek fizetésének igazságosabb rendezésére hozott intézkedések nagyobb összegű központi juttatás folyósítása által.

Amikor ezeket itt elmondom, ki kell emelnem mindazon egyházi és világi atyánkfiaiaink fáradhatatlan munkáját, akik az elmúlt 1974. esztendő végén tett felmerésnél mindent megtettek az új, közösségibb szellem kialakítására, nem mulasztván el minden egyes jóakarató hívünknek is megköszönni áldozatkésztségét és szolgálatát, mellyel tisztességet szereztek ország-világ előtt Dávid Ferenc egyházának.“

Főtanács üléséből üdvözlő táviratot küldött Nicolae Ceaușescunak, Románia Szocialista Köztársaság elnökének, Manea Mănescunak, Románia Szocialista Köztársaság miniszterelnökének, Gheorghe Nencinunak, a Vallásügyi Hivatal vezetőjének és az Országos Békevédelmi Bizottságnak.

A Főtanács targysorozatának középpontjában a püspök, E. K. Tanács és Nyugdíjpénztár jelentései állottak, melyek átfogó és hű képét adták elmúlt esztendei egyházi életünknek. A jelentések megtárgyalása során a hozzászólók értékelték azt a munkát, melyet élén Püspök afiával főhatóságunk és egyházközségeink vezetősége végzett, s egyben javaslatokkal szolgáltak jövőbeni terveink megvalósítását illetően.

E. K. Tanács előterjesztése alapján jóváhagyta az egyházkörök időközi választásainak eredményét, és tiszteletbeli címeket adományozott több, az egyházközségi életben szolgálatukkal kitűnt atyánkfianak. Tudomásul vette az egyházi és szertartási beszédek írására kihirdetett pályázat eredményét, és kiosztotta a pályadíjakat.

Végül a Főtanács elfogadta az egyház 1976. évi költségvetését.

Főtanácsi Bizottság összefoglaló jelentésben többek között a következőket állapította meg: „Sajnálattal értesült a jelentésből, hogy több egyházközségben nincs énekvezér, ahol ezt a szolgálatot is a lelkész kénytelen végezni. Ennek a helyzetnek a megszüntetése érdekében kéri az E. K. Tanácsot, hogy tegyen meg minden

lehető és a teológiai hallgatók zenei képzését emeltesse olyan fokra, hogy legyenek képesek helyettesíteni a hiányzó énekvezéreket.“

A főtanácsi istentiszteleten Végh Mihály recsenyédi lelkész végezte a lelkészi szolgálatot Ef 5,24—26 alapján, míg az énekvezérei teendőket Végh Mihályné Szabó Anna látta el. A Főtanács tagjai közebeden vettek részt a Protestáns Teológiai Intézet konviktusában. A hagyományos pohárköszöntőt a Berde-serleggel Dr. Fazakas Miklós mondta.

Főtanács elhatározta, hogy a következő évben lelkésszenteléssel egybekötött zsinati-főtanácsi ülést tart.

Prédikáció és szertartási beszéd pályázatra harminc vasárnapi, ünnepi és szertartási beszéd érkezett be. Egyházi Főtanács a december 14-én tartott ülésében a bíráló bizottság javaslata alapján a következőket jutalmazta:

I. Vasárnapi egyházi beszédek. I. díjat nyert az „Isten képe rajtunk és bennünk“ jellegű pályamunka, szerzője Gellérd Imre. Szorgalmi díjban részesültek Székely László és Kelemen Imre. Dicséretet nyertek: Benedek Ágoston és Kelemen Imre.

II. Ünnepi egyházi beszédek. Szorgalmi díjat kaptak Kelemen Imre és Gellérd Imre. Dicséretben részesültek Benedek Ágoston és Kelemen Imre.

Pályázathirdetés prédikáció- és imairásra

Egyházi Képviselő Tanács 1634—1975. sz. alatt pályázatot hirdet szabadon választott textus alapján, rendes vasárnapi istentiszteleten elmondandó prédikáció és ima — bármilyen alkalomra — írására. A díjnyertes beszédek és imák jutalomdíjban részesülnek.

Az írógéppel írt és jellegével ellátott pályamunkák 1976. július 31-ig küldendők be az E. K. Tanács címére. A pályázat eredményének kihirdetése és a díjak ünnepélyes kiosztása a legközelebbi Főtanácson történik.

Egyházköri közgyűlések

1) A *Kolozs-Tordai* egyházkör július 27-én tartotta évi rendes közgyűlését Kolozsvár-Napocán. Pálfi Lőrinc felügyelődöntnök nyitotta meg az ülést, melynek napirendjén esperes évi jelentése, a bizottságok jelentései, időközi választások és az 1976. évi költségvetés szerepeltek. A közgyűlés tagjai érdeklődéssel hallgatták Benedek Sándor esperes jelentését, s hozzászólásaikkal igyekeztek teljesebbé tenni az elmúlt évi tevékenységről rajzolt képet. A közgyűlés a Veress Béla halálával megüresedett felügyelődöntnoki tisztségbe Márton Sámuelt választotta meg.

Az istentiszteleten Nagy Odön várfalvi lelkész prédikált Ézs 40,31 alapján.

2) A *Maros-Küküllői* egyházkör Marosvásárhelyen tartotta közgyűlését július 20-án. Fekete József felügyelődöntnök megnyitója után a közgyűlés megállapította tárgysorozatát, melynek központjában az esperes évi jelentése állott. Kolcsár Sándor esperes jelentésében átfogó képet rajzolt a körhöz tartozó egyházközségek életéről és munkájáról. A bizottságok jelentései, időközi választások és az 1976. évi költségvetés egészítették ki a tárgysorozatot. A közgyűlés Patakfalvi Béla helyett, aki egészségi okokból lemondott felügyelődöntnoki tisztségéről, Inczeffy Károlyt választotta meg felügyelődöntnöknek.

Az istentiszteleten Adorján Levente ravai lelkész prédikált Józs 4,7 alapján, az énekvezéri szolgálatot Andrási Dénes ravai énekvezér végezte.

3) A *Székelykeresztúr-Udvarhelyi* egyházkör közgyűlése Székelykeresztúron volt, augusztus 17-én. Lőrinczi Lajos felügyelődöntnök mondott megnyitó beszédet. A közgyűlés meghallgatta Báró József esperes évi jelentését, melyben részletesen beszámolt a lelkészek és hívek egy évi szolgálatáról. Ezután került sor a bizottságok jelentésére, az időközi választásokra és az 1976. évi költségvetés megtárgyalására.

Az istentiszteleten Zsigmond Csaba Attila kobálfalvi lelkész prédikált, az énekvezéri teendőket Demeter Dénes várospalvi énekvezér látta el.

4) A *Sepsiszentgyörgyi* egyházkör közgyűlését szeptember 7-én Felsőrákoson tartotta. Végh Imre felügyelődöntnök megnyitó szavai után került sor a tárgysorozat pontjainak megtárgyalására. Kőkösi Kálmán esperes évi jelentése mindenre kiterjedő alapossgal tárta fel az egyházkör életét és munkáját. Ezután a köz-

gyűlés a bizottságok jelentésével, az időközi választások megejtésével és az 1976. évi költségvetés megállapításával foglalkozott.

Az istentiszteleten Pálffy Tamás homoródjánosfalvi lelkész prédikált, az énekvezérei teendőket Balogh Sándor homoródjánosfalvi énekvezér végezte.

Az egyházköri közgyűlések megtárgyalták és elfogadták a lelkészkerörök és a Missziói Bizottság által kidolgozott egységes szertartási rendet a hétköznapi és vasárnapi istentiszteletre, az úrvacsorai, keresztelési és konfirmációs szertartásokra vonatkozóan.

Lelkészi értekezletek. A harmadik évnegyedi közérdekű és teológiai értekezleteket szeptember, illetve októberben tartották meg a lelkészkerörök. A közérdekű értekezőt témája A fasizmus európai vereségének 30 éves évfordulója c. előadás volt. A teológiai értekezletek a temetési szertartás kérdésével foglalkoztak, és a házassági megáldás rendjének véglegesítését végezték el.

A negyedik évnegyedi értekezletek november, ill. december elején voltak. A közérdekű előadás címe: Az egyházközségi élet betagozódása a helyi társadalmi életbe. A teológiai értekezőt a temetési szertartás egyeztetése, valamint az IARF montreali kongresszusáról készített jelentés szerepelt. Az értekezleteken az egyházi központ részéről dr. Kovács Lajos püspök, dr. Erdő János főjegyző, dr. Szabó Árpád teológiai tanár és Úrmösy Gyula nyugdíjpénztári előadó vettek részt.

Lelkésznevelés. A Teológiai Intézet október 1-én kezdte az új iskolai évet. Az évnnyitó istentiszteleten dr. Kovács Lajos püspök végezte a lelkészi szolgálatot. Az évnnyitó ünnepély október 1-én volt az Intézet díszteremében, melynek keretében dr. Rapp Károly rektor megnyitó beszéde után az I. éves hallgatók ünnepélyes fogadalmat tettek.

A II—IV. éves hallgatók a karácsonyi ünnepek alkalmával az egyházközségekben légációs szolgálatot teljesítettek.

Szakvizsga volt szeptember 25—26. között, *lelkészképesítő vizsga* pedig október 27—29. napján.

Személyi változások

Kinevezések. Rendes lelkészi minőségben kinevezést nyertek: október 1-től Kiss Mihály Nyáradszentlászlóra, Fekete Attila Firtosváráljára. November 1-től Farkas László Városfalvára, Kovács Sándor Zsákodra.

November 1-től gyakorló segédlelkészi megbízatást kaptak Bartha Sándor Marosvásárhelyre, Kötöcz József Székelykálba és Nagy Endre Bágyonba. November 15-től Főtisztelendő Püspök úr Szabó Zoltánt áthelyezte Sinfalvára.

Nyugalomba vonult október 1-vel id. Báró József. Szentábrahámon született 1890. január 30-án. Miután lelkészi oklevelet szerzett, 1914—19 között Székelymuzsnán szolgált mint helyettes, később rendes lelkész. 1919—1975 között városfalvi lelkész volt, ahol 56 évet szolgált. Szolgálati ideje 61 év.

November 1-vel Úrmösy Gyula. 1905. december 7-én született Kadácson. 1930—1934 között a volt székelykeresztúri Unitárius Főgimnáziumnál működött mint internatusi felügyelő, majd óraadó tanár és a székelykeresztúri egyházközség segédlelkésze. Innen Fiafalvára ment, ahol 1934-től 1943-ig szolgált. 1943—1972 között sepsiszentgyörgyi lelkész, közben 1949-től 1972-ig a háromszéki, majd sepsiszentgyörgyi kör esperesi tisztét is betölti. 1973. január 1-től nyugalomba vonulásáig az egyházi központban a Nyugdíj- és Segélypénztár főkönnyvelője volt. Szolgálati ideje 45 év.

Nyugalomba vonuló lelkész atyánkfiaiának e helyen is köszönetet mondunk hűségese és eredményekben gazdag egyházépítő szolgálatukért, s kérjük Istent, áldja meg őket jó egészséggel, a lélek békéjével és derűjével, sok-sok boldog évvel szeretteik körében.

Lemondás. Bartha Sándor kinevezett marosvásárhelyi gyakorló segédlelkész egészségi okokból november 1-től lemondott állásáról és világi pályára lépett.

A Román Ortodox Egyház jelentős évfordulója

A Román Ortodox Egyház 1975. november 1—4. napjain ünnepelte meg a pátriárkátus 50 éves fennállásának és az egyház 90 éves önállóságának elismerését. Az ünnepélyes keretek között, számos belföldi és külföldi egyházi képviselőt, valamint a Vallásügyi Hivatal és más állami szervek jelenlétében lezajlott ünnepélyek, szinódusi és más ülések a román nép életének nagy jelentőségű eseményeivel függenek össze. 1885-ben, miután az ország 1877. május 9-én kivívta függetlenségét, a konstantinápolyi pátriárkátus függetlennek és önállóknak ismerte el a Román Ortodox Egyházat. 1925. február 4-én pedig a Román Ortodox Egyház Szinódusa kimondotta az addig legmagasabb egyházi hatóságnak, a Román Ersekségnek pátriárkátusi rangra való emelését. Egyben dr. Miron Cristea-t az egyház első pátriárkájává emelte, akinek beiktatására 1925. november 1-én került sor. A nagy jelentőségű kettős évforduló még másik két eseménnyel gazdagodott. A szinódus 1975. október 16-án tartott ülésében elhatározta a gyulafehérvári püspökség visszaállítását és az al-dunai püspökségnek érsekségi rangra való emelését „Tomisi és Al-dunai Ersekség” címen. Ennek székhelyeül Galați városát jelölték ki, míg a püspöki helytartó székhelyét Constantára helyezték. Ezen két utóbbi intézkedésnek is a messze múltba visszanyúló történelmi eredete van.

Az ünnepségeken képviseltették magukat a konstantinápolyi ökumenikus, az alexandriai, antiochiai, jeruzsálemi, az orosz, szerb, bolgár pátriárkátus és sok más külföldi ortodox egyház, valamint a római katolikus egyháznak a keresztény egységet szolgáló titkársága, az anglikán egyház és a keresztény nemzetközi szervezetek, mint az Egyházak Ökumenikus Világtanácsa és az Európai Egyházak Konferenciája. A belföldi egyházak és vallásos közösségek között dr. Kovács Lajos püspök személyében egyházunk is részt vett az ünnepségeken.

A hazánkban együttélő román nép és nemzetiségek hagyományos, egymás iránti barátsága és szeretete, a hívek és a lelkészek között kialakult jó kapcsolatok, nem utolsósorban egyházunk püspökei és a Román Ortodox Egyház pátriárkája és egyházi méltóságai közötti keresztény-testvéri viszony, mindezek meggyőzően igazolják, hogy egyházunk együttértett az Ortodox Egyházzal abban az örömben, amelyet a jelzett ünnepségek fejeztek ki. Érzéseinket mélyebbé teszik számunkra azok az emlékek, amelyek a mi egyházunk 400 éves fennállásának megünnepléséhez fűződnek. Az Ortodox Egyház megtisztelő képviselővel és együttérzésének kifejezésével vett részt a mi akkori örömnünnepeinkben. És ezenfelül még egy közös vonás teszi erősebbé és gyümölcsözőbbé kapcsolatainkat. Az Ortodox Egyház képviselői többször kifejezték, hogy egyházuk sohasem tanúsított türelmetlenséget más felekezetekkel szemben. A türelmességnek, vallás- és lelkiismereti szabadságnak ez a nemes hagyománya és a jelenben érvényesülő ökumenikus szemlélete még jobban összeforraszt és arra ösztönöz, hogy a közös célok szolgálatában, a békeség és előhaladás megvalósításában mindig együtt dolgozzunk.

Lelkész-kibúcsúzó ünnepély

Id. Báró József városfalvi lelkész okt. 12-én a templomot megtöltő gyülekezet előtt megható ünnepi istentisztelet keretében búcsúzott el híveitől, hogy most már végképp a nyugdíjas évek megérdemelt pihenésében részesüljön. Lelkész szolgálati ideje egyedülálló egyházunk újabbkori történetében, mert 61 esztendőt töltött lelkeszi szolgálatban, s ebből 56-ot a városfalvi gyülekezetben.

Az ünnepélyen részt vettek: dr. Kovács Lajos püspök, dr. Kovács Lajosné főtisztelendő asszony, dr. Barabássy László főgondnok, Kolcsár Sándor esperesközügyigazgató, dr. Szabó Árpád teol. tanár, Lőrinczi Lajos köri felügyelőgondnok, dr. Cseke Péter főtanácsi tag, valamint 23 lelkész.

Ifj. Báró József esperes a Józs 24,15-re felépített beszédében vallott családjá Isten iránti szeretetéről és egyháza iránti hűségéről. Kibúcsúzó lelkész beszédének textusául 1Kor 3,16-ot választotta, mintegy summázásaként egész szolgálatának, melyben nem akart egyebet, mint a hívő emberi lelket Isten templomává építeni s így munkálni a megértést és békességet a földön.

Püspök afia 2Thesz 2,3—12 alapján az apostol híveihez intézett vallomásával értékelte lelkész életét és szolgálatát.

Ezek után a hívek köszöntötték lelkészüket, s könnyek között juttatták kifejezésre hálájukat velük együtt öszült lelkipásztoruknak.

A kör nevében Lőrinczi Lajos köri felügyelőgondnok és Végh Mihály üdvözöltek, dr. Szabó Árpád és Sándor Bálint a tanítványok, Papp Ferenc ny. lelkész a barátok, Jakab Dénes a szülőfalu Szentábrahám, Pálffy Tamás és Biró Barna a szomszédos egyházközségek nevében tolmácsolták köszöntésüket.

Az ünnepély alkalmával került sor az újonnan épült lelkeszi lakás felszentelésére, melyet püspök afia szentelt fel s adott át a gyülekezetnek azzal, hogy legyen otthona nemcsak a lelkésznek, hanem a hívek közötti egyetértésnek, szeretetnek és békességnek is. Az ünnepély szeretetvendégséggel ért véget.

Lelkész-beiktató ünnepélyek

A zsákodi egyházközség Kovács Sándor újonnan kinevezett lelkészét nov. 23-án iktatta be. A beiktatást dr. Kovács Lajos püspök és Kolcsár Sándor esperes végezték. A kinevezési iratot Kecskés Lajos lelkész olvasta fel, ezután Kovács Sándor tartotta meg beköszöntő prédikációját. A beiktató beszédet dr. Kovács Lajos püspök mondta; Kolcsár Sándor esperes a gyülekezet tagjait és a lelkeszt kötelességeik teljesítésére s hivatásuk megélésére buzdította.

A beiktató beszéd után püspök afiát és a főtisztelendő asszonyt az egyházkör nevében Kolcsár Sándor esperes és Fóris Géza beszolgáló lelkész üdvözölték. Az új lelkészt az egyházközség számos tagja, majd Fóris Géza, Fazakas Károly és Nyitrai Csongor lelkészek üdvözölték. A beiktató ünnepély szeretetvendégséggel ért véget.

A városfalvi egyházközség nov. 23-án tartotta új lelkészének, *Farkas László*-nak beiktatóját.

A beiktató istentiszteleten Andrási György köri jegyző felolvasta a püspöki kinevezést, majd az esperes felhívására Farkas László elvégezte beköszöntő istentiszteleti szolgálatát Mk 1,16—18 alapján. Beszédében lelkészi hivatásának célját a Jézus követésére buzdító és példamutató szolgálatban jelölte meg.

Ezután következett az esperes beiktató beszéde, aki az evangéliumi „mindenkinek szolgálni” szellemében Isten országa munkálására hívta fel lelkészt és gyülekezetet.

Az újonnan beiktatott lelkészt üdvözölték az egyházközség hívei, szeretetüknek és reménységüknek adván kifejezést.

Dr. Kovács Lajos püspök és az egyház nevében dr. Szabó Árpád teol. tanár beszélt, míg a lelkészkar és a szülőfalu köszöntését dr. Szász Dénes és Bencző Dénes lelkészek tolmácsolták. Végül id. Báró József, a gyülekezet előző lelkésze adott útmutatást utódjának a gyülekezet szívéhez vezető út megtalálásához. A lelkész-beiktató szeretetvendégséggel ért véget.

Az újszékelyi egyházközség temploma és lelkészi lakása renoválásának befejezését az okt. 26-án tartott hálaadó istentisztelet keretében ünnepelte meg. Az istentiszteleten dr. Kovács Lajos püspök Mk 6,31 alapján mondott prédikációjában méltatta és értékelte a gyülekezet erőfeszítéseit és odaadó, unitárius szellemben hozott áldozatkészségét. Ezt követően Székely László lelkész Hózs 2,3 alapján jelentést olvasott fel az egyházközség négy éves renoválási munkájáról és áldozathozataláról. A hívek egyházszeretetének ercdímenyeként megújult a templom és a lelkészi lakás.

Dr. Kovács Lajos püspököt és az ünneplő gyülekezetet Báró József esperes és Lőrinczi Lajos felügyelőség gondnok, a gyülekezet részéről id. Menyhart Béla, Burszán Károlyné és még számosan üdvözölték. Istentisztelet után az egyházközség a lelkészi lakáson vendégül látta a vendégeket és az előjáróság tagjait.

A Protestáns Teológiai Intézet okt. 31-én ünnepelte a reformáció évfordulóját. Az ünnepély keretében dr. Erdő János tanár előadást tartott Heltai Gáspárról, a hazai protestáns egyházak közös reformátoráról.

A székelyudvarhelyi egyházközség november 16-án kettős ünnepet ült. Dél-előtt az istentisztelet keretében Dávid Ferenc emlékünnepelet tartottak, melyen a szószéki szolgálatot dr. Kovács Lajos végezte. Püspök fiát és főtisztelendő aszszonyt Nagy Lajos gondnok és id. Gellérd Ferencné köszöntötték. Azt követően dr. Szász Dénes lelkész beszámolt a templomjavítás főbb mozzanatairól, melyet ez évben végeztek el a hívek elismerésre méltó munkavállalásának és áldozatkészségének eredményeként.

Délután Kriza János emlékünnepelet volt. Ez alkalommal Végh Mihály recsenyédi lelkész prédikált.

Dr. Kovács Lajos püspök előadást tartott Kriza Jánosról halálának 100. évfordulója kapcsán.

A helyi testvérelekezetek lelkészei és hívei is részt vettek az ünnepi istentiszteleteken, kifejezést adván a keresztyén öikuméné evangéliumi szellemének.

Az Ágostai Hitvallású Evangélikus-lutheránus egyház ünnepi istentisztelet keretében szeptember 7-én iktatta be újonnan választott püspökét, Szedressy Pál szuperintendenst.

Egyházunk részéről dr. Kovács Lajos püspök és dr. Erdő János főjegyző vettek részt a beiktatáson.

Az IARF Végrehajtó Bizottsága nov. 5—8. napjaiban dr. Kovács Lajos elnökléte alatt ülésezett a titkárság székhelyén, Frankfurt am Mainban. A Végrehajtó Bizottság kiértékelte a montreali kongresszust, intézkedett határozatainak végrehajtásáról, megállapította a tanulmányi bizottságok programját, előkészítette az IARF 1976. évi tanácsulését, a Japánban és NSZK-ban tartandó regionális konferenciákat, valamint foglalkozott az 1978. évi Oxfordban tartandó kongresszus előkészítésével.

Dr. Harry Lismer Short, az oxfordi Manchester College nyugalomba vonult rektora okt. 23-án, 69. életévében meghalt. Cambridge, Oxford és a Harvard egyetemeken tanult. Eredményes lelkészi szolgálat után került az oxfordi Manchester College teológiai intézet rektori tisztségébe. 1965-től 1974-ig tartó szolgálata az in-

tézet és a lelkésznevelés fellendülését jelentette. Kiváló nevelő és tudós teológus volt, a jelenkori angol unitárius egyház legnagyobb történésze.

E. D. Davies, az angol unitárius egyház elnöke nov. 4-én meghalt. Képzett lelkész és teológus volt. 1961 óta Londonban szolgált mint esperes. Az egyház vezető szerveinek és szakbizottságainak éveken át buzgó tagja volt. Szolgálatát gyakorlati érzéke, mély humanizmusa és optimista jövőszemlélete határozta meg. Halála az angol unitárius egyház számára nagy veszteséget jelent.

Ózv. dr. Hincz Györgyné Boros Ella, néhai dr. Boros György püspök leánya 91. éves korában november 7-én elhunyt. Házsongárdi temetőben temették el november 12-én.

HALOTTAINK

Dr. Lőrinczy Géza ny. teol. tanár-lelkész 73 éves korában, júl. 27-én elhunyt. Homoródkeményfalván született 1903. jún. 16-án. 1921—25. években elvégezte a Teológiai Akadémiát, majd több éven át tanulmányokat folytatott a chicagói Meadville teológiai intézetben és a strasbourggi protestáns teológiai fakultáson. Teol. magántanári és doktori vizsgát tett 1942, illetve 1948-ban. Lelkészi szolgálatot teljesített 1933-tól 1967-ig a lupényi, bukaresti, nagybányai, homoródmási, kolozsvári és tordai egyházközségekben. 1959—1962 között mint rendes, 1962—1967 között mint óraadó tanár működött a Protestáns Teológiai Intézet unitárius gyakorlati tanszékén. Nyugalomba vonult 1967. július 1-én.

Július 29-én temették el a házsongárdi temetőbe.

Patakfalvi Béla, a maros-küküllői egyházkör volt felügyelőgondnoka 73 éves korában nov. 17-én elhalálozott. Marosvásárhelyen temették el nov. 19-én.

Kiss Károly ny. igazgató-tanító, a vargyasi egyházközség volt énekvezére 87 éves korában, nov. 26-án elhunyt. Hosszú életében fáradhatatlanul szolgálta egyházi énekkultúránk fejlesztését. Nov. 29-én temették el a házsongárdi temetőbe.

Fülöp József, a szamosújvári leányegyházközség vezető tagja, ismert költő és közíró 71 éves korában dec. 3-án meghalt. A szamosújvári temetőben helyezték örök nyugalomra dec. 5-én.

Emlékük legyen áldott!

Előfizetőink figyelmébe

A Keresztény Magvető előfizetési díja az 1976. évben belföldön és a szocialista országokban évi 70 lej, amelyet belföldön a lelkészi hivatalok útján vagy közvetlenül az Egyházi Központban (3400 Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9) lehet kifizetni.

A magyarországi olvasók a Postai Központi Hírlapiroda külföldi előfizetési osztályánál — Budapest VII. Lövölde tér 7 sz. a. fiókjánál — fizethetnek elő. A többi szocialista országból az ILEXIM — serviciul export-import presă — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B., 2001 telex 011226 — București címre kell fizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére 150 lej, mely összeg ugyancsak az ILEXIM — serviciul export-import presă — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. 2001 telex 011226 — București címre fizetendő be.

KÖNYVSZEMLE

VADROZSÁK. Kriza János székely népköltési gyűjteménye Faragó József gondozásában. Kriterion könyvkiadó, Bukarest 1975, 495 lap.

Huszonhét esztendő Kriza János, mikor addigi költői tevékenységének legjavát publikálja a „Remény“ zsebkönyv első kötetében. Felfedezője és barátja, a nagy tekintélyű irodalomtörténész, Toldy Ferenc ír recenziót róla a meleg értékelés és elismerés hangján: „Valóban, a legszebb remény záloga e kedves adomány, sőt egy részt több, mint remény: valóság már, örvendetesen birtok.“ Kriza Jánost tartja a korabeli ifjú írócsoport legkiforrottabb, legtöbbet sejtető és ígérő költői tehetségének. Két esztendő elteltével Kriza János már az Akadémia megtisztelő című levelező tagja, sőt 1841. szeptember 5-én az akadémiai ülésen Vörösmarty Mihály és Toldy Ferenc akadémiai tagságra ajánlja.

Meglepő, elgondolkoztató, hogy e remek sikerrel beindult poétai életpályamunkásságnak nincs további lépcsőfoka. Váratlan és érthetetlennek tűnő elhallgatásának indokait szemlélve, az életművet méltató Gyulai Pál, Szász Károly és Jakab Elek szerint az elhallgatás oka az, amit Kriza János leveleiben és önéletírásában elvéve elszól. Megszaporult hivatali és közéleti feladatait emlegeti, melyek az 1840-es évek elejétől majd minden szabad percét lefoglalták. 1853. január 4-én írja Toldy Ferencnek: „a muzsák társaságát nem sok időm maradhatott élvezni; hát még alkotni? arra csendes szabad idő kívántatott volna: mert a deák mondat szerint is: Otia dant vilia, tehát a muzsáknak olyan dulcia furtákat nem tehettem“.

Az elhallgató költő végeredményben mégiscsak „lelke első szerelmének, az irodalomnak“ élt: olyan, csapásnélküli útra lépve a népköltési alkotások begyűjtésében, mely hihetetlen értékeket hozott a szerény, hűséges gyűjtő elibe és általa a hazai magyar folklórtörténetbe, olyannyira, hogy Kriza János neve méltán áll az őt szorgalommal követők hosszú sora előtt, az Orbán Balázsok, Kálmány Lajosok, Benedek Elekek, Sebestyén Gyulák, Vikár Bélák, Ósz Jánosok megbecsülésevezeze névsora előtt.

Halálakor írja emlékbeszédében Gyulai Pál: „Valóban, Kriza semmivel sem folytathatta és fejezhetne volna be méltóbban költői pályáját, mint népköltési gyűjteménye kiadásával.“

Ezt bizonyítja töretlen igazságként főműve, a *Vadrózsák*.

Metternich kancellár a bécsi egyetemen protestáns teológiai fakultást állítatott fel, hogy a protestáns tanulóifjúságot elzárja a nyugati országok akkori forradalmi eszméitől. 1835-ben a Szent Szövetség keretében a berlini egyetem látogatását engedélyezi, úgyhogy a kiutazó tanulóknak a Béctől Berlinig vivő úttját is szigorral meghatározta. Kriza János az elsők között tanulhatott a berlini porosz egyetemen, ahol az egykori rektor: Hegel szelleme uralkodott.

Való tényekkel, saját, hiteles vallomásokkal nem igazolható — bár logikusan elhíhető! —, hogy Berlinben Kriza Jánosban tovább terebélyesedett az itthoni népköltészeti élményhalmaz s „ismeretei tudományos formát nyertek s európai magaslatra emelkedtek“ (Faragó József). Ortutay Gyula summázása szerint: „Bizonyos, hogy innen [Berlinből] vezethető le Kriza egyetemességre való törekvése... A *Vadrózsák* egész szellemében, vezető szavainak céltudatosságában, a stílizálásban és a hiteles népi hang eltalálására való törekvéseiben és konfliktusaiban jól

jellemzi [öt] a berlini korszak.“ Hogy a *Vadrózsák* gondolata Berlinben sarjadt-e ki benne: nem tudni. Erre semmiféle írásos nyom, célzás nincs; fia, aki édesapja életét a legjobban ismerhette, csak annyit jelez, hogy Berlinben Kriza János a filozófia és teológia mellett „különösen a nyelvészettel is előszeretettel foglalkozott“.

Faragó József szerint: „Ezek után joggal felfigyelhetünk önéletrajzának arra az idevágó mondatára, amely a szóban forgó »véletlen« véletlenül rásegítve a népköltészet művelésére“ (Toldyhoz írt Kriza levélben), földrajzi helyét pontosabban meghatározza: „Székelyföldön járásom alatt jöttem véletlenül azon észrevételre, mily sok ily régi kincs hever senkitől sem figyelve meg, a nép alsó rétegeiben; s attól fogva az egyet számtalan foglalatosságaim közepett sem vesztettem el szemem elől... mindezeket készakarva sem hozhatta volna idegenből magával.“

Kriza Jánosnak közvetlen kapcsolata a szülőfölddel és annak kétkezimunkás népével, melynek népköltészetét haláláig gyűjtötte, soha meg nem szűnt. Adatközlőivel való rendszeres kapcsolatai, utazásai ezt biztosították számára.

Önéletírásában írja Kriza János: „1842-ben adtam volt ki Előfizetési Felhívást »Vadrózsá« című népköltészeti gyűjteményre, mely mintegy 8 ivre volt számítva.“ Esztendő teltével, 1844 januárjában Kriza Jánosnak az Erdélyi Híradóban megjelent *Figyelmeztetés a Vadrózsá iránt* című soraiból kiviláglik, hogy nemcsak előfizetésre, hanem ugyanakkor a népköltészeti termékek gyűjtésére is bátorította hűséges támogatóit; „a gyűjtést és a gyűjtemény megvásárlását egyaránt támogatásnak tekintette“ (Faragó József).

A felhívásnak nem volt hangos eredménye, melyet gyűjteménykiadás követelhetett volna. Bár a kiadás bizonytalan időre ködbevész, az érdeklődés mégis él, olyannyira, hogy „sáska módjára jelentkeznek“ a kiadás hírekor.

Kriza János kezdettől fogva munkatársakkal, gyűjtőtársakkal dolgozott. „Magam is gyűjtöttem mind a Székelyföldön jártamkor, mind pedig Kolozsvárt lakó sok székely férfi és asszony embereknél, majd a forradalom után következő években levelezésbe bocsátkoztam sok papi és világi rendű barátammal, s azoknak segédével nagy tárházat gyűjtöttem össze a »székelységnek« — olvashatjuk Kriza János önéletrajzában, mely a *Vadrózsák* gyűjtőmunkájának formáiról tudósít. Személyes gyűjtőmunka a helyszínen, ez fontos, ez lényeges, bár erre ő maga precízen nem nagyon utal: „csak egy népmesemondótól hallottam ezt“, „egy népmesebeszélőtől hallottam“. Áldott, kihasználtság lehetőség a gyűjtésre a vidéki, vakációzó diákok gyűjtő tevékenysége. Mindez később Kriza János tevékenységében levelező gyűjtéssé nemesült, hiszen tanítványaiból jöszörint vidéki papok és tanárok lettek, kikkel már nem élőszóban, hanem távolról, írás útján tanácskozik. Még volt tanárai közt is akadt olyan, ki gyűjtője lett a *Vadrózsáknak*.

Név szerint megemlíttett gyűjtőtársai: Gálfi Sándor és Kiss Mihály, kiknek „forró hálaérzettel“ mond köszönetet az élőszóban; aztán: Péterfi, Darkó, Jakab, Nagy és Ürmösi Sándor, Pálfi Lajos, Lőrinczi Elek, majd „Keresztúrfiszék méltó képviselői, Pap Mócsi és Marosi Gergely tanártársaim“. Mai kutatási állás szerint huszonhat munkatárs, Sajnos, „számos ügybarátaival folytatott hosszas levelezése“ csak töredékben maradt meg. Hivatkozni lehet Péterfi Sándornak írt leveleire, melyek a *Vadrózsák* egész történetének: gyűjtésnek, összeállításnak, kiadásnak minden mozzanatáról tudósítanak. „Ha az ilyen leveleket gondosan megszorozzuk a gyűjtők számával, sejteni kezdjük Kriza levelezésének hatalmas méreteit. A levelezésből egy sokfelé ágazó, a múlt század legnagyobb arányú, megszervezettebb és legcéltudatosabb erdélyi magyar népköltési gyűjtő- és kutatómunkájának körvonalai rajzolódnak ki előttünk — amely Krizának sok száz, talán több ezer levelebe és ugyanannyi munkaórájába került“ (Faragó József). Számítsuk mindehhez hozzá azt a sok bánatot, melyet leveleit mellőző, azokra nem válaszoló pap- és tanártársai okoztak neki — s lassan hőssé körvonalazódik Kriza János szerényszelíd alakja.

A kiterjedt, szerteágazó munkaközösséggel megalkotott *Vadrózsák* értékét emeli ez a kollektív munka. Óriási lelki erő és szent ügybuzgóság kellett a gyenge egészségi állapotával küszködő Kriza Jánosnak ahhoz, hogy munkatársait kiválassza, kezben tartsa, buzdítsa és vezesse. Munkatársainak a köszönet és hála szavát mindig elküldi. Munka- és segítő társai: egykori iskolatársai és ismerősei, barátai, unitárius papok és tanítók, kiket — különösen püspökök korában — a legkönnyebben tudott összeverbuálni.

A kiadás végre-valahára megindítása Gyulai Pál érdeme, „ő gróf Mikó Imre ígérete alapján addig zaklatta Krizát, míg az kezdte nyomdába adni a *Vadrózsák*“

kéziratát" (Faragó József). A nyomdai munkával sok vesződése, felesleges kellemetlensége és kikerülhető bosszúsága volt. A fonetikai jelek miatt pl. új, különleges betűket kellett szerkeszteni.

A Koszorú 1863. január 25. számának Vegyes rovatában ez olvasható: „Éppen most jelent meg Steinnál, Kolozsvárt: Vadrózsák. Székely népköltészeti gyűjtemény. Szerkeszti Kriza János. Első kötet... örömmel értesítjük a közönséget e régvárt becses könyv megjelenéséről, mely népirati, nyelvészeti s esztétikai szempontból egyaránt nagy nyereség irodalmunknak. Bővebben is fogjuk ismergetni.“ Erre az ismertetésre azonban az Arany János szerkesztette Koszorúban sohasem került sor.

1863. január 24-én, tíz nappal a *Vadrózsák* megjelenése után Kriza János így ír Pestre Gyulai Pálnak: „...itt hallottam valamit az arisztocrátiától, hogy mégis nem szép dolog azoknál a székelyeknél, hogy a főúri neveket oly kíméletlenül használják fel az ő nőiáikban.“

Ez az egyik legelső adat, mely a végre napvilágot látott *Vadrózsák* fogadtatásával kapcsolatos. A *Vadrózsák* balladáiban a főúri hősök jellemzői: „vak és irgalmatlan nemesi osztálygög; pénzvágy, kincsehség, a vagyon meg a gazdagság büvölete; halálosan tiltott vagy kényszerített szerelem és házasság. Mindezek megfelelő megoldásai és következményei pedig: családtagok, rokonok legyilkolása vagy kivégzése; öldöklés; öngyilkosság; gyermekek kitagadása vagy elhagyása; szülők megtagadása; átkozódás...“ (Faragó József). Mindez jórészt kellemetlenséget, rossz utóízt szült, de ott a másik vetület is: a *Vadrózsák* kiadásának anyagi fedezetét gróf Mikó Imre előlegezte, mely művet Kriza János neki is ajánl; továbbá bajtársa, Gyulai Pál irodalmi létjogosultságot harcol ki a székely népballadának s gyűjtőjüknek.

A *Vadrózsák* megjelenésekor szerencsére többen voltak az ünneplők, mint a háborgó gáncsoskodók. Greguss Ágost lapja, az Ország kezdi a méltatások sorát. Cikkének utolsó mondata arra biztat, hogy „kutassanak, böngésszenek össze mindent, mi e vállalat keretébe tartozik — szülőföldjük minden nyelvkincsét — s tegyék a szerkesztőt oly helyzetbe, hogy a következő kötetet minél gazdagabb tartalommal állíthassa ki“. Jécsai Lajos cikkéből idézünk: „...mentől tovább forgatjuk a könyvet, annál több szépségre akadunk, mint a népköltészet barátja közönségesen jár: mentül többit foglalkozik ezen tárggyal, annál inkább megkedveli.“ Megszólal az útverő Erdélyi János is: üdvözli a *Vadrózsák*at terjedelmes, mély értékelésű *Kriza Vadrózsái* című írásában. Kemény Zsigmond *Boriska* című. Gyalu környékéről származó töredék szélére ezt róttá fel: „Ez az a hang, amiért odaadnám minden regényemet.“

A *Vadrózsák* megjelenése, a körülötte és szerkesztője körül kavargó pro és contra vélemények és kiállítások ellenére, Kriza Jánosnak kettős erkölcsi megtisztelést is hozott: beválasztják a Kisfaludy Társaságba s az Akadémia Sámuel-díját neki ítéli; és mindezekre Kriza János szerény válasza az, amit már 1862. augusztus 12-én Gyulai Pálnak írt: „En csak inkább műkedvelő, mint művész lévén, tőlem felette sok nem is várható. De azt tartom, hogy minden ember tegye meg azt a jót, ami tőle telik. A közepszerűek is ott lehetnek az irodalom terein legalább mint fővényszem-gyűjtők a nagy épülethez.“

1873. január 9-én a Kelet című kolozsvári újság hírvonatában a következőket lehet olvasni: „Kriza János még ez évben kiadja a »Vadrózsák« második kötetét, mely bizonyára a népköltési virágok egyik ékes bokréája lesz.“ Utolsó ígérete volt ez Kriza Jánosnak — hiszen a *Vadrózsák* első kötetének szedése óta tervezi, álmodja a második, sőt harmadik kötetet! Egy röpke példa minderre: a *Vadrózsák* csupán 12—13 klasszikus balladaváltozatot mutatott be, elete végéig még kb. kilencven balladát mutatott be olvasóinak a különböző napi- és hetilapokban, az éltető, bátorító reménnyel, hogy méltó helyük a második, ill. harmadik *Vadrózsák* kötetekben lesz. Ide vonatkozó értékelés Szabó T. Attila megállapítása: „A hazai balladagyűjtés történetében — el egészen korunkig — nem ismerünk kutatót, aki már merő számszerűségében is ennél kiemelkedőbb gyűjtési eredményt ért volna el.“

Ádáz harcot folytat a következő *Vadrózsák*-kötetért, mindezt magába zárva, magányosan küzdve gyűjti haláláig az anyagot. 1875 januárjában az Akadémia döntő lépést tesz: vállalja a *Vadrózsák* második kötetének kiadását. Nagyon későn, — Kriza János alig láthatott neki a szerkesztésnek: 1875. március 26-án örökre lehunyja fáradt szemét. „Két hónapig élt abban a boldog hitben, hogy gyűjteményének második kötete is megjelenik. A *Vadrózsák* címlapján így maradt örökre árván az »Első kötet« jelzés“ (Faragó József).

Jelen *Vadrózsák*-kiadás Kriza János halálának 100. évében, a Kriterion könyvkiadó kiadásában jelent meg, — sokszorosan meghaladva az 1863-as első, 1911-es második és 1943-as harmadik kiadást. Ilyen kiadványszámban a *Vadrózsák* végre kilép a könyvritkaságok zárt levegőjű világából, és népkönyvvé, közkinccsé lesz — azzá, aminek tervezték.

Csokonai Vitéz Mihály 1803-ban így ír: „Hallgassátok figyelemmel a danoló falusi leányt és jámbor puttonost...“ Kriza Jánosnak — ki „közvetlen együttélésben élt a néppel, s akinek éppen ezért oly tartóztatatlanul nyilatkozott meg a néplélek, mint addig senkinek“ (Seprődi János) — mindez sikerült.

VESZELOVSZKY IVÁN

Balázs Ferenc: Bejárom a kerek világot (1923—1928). Kriterion könyvkiadó, Bukarest 1975. 306 lap. A bevezető tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította Mikó Imre.

Ebben az évben a Kriterion gondozásában, Mikó Imre bevezető tanulmányával megjelent Balázs Ferenc *Bejárom a kerek világot* c. könyve. Ennek az „útirajz“-nak ez a második kiadása az első megjelenés évétől: 1929-től.

Első megjelenését nagy érdeklődés kísérte. Nagyszámú ismertetői közül egy sem volt olyan, aki valamilyen szempontból vitába ne szállt volna vele, de olyan sem igen akadt, aki nem az értékes műnek kijáró tisztelettel szólott volna hozzá.

Tudom, hogy nem ismerem elég tüzetesen a korabeli bírálatokat. De a bevezető tanulmány idézte bírálatrészletek és a tőlem ismert méltatások alapján az a meggyőződés lett úrrá bennem, hogy Balázs Ferencet általában nem ismerték cléggé. A bírálatok és méltatások szellemi arcának csak egy-két vonását vázolták föl. Amikor ezeket leírom, Ady szavai csengenek fülemben:

„Szabad-e engem hidegen megértni
Szabad közönnycl előlem kitérni?“

A vélemények nagyon különbözőek voltak.

Mi indokolja ezek után e könyvnek mostani megjelentetését? Senki, aki lélekkel olvassa ezt az „útirajz“-ot, nem tud szabadulni az ember magasrendű hivatásába vetett hitnek ettől az áradásától. Az emberségre épülő szocialista társadalmunk meglátta benne haladó hagyományaink egyik gyöngyszemét.

Balázs Ferenc igazi arca nem ismerhető meg a részletvonások egyszerű öszszadása útján. Hiszen kétségtelen, hogy mélyen szociális érzésű, nagy humanista volt, a gazdasági tevékenység lankadatlan szervezője, írásai színes és különlegesen egyéni stílusról tanúskodnak, kivételes zenei hallása gyönyörű énekhanggal párosult. Amint Mikó Imre megállapítja: tíz ember helyett tevékenykedett. És tegyük hozzá: ezt a hallatlan tevékenységet olyan ember bátorságával, munkabíráásával, önzetlenségével és lelkesedésével végezte, akinek világszemlélete erre szilárd alapot nyújt. Hiszi, vallja, hogy a világcél: az emberck közti legmagasabbrendű érdekazonosítás megvalósítása „sok apró szándék, emberrnyi akarat kiteljesedésén keresztül munkálkodik... Hiszek ebben a feladatban, az én külön kis céloban.“

Ha Balázs Ferenc lelki arcának központi vonását akarjuk kutatni, meg kell találnunk azt az alapot, mely képessé teszi arra a hitre, hogy az ember győzelmeskedni tud fizikai és biológiai kötöttségén és a létért való küzdelem helyébe tudatosan az érdekazonosítást tudja helyezni.

Balázs Ferenc világszemléletének talpköve a vallásos hit. Minden tevékenysége erre épül, ebből indul ki. Hisz Istenben, hisz az emberben, az ember magasrendű hivatásában, az élet fejlődésében, hiszi, hogy „...az élet fejlődését előidéző erő — az Isten“.

A fejlődésnek számos feltétele van. A lélek izmosodása szoros összefüggésben van a fizikai életkörülmények szüntelen, fokozatos javításával. Ennek viszont mind magasabb síkon és mind magasabbrendű eszközökkel kell történnie, olyanokkal, amelyek önmaguk is előreviszik a lelki fejlődést. Lát és szemügyre vesz a nagyvilágban termékenyítő erejű vallásos és humanista mozgalmakat is. Nagy reményt fűz a szövetkezeti mozgalomhoz, amely hite szerint az ember lelki alkatát is képes — haladó irányban — megváltoztatni. „A szövetkezeti mozgalom az egyének természetét fejleszti ki nemesebbé, és az új társadalmi rend alapkövévé nem a törvények hatalmát, hanem a megnemeseedett emberi szabadságot és belátást teszi.“

A belső lelki fejlődésnek végtelen hosszú folyamatát az egyén jobbá nevelésével gyorsítani kell. Erre számos eszköz áll rendelkezésre. Fáradhatatlanul és csüggedés nélkül keresni kell a legmegfelelőbbeket. A keresésben természetesen tévedni is lehet. S akkor új úton kell elindulni, új megoldást kell keresni „mindig teljes“ érdeklődéssel.

A megnevesedett emberi szabadság csiráját a „szabadságra megérett ifjak“ mozgalmában látja. Idézem Balázs Ferencnek mintegy sommázó sorait: „A gyermek komolyságával érdeklődtek minden iránt. [...] Az alkotás örömét másoknak át nem engedték. Fúrtak, faragtak, földet túrtak, arattak. S maguk elé célokat tűztek.“ Ezek az életnek jelentőséget adó nagy célok arra vonatkoztak, hogy „mindenki a lelke tehetségét kibontsa [...] s a gazdag életnek a legkedvezőbb körülményeket megteremtse.“

Ez a mozgalom, továbbá a Rabindranath Tagore életműve és mások példája tette felismeréssé benne azt a megérzést, hogy a lelki fejlődés történelmi menetében milyen felmérhetetlen jelentőségű a szabad idő termékeny, emberhez méltó felhasználása, a fizikai munka szépségére való rábredés és az önkéntesen és együttesen végzett munka — amit ma hazafias munkának is nevezünk — új embert formáló ereje.

A bevezető tanulmány szerint Balázs Ferenc „nem azért vette nyakába a világot, hogy megismerje, hanem, hogy megtalálja benne önmagát“. Maga Balázs Ferenc erről így vall: „Utazásaimban egy cél vezetett: ember voltomra akartam ráérezni.“ Elettének és könyveinek ismeretében ezt csak egyféleképpen tudom értelmezni: feleletet várt a világtól, mi van benne magasabbrendű, amiért érdemes embernek lenni.

Enközpontú-e ez az útirajz? Bizonyos értelemben feltétlenül az. A központban azonban olyan egyén áll, aki sok-sok millió „én“-nek a terhét kívánja hordozni, töprengéseire feleletet adni, vigasztalni, felelni.

Balázs Ferenc egész élete tanúságtétel arra, hogy szerette embertársait — talán önmagánál is jobban.

Dr. ÜRMÖSI KÁROLY

Gagyi László: A tenger varázsa. Novellák, karcolatok (1940—1973). Kriterion könyvkiadó, Bukarest 1975. 374 lap.

Gagyi László újabb kötete 35 novellát tartalmaz. Minket unitáriusokat közelebbről a kötet záró novella érdekel, hisz ebben egyházalapító püspökünk utolsó óráját írja meg olyan mély emberi érzéssel, mely egyben a rokon lelkek találkozását is jelzi.

Egyedül a novella címe. Mottója Sébastien Castellion egyik ismert mondása: „Az igazságot keresni és kimondani úgy, ahogy gondoljuk, sohasem lehet bűn.“ A dévai várban haldokló Dávid Ferenc utolsó gondolatait 16 képből villantja fel, éli át, és vezeti az olvasót is a halál küszöbéig. A váltakozó képek sora a halált váró ember elmúló földi életének egy-egy állomását elevenítik fel, a sikereket s a csalódásokat egyaránt. Az „igazság“ keresése, mint örök emberi cél, fénylő napként világítja meg azt az utat, mely tragédiaként a sötét börtönben fejeződik be. Érezzük, hogy a látszólagos tragédia tulajdonképpen győzelem. Sőt azt is érezzük az utolsó képből, amint a porkoláb letérdel a halott mellé és „arcán alágördül egy könnyesepp“, hogy Dávid Ferenc nem volt egyedül. Velc volt az igazságba vetett hite, „az egy igaz Isten“ s azok a névtelen ezrek, a hívek, kik könnyezve búcsúztak tőle Kolozsváron, s kik a börtönörrel együtt könnyeznek halálán. Kevés írást olvashatunk, mely emberibb és melegebb lenne, mint Gagyi László írása.

SZABÓ DEZSŐ

Böloni Farkas Sándor: Utazás Észak-Amerikában. Dácia könyvkiadó, Kolozsvár-Napoca 1975. 339 lap. A kötetet gondozta és a bevezetőt írta Mikó Imre.

Böloni Farkas Sándor észak-amerikai útleírásának első kiadása 1834-ben jelent meg Kolozsvárt, s az 1975-ös hatodik kiadás, Mikó Imre gondozásában és bevezető tanulmányával, a tanuló ifjúsághoz juttatja el a sok viszontagságot látott könyvet.

A szerző az erdélyi reformnemzedék egyik kiváló tagja, titkos republikánus, nyílt demokrata. Születése, a kolozsvári unitárius kollégium nevelése és társadalmi helyzete a nép és a haladás szolgálatába állították.

A szerző útleírása során személyét csaknem teljesen háttérbe szorítja, s így-kezeve hűségezen tükrözni a változó környezetet és eseményeket, minden mondata sajátos ízt kap, mely élvezetessé teszi a részben adattárszerű olvasmányt.

A mai olvasó számára azért is érdekös a mű, mert bár a romantika és szentimentalizmus korszakában született, részleteiben mégis végigkísér egy meglehetősen józan, tárgyilagosságra törekvő szemlélet. Természetesen nem várható el hogy az író mentes legyen a korát jellemző polgári demokráciát titkon vagy nyíltan dicsőítő eszméktől. Leírásai törekednek pontosan felölelni a földrajzi, gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális és vallási területeket.

Böloni Farkas Sándor, bár felekezetiiségét nem fitogtatja, unitárius volta mégis kiviláglik. Állandó kapcsolatot tart az unitárius reformnemzedék tagjaival. 1835. ápr. 25-én Londonban az angol unitárius egyház képviselőivel találkozik. Az Egyesült Államokban felkeresi a Harvard egyetem unitárius karát is. Ezzel kapcsolatban közli az amerikai alkotmánynak azt a részét is, melyből fény derül az egyház és vallásgyakorlat helyzetére a múlt század elején.

Kiemelendő az író kultúrsumója, sőt mondhatni kultúririgysége, amelyet a nyilvános könyvtárakról és folyóiratokról készített statisztikák is tükröznek. Az iskolarendszert részletesen ismerteti. Tetszik neki, hogy Amerikában az oktatás céljára minden polgárnak adót kell fizetnie.

Az amerikai települések tanyarendszerét nem győzi csodálni, de amikor Kanadába érkezik, ott az érdektelen és kényszerű munka ötlük szemébe.

Böloni Farkas Sándor jóllehet lelkes érdeklődéssel tárgyalja az ifjú Ameriká életét, mégsem mondható, hogy nem figyel fel annak társadalmi egyenlőtlenségeire, visszásságaira, a szabad alkotmányos szellem gyakorlati cáfolataira. Maryland államban rabszolgákkal találkozá így kiált fel: „Miatán láttam e nagy haza constitútiójából folyó példátlan szabados polgári életet [...] mindig megfoghatatlan volt előttem a felséges theoria s e gyalázatos praxis közti nagy ellenkezőség.“ A néger rabszolgák nyomora mellett felháborodva ír az indiánok megrázó helyzetéről: „Foglalta minden, ki erősebb volt földjeiket, s öök erőtlenségől érzetében s kiirthatatlan gyűlölségök miatt az európaiak iránt, mind beljebb vóultak. Pálinka, fegyver s cifraságokkal nagy darab helyeket megvásároltak a fejeiek a hajdani erőseknek most elpuhult s erkölcsükben megvesztegetett maradékaiktól. Fortély, erőszak, ravaszság és család által kítaszolgáltatták eredeti birtokaikból.“

Böloni Farkas Sándor 1835. szept. 23-án naplójába ezt jegyezte be: „Megérkezett a Guberniumba a tiltott könyvek lajstroma; ebben meg van tiltva munkám is, csak engedély-levéлке mellett lehet olvasni. Ez nagy megtiszteltetés munkámnak. Mégiscsak van ebben valami, ami hatást tett.“ Ami egykor tiltott könyv volt, azt most az iskolában tanítják!

A könyvet, amint azt már a bevezető is jelzi, a szerző korabeli olvasói élvezettel vették kezükbe. Mi is élvezettel olvashatjuk.

SZÁVA PÉTER

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R.S. România

Anul 81

Nr. 4

1975

CLUJ-NAPOCA

CUPRINSUL

Ziua Republicii noastre 203

STUDII

- Dr. Lajos Kovács
În slujirea lui Dumnezeu și a omului 205
- Dr. János Erdő
Unitatea noastră în diversitate 214
- Aron Török
Cum mă pregătesc pentru Cina Domnului 226
- Dr. Imre Mikó
Jókai la Rimetea 231
- Pál Sebesi
Vizita la Brașov a lui Ioan Sigismund și a lui Francisc Dávid
în anul 1568 235

LUCRĂRI OMILETICE

- László Lőrinczi
Sursele noastre de putere 238
- Imre Gellérd
Voi sintetiza sarea pământului 241
- Endre Májay
Respectă viața 243
- Dr. Miklós Fazakas
Testamentul lui Mózsá Berde 245
- VIAȚA BISERICESCĂ 248
- ȘTIRI BISERICESTI 253
- RECENZII 256

Colectivul de redacție — Editors

Președintele și redactor responsabil: P.S.S. dr. Lajos Kovács, membrii: dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), dr. Árpád Szabó, Dezső Szabó (redactori) și Ferenc Sebe

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. România

Volume 81

1975

Number 4

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

The day of our Republic 203

STUDIES

In the service of God and man, L. Kovács 205
Our unity in diversity, J. Erdő 214
How do I prepare for the communion service, Á. Török 226
Jókai at Torockó, I. Mikó 231
The visit of John Sigismund and Francis Dávid to Braşov in
1568, P. Sebesi 235

SERMONS

The sources of our strength, L. Lőrinczi 238
You are the salt of the earth, I. Gellérd 241
Reverence for life, E. Májay 243
The testimony of Mózsá Berde, M. Fazakas 245

CHURCH LIFE 248

NEWS 253

BOOK REVIEWS 256

Redacție — Editorial Office

3400 Cluj-Napoca, Bdul Lenin nr. 9, R.S. România. Tel. 146—09

Intreprinderea Poligrafică Cluj, Municipiul Cluj-Napoca 3019/1976

